

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

**POHJOISMAISEN HUMANITARISMIN KUVIA:
Kuva-analyysi pakolaisrepresentaatioista Helsingin
Sanomissa ja Dagens Nyheterissä**

Meri Hätönen
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2018
Ohjaaja: Anni Kangas

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

HÄTÖNEN, MERI: POHJOISMAISEN HUMANITARISMIN KUVIA: Kuva-analyysi pakolaisrepresentaatioista Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä

Pro gradu -tutkielma, 92s.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/Kansainvälisen politiikan opintosuunta

Maaliskuu 2018

Asiasanat: Pakolaistilanne, turvapaikanhakija, Helsingin Sanomat, Dagens Nyheter, humanitarismi, posthumanitarismi, poststrukturalismi, semiotiikka, myytti, pohjoismaat, kansainvälinen politiikka

Pro gradu- tutkielmani tarkastelee kesän ja syksyn 2015 pakolaistilanteen lehtikuvia humanitarismin näkökulmasta. Tutkimuksessa pyritään etsimään vastauksia suomalaisen ja ruotsalaisen humanitarismin hahmottumiseen ja potentiaaliseen muutokseen. Pakolaistilanne oli mediassa erityisen paljon esillä vuonna 2015, kun turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi huimasti. Ruotsiin ja Suomeen haki ennätysmäärä turvapaikanhakijoita: Dagens Nyheter ja Helsingin Sanomat täyttyivät erilaisista pakolaistilanteeseen liittyvistä kuvista. Ruotsalainen Dagens Nyheter ja suomalainen Helsingin Sanomat valikoituivat aineistoksi lehtien yhteiskunnallisen statuksen vuoksi, jonka takia ne ovat keskenään vertailukelpoisia. Aineiston keruu toteutettiin Tukholmassa syksyllä 2016 ja Tampereella keväällä 2017.

Humanitarismin myytillä tarkoitetaan kulttuurin sisäänrakennettuja ilmiöitä ja syvärakenteita. Tutkimuksessa pyritään selvittämään ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin myytin mahdollisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien kuvien kautta. Menetelmänä käytetään semiotiikkaa, erityisesti Roland Barthesin semioottisia työkaluja, jotka syventävät analyysia. Analyysi toteutetaan tarkastelemalla aineistosta nousseita esimerkkikuvia sekä koodiryhmiä. Valittu kuva-aineisto tuki semiotiikan valintaa teoriaksi ja menetelmäksi, sillä semiotiikan suhde kulttuuriin, kieleen ja visuaaliseen aineistoon on keskeinen.

Analysoitavia kuvia oli yhteensä 834, joista Dagens Nyheterissä 434 ja Helsingin Sanomissa 400. Ryhmistä nousi neljä kuvien kokonaismerkitykselle tärkeintä sisällöllistä rakennetta tai teemaa, jotka jaettiin toimintaan, ihmisiin, kontekstiin ja esineisiin. Tutkielman tulosten perusteella voidaan todeta, että ruotsalainen ja suomalainen humanitarismin myytti ja representaation tavat eroavat toisistaan. Toisaalta molemmissa on myös paljon yhtäläisyyksiä. Kuvat ovat tunteisiin vetoavia ja rikkovat sukupuolittuneita oletuksia. Dagens Nyheterissä kuvat ovat analyysin tulosten mukaisesti Helsingin Sanomien kuvia yhtäältä ristiriitaisempia ja toisaalta monipuolisempia. Suomalainen humanitarismin esittämisen tapa on tulosten mukaan ruotsalaista humanitarismin myyttiä hillitympää ja neutraalimpaa. Tulokset osoittavat lisäksi, että kuvia ja humanitarismia voidaan tutkia johdonmukaisesti.

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	1
2.	PAKOLAISTILANTEEN TAUSTOITUS JA MÄÄRITTELY	5
2.1.	Median rooli kriiseissä.....	6
2.1.1.	<i>Kuva suhteessa tekstiin</i>	8
2.1.2.	<i>Turvallisuus</i>	10
2.1.3.	<i>Media ja eettisyys</i>	11
2.2.	Ruotsin ja Suomen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka	12
2.3.	Katsaus aiempaan tutkimukseen	13
3.	HUMANITARISMI.....	15
3.1.	Muuttuva humanitarismi ja humaaniuden metateoria	15
3.2.	Humanitarismi ja politiikkakehys	18
3.2.1.	<i>Moraali ja eettisyys humanitarismissa</i>	19
3.2.2.	<i>Uskonto</i>	21
3.3.	Humanitarismi ja humanikehys.....	22
3.3.1.	<i>Toiseus</i>	22
3.3.2.	<i>Tunteet</i>	24
4.	POSTSTRUKTURALISMI JA SEMIOTIIKKA.....	26
4.1.	Poststrukturalismin ja semiotiikan suhde	28
4.2.	Semiotiikka ja humanitarismi	29
4.3.	Semiotiikka ja poststrukturalismi menetelmänä	30
4.4.	Denotaatio & konnotaatio	32
4.5.	Myytti ja symboli.....	33
4.6.	Paradigma ja Syntagma	34
4.7.	Sisällönanalyysi semiotiikan tukena.....	35
5.	AINEISTO	36
6.	ANALYYSI.....	38
6.1.	Toiminta	42
6.1.1.	<i>Arkinen toiminta</i>	42
6.1.2.	<i>Leikkiminen, oppiminen tai opettaminen</i>	43
6.1.3.	<i>Liikkuminen, passiivisuus, avuttomuus</i>	47
6.2.	Konteksti.....	51
6.2.1.	<i>Ranta tai vesielementti, laiva tai vene</i>	51

6.2.2.	<i>Juna tai junaraiteet</i>	53
6.3.	Ihmiset.....	56
6.3.1.	<i>Massa tai tungos, henkilökuvat ja poliitikot</i>	56
6.3.2.	<i>Lapsi</i>	61
6.3.3.	<i>Nainen, nainen ja lapsi</i>	65
6.3.4.	<i>Mies, mies ja lapsi</i>	67
6.3.5.	<i>Etnisyys</i>	69
6.3.6.	<i>Kasvottomuus</i>	72
6.3.7.	<i>Poliisi ja poliisi selin</i>	73
6.4.	Esineet.....	75
6.4.1.	<i>Aita tai piikkilanka-aita ja lippu tai kyltti</i>	76
7.	JOHTOPÄÄTÖKSET	80
7.1.	Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien humanitarismi.....	80
7.2.	Toiseus ja hierarkisuus	83
7.3.	Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheet.....	84
	LÄHTEET	87

1. JOHDANTO

Tuhansien turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten saapuminen Euroopan unioniin on asettanut jäsenmaat uudenlaisten haasteiden eteen. Turvapaikkahakemusten ennätysellinen määrä on aiheuttanut eripuraa muun muassa vastuunkannon näkökulmasta ja synnyttänyt keskustelua ihmisoikeuksista. Pakolaistilanteen syyksi voidaan lukea Lähi-idässä vuosikautia jatkunut sekasorto. Sekasorron syyt ovat moninaiset. Muun muassa Afganistanin sota ja viimeisimpänä Syyrian sisällissota ovat aiheuttaneet pakolaisvirtaa niin muihin Lähi-idän maihin kuin Eurooppaan. Myös talouskriisillä voidaan katsoa olevan jonkinlainen rooli pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrän ja erityisesti maahanmuuton kasvussa. Heinäkuussa 2015 turvapaikanhakijoiden määrä kohosi ensimmäistä kertaa yli 100 000:n yhdessä kuukaudessa, mikä on yli kolme kertaa enemmän kuin vuonna 2014 (Frontex 2015). Vuoden 2015 kolmannella vuosineljänneksellä turvapaikkaa oli hakenut yhteensä 430 600 ihmistä, joista 96 % oli ensi kertaa hakemassa turvapaikkaa (Eurostat 2015). Pakolaistilanne oli ja on ennennäkemätön humanitaarinen kriisi Euroopan unionin valtioiden näkökulmasta.

Sana *humanitarismi* on useille tuttu katastrofien ja kriisien yhteydessä. Esimerkiksi maailman suurin YK:n alainen pakolaisjärjestö, UNHCR (United Nations High Commissioner of Refugees), mielletään pakolaistilanteen suurimmaksi *humanitaariseksi järjestöksi*. Johansson (2013, 11) kirjoittaa, että humanitarismiin liitetään usein myös ihmisoikeudet, niiden suojeleminen ja puolustaminen. Tässä tutkimuksessa humanitarismilla tarkoitetaan teoriakehystä, jonka ympärillä niin moraaliset, eettiset kuin poliittiset ja oikeudelliset aihealueet kohtaavat. Humanitarismilla tarkoitetaan institutionalisoitunutta välinettä tai ajatusta, jolla on vaikutusta ihmisten käsityksiin inhimillisyydestä, empaattisuudesta ja myötätunnosta. ”Ismi” sanan perässä antaa osviittaa siitä, että kyseessä on vakiintunut näkökulma. (*Ibid*, 10–12.) Erityisesti ihmisoikeuksia ja tunteiden roolia kansainvälisessä politiikassa voidaan tarkastella humanitarismin näkökulmasta. Näin ollen humanitarismilla on paljon annettavaa pakolaistilanteen tutkimukselle. Isoon rooliin nousevat muiden muassa tunteet, toiseus ja turvallisuus.

Pakolaistilanteeseen havahduttiin myös Suomessa: väliaikaisia vastaanottokeskuksia perustettiin kiireesti ja kuntien vastuuta peräänkuulutettiin (ks. esim. MT, 12.8.2015). Lokakuun viikolla 39 Suomi oli Euroopan mittakaavassa ”maahanmuuton supervalta” ja turvapaikanhakijoita saapui ennätysellinen määrä. Todellinen maahanmuuton supervalta on suvaitsevaisuudestaan tunnettu Ruotsi. Ruotsi on ottanut enemmän turvapaikanhakijoita suhteessa väkilukuun kuin mikään muu Euroopan maa (WP 19.10.2015).

Pohjoismaiset naapurimaat Ruotsi ja Suomi ovat profiloituneet eri tavoin niin turvapaikkakysymyksissä kuin militaristisen humanitarismin suhteen. Ruotsin valtiollinen identiteetti on rakentunut neutraliteetin ympärille. Ruotsin neutraliteetin juuret ovat pitkät, joidenkin tutkijoiden mukaan jopa 200-vuotiaita, kun Suomen ajatus neutraliteetista on kylmän sodan tuotos. Neutraliteetilla on Ruotsin kontekstissa syvä normatiivinen perusta, mikä on yhteyksissä niin kansalliseen politiikkaan kuin valtion rakentamiseen. (Agius 2006, 6.) Viime vuosien Euroopan nationalismin nousu on puhuttanut paljon kansainvälisen politiikan tutkijoita (ks. esim. Eger & Valdez 2015). Euroopan yli pyyhkäissyt populismin ja nationalismin nousu näkyy myös Ruotsissa, esimerkiksi rasistiseksiin tituleeratun puolueen ”Sverigedemokraterna” (suom. Ruotsidemokraatit) suosion kautta. Ruotsin monipuolueinen, humanitaarinen konsensus on kokenut kolauksen: mielipiteiden sekä asenteiden kontrasti on kenties suurin juuri Ruotsin kaltaisella, monikulttuurisuutta vaalivalla toimijalla. (WP 19.10.2015) Ruotsalainen humanitaarinen ilmapiiri on siten kriisissä tai ainakin polarisoituneempi kuin aikaisemmin. Keskustelua ilmapiirin kiristymisestä on käyty myös Suomessa. Näiden kahden valtion suurimpien lehtien kuvat pakolaistilanteesta ilmentävät humanitarismin aihealuetta potentiaalisesti eri näkökulmista, mikä kertonee osaltaan Euroopan pirstaloituneisuudesta.

Pakolaistilanne on saanut mediassa runsaasti palstatilaa ja tapahtumia on luonnehdittu monin eri termein. Pakolaisten ja maahanmuuttajien vaikutuksesta suomalaiseen yhteiskuntaan on kannettu paljon huolta, ja se on osaltaan lietsonut myös vihapuhetta. Kriisi on höllentänyt kielenkantoja niin ikään yhteiskuntamme poliittiselta johdolta. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö penäsi maltillisuutta ja ”asenteiden hillitsemistä” pakolaiskeskusteluun (HS 2.9.2015a) ja puolueiden on sanottu olevan eri mieltä siitä, mitä rasismi pakolaiskeskustelussa tarkoittaa (HS 14.10.2015). Toisaalta Niinistö ilmaisi puheessaan myös huolen turvapaikkajärjestelmän toimivuudesta ja ”hallitsemattomasta kansainvaelluksesta”, joka johtaa Euroopan sietorajan ylittymiseen (HS 3.2.2016).

Kansainväliselle politiikalle Euroopan ennenkokematon pakolaistilanne avaa uusia tutkimuskohteita eri teorioiden näkökulmista. Pakolaistilanteen tutkiminen humanitarismin käsitteen kautta ja poststrukturalistisesta sekä semioottisesta näkökulmasta sitoo aiheen kansainvälisen politiikan teoriaan. Kansainvälisen politiikan tutkimus kärsimyksestä, pelosta ja myötätunnosta sekä näiden reaktioista kansakuntien välillä ja sisällä, on saanut yhä merkittävämpää roolia tutkimuksessa. Kuvia vertaileva tutkimukseni on osa kansainvälisen politiikan niin kutsutun posthumanitarismin viitekehystä. Humanitarismin ja sen käsitteiden avulla pystytään selittämään ilmiöitä, kuten pakolaistilanteen aiheuttamia reaktioita Suomessa ja Ruotsissa, ja kartoittamaan kahden suuren lehden eroja ja

samankaltaisuuksia. Euroopan unionin sisäinen eripura on tutkimusasetelmalle otollinen. Juuri erilaisten eurooppalaisten ja pohjoismaisten näkemysten vuoksi Suomi–Ruotsi–asetelma on tärkeä. Humanitarismianalyysi voi osaltaan selittää tätä epäyhtenäisyyttä ja tarkastella maiden sosiaalisesti ja poliittisesti rakentuvia identiteettejä ja myyttejä sanomalehtien kuvien kautta.

Lehdistön rooli pakolaistilanteessa on mittava. Termeillä ja valokuvilla on merkitystä yhteiskunnan mielipiteiden syntymisessä. On esimerkiksi eri asia valita lehtien sivuille kuvia itkevista lapsista kuin istuvista miehistä. Sukupuolella, iällä, tekemisellä ja pienillä esineillä on korostunut rooli erityisesti silloin kun itse ei päästä paikan päälle katsomaan pakolaistilanteen syntyä tai matkaa Libyan, Kreikan tai Italian rannikolta Suomeen ja Ruotsiin. Selvitän tässä tutkimuksessa Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä ilmestyneiden kuvien rakenteita ja pohdin mitä kuvat kertovat. Tutkimuskysymykseni ovat: Kuinka Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter representoivat pakolaistilannetta kuvien kautta? Eroavatko Helsingin Sanomien (HS) ja Dagens Nyheterin (DN) kuvien representaation tavat jotenkin toisistaan? Kuinka muuttunut humanitarismi hahmottuu HS:n ja DN:n kuvissa ja eroavatko nämä potentiaalisesti toisistaan jotenkin?

Apunani käytän poststrukturalismia kehyksenä ja semiotiikkaa sekä sisällönanalyysia menetelmänä. Käsitteet uudesta humanitarismista ovat osa työkalupakkia, jonka avulla lähestyn aihetta (ks. esim. Aaltola 2009). Pyrin paljastamaan kuvien merkityksiä ja merkkijärjestelmiä semioottisten ja sisällönanalyyttisten kategorioiden avulla. Tarkoitukseni ei ole vahvistaa vastakohtia ”positiivinen” ja ”negatiivinen” tai ”totuus” ja ”valhe”. Tarkoitus on tarkastella kuvia ja niiden merkityksiä, kuten myyttejä sekä representaatiota humanitarismista. Myytit ovat iso osa tätä tutkimusta. Ne ovat kulttuurin syvärakenteita. Analysoimalla myyttejä pystyn paljastamaan kulttuurisia ilmiöitä ja pinnan alla olevia käsityksiä sekä rakenteita.

Seuraavassa luvussa käyn läpi pakolaistilanteen taustoja ja median roolia pakolaistilanteessa muun muassa eettisyyden ja turvallisuuden näkökulmista. Kolmannessa luvussa pureudun humanitarismiin ja avaam tärkeitä termejä ja käsitteitä. Linkitän tutkimuksen osaksi uuden humanitarismin käsitettä sekä osoitan, minkä vuoksi tälle tutkimukselle on tilausta kansainvälisen politiikan saralla. Tämän jälkeen, neljännessä luvussa, osoitan, kuinka semiotiikka yhdistettynä poststrukturalistiseen kehykseen tarjoaa välineitä laajempaan teoreettiseen rakennelmaan ja kuinka semioottisen menetelmän eri instrumentit toimivat kuvien kategorisoinnissa. Viidennessä luvussa esittelen aineiston ja käyn läpi työvälineitä kuvien tutkimiseen. Kuudes luku on analyysiluku Helsingin Sanomien (HS) ja Dagens Nyheterin (DN)

kesällä ja syksyllä 2015 (toukokuu-lokakuu) julkaisemista kuvista, jonka jälkeen seitsemännessä luvussa esitän tämän tutkimuksen tulokset.

Tämä tutkimus on tärkeä niin poikkitieteellisestä kuin politiikan tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimus tulee osoittamaan, kuinka paljon merkitystä kuvilla ja kuvien aiheuttamilla tunteilla, kuten myötätunnolla ja empatialla, on päivän politiikkaan, yhteiskunnan ilmapiiriin ja arvomaailman luomiseen niin individuaalisesta kuin yhteisöllisestä näkökulmasta katsottuna. Tutkimus osoittanee myös, kuinka humanitarismi hahmottuu suomalaisessa ja ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Pyrkimys on eritellä eroja ja yhtäläisyyksiä humanitarismin viitekehyksessä ruotsalaisessa ja suomalaisessa kontekstissa.

2. PAKOLAISTILANTEEN TAUSTOITUS JA MÄÄRITTELY

Pakolaiskriisin syyt ovat syvällä. Lähi-idän syventyvät ja jatkuvat kriisit ajavat ihmisiä synnyinseuduiltaan etsimään turvapaikkaa tai parempaa elinympäristöä. Erityisesti Syyrian sotatilanne ja ISISin nousu ovat esimerkiksi Euroopan komission mukaan aiheuttaneet ”maailman suurimman humanitaarisen kriisin” (ECHO 2015, 1). Niin ikään Yhdistyneiden kansakuntien (YK) raportti totesi Euroopan elävän pakolaiskriisiä ”historiallisessa mittakaavassa” (UNHCR 2015, 2). Turvapaikanhakijoiden määrä on noussut myös Suomessa ja Ruotsissa.

Niin mediassa¹, valtioneuvostoissa kuin kansainvälisissä organisaatioissa on käyty keskustelua, kuinka pakolaistilannetta tulisi käsitellä. UNHCR eli YK:n pakolaisjärjestö on suurin pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeuksia valvova kansainvälinen organisaatio. Vaikka kaikki EU-maat ovat YK:n ja täten myös UNHCR:n jäseniä, ovat valtioneuvostot olleet halukkaita puuttumaan konfliktialueiden tilanteisiin. Tämä voidaan nähdä merkinä EU-jäsenvaltioiden halusta ennaltaehkäistä turvapaikanhakijoiden määrää. Lisäksi suurin osa UNHCR:n budjetista tulee vapaaehtoisen lahjoittamisen kautta, mikä kieli pakolaistilanteen hankalasta luonteesta sekä valtioneuvostojen suhteesta ihmisoikeuksiin. (Hyndman 2000, xxv, 5.)

Pakolainen on YK:n määritelmien mukaan henkilö, jolla on aihetta pelätä henkensä puolesta mm. poliittisen kantansa, uskontonsa, rodun tai kansallisuutensa vuoksi. (SopS 77/1968 1 (A2).) Pakolainen on käsitteenä yleisesti käsitettynä maailmanlaajuinen. Termi on kuitenkin muokkaantunut ajassa: riippuu, katsotaanko asiaa esimerkiksi oikeudellisesti vai poliittisesti. Tiettyjen termien käyttäminen voi olla tarkoin harkittua tai tapahtua alitajuntaisesti. Usein termit kuitenkin vahvistavat jo vallalla olevia dikotomioita hyvästä/pahasta tai maahanmuuttajasta/turvapaikanhakijasta tai turvapaikanhakijasta/pakolaisesta (Holmes & Castañeda 2016, 16). Käsitteet ja termit ovat moraalisesti latautuneita ja johtavat esimerkiksi ansaitsemisen ja myötätunnon hierarkkisuuteen. Tässä tutkimuksessa käytän termiä ”pakolaistilanne”. Ymmärrän, että käyttämällä sanaa ”pakolainen” vahvistan ajatusta ihmisten avun tarpeesta. Mielestäni termi on kuitenkin esimerkiksi ”muuttoliikettä”, ”maahanmuuttoa” tai ”pakolaiskriisiä” neutraalimpi ja kuvaavampi. Termi ”pakolaiskriisi” on yleistynyt mediassa, joten

¹ Medialla tarkoitan tämän tutkimuksen kontekstissa lehdistöä tai kirjoitettua mediaa, jota voidaan kutsua myös perinteiseksi mediaksi.

pakolaistilanteen kuvien tutkiminen on mielekästä niin terminologisesta kuin sisällöllisestä näkökulmasta tarkasteltuna.

Pakolaisstatus liitetään usein toisen valtion rajojen ylittämiseen, jolloin pakolainen tai turvapaikanhakija ikään kuin luopuu oman maansa oikeuksista ja etuuksista turvallisuuden vuoksi. Kyseisen prosessin ehdot on määritelty niin kansainvälisoikeudellisesti kuin humanitaaristen järjestöjen toimesta. Vasta rajan ylitettyään ihmisestä tulee turvapaikanhakija ja kansainvälisen pakolaisregiimin holhouksen alainen. Tämä regiimi sen sijaan tarvitsee hyväksyntää, taloudellista tukea ja valtiotoimijoiden poliittista tahtoa. Myös humanitaarisilla järjestöillä on iso rooli pakolaistilanteen käsittelyssä ja tiedottamisessa mediaa unohtamatta. (Hyndman 2000, 2 & 7.) Pakolaistilanteen ympärillä on monta liikkuvaa osaa. Kansallisen ilmapiirin vaikutusvaltaa suhteessa kansalliseen ja kansainväliseen päätöksentekoon ei tule aliarvioida. Ilmapiiriin vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi media myötätunnon herättäjänä.

2.1. Median rooli kriiseissä

” – the media do not tell us what to think, but they do tell us what to think about.”²

Tavoitteena tässä tutkimuksessa on tarkastella median pakolaiskeskustelua humanitarismin näkökulman kautta. Humanitarismin suhde mediakuviin liittyy kuviin kärsimyksestä sekä käsitykseen myötätunnosta. Johansson (2013, 244) kirjoittaa kolmen seikan rakentaneen humanitaarista ”hätäkuvastoa” eli mediakuvien ja humanitarismin välistä regiimiä. Näitä ovat läntisen median äkillisten kriisien kuvien jatkuva jakaminen, läntisen maailman ideologinen tausta ”toisten” auttajina sekä kansainvälisen humanitaarisen koneiston nopeasti reagoiva olemassaolo. Nämä tekijät–muiden tekijöiden lomassa–edistävät mielikuvaa kriisien äkillisyydestä, jolloin rakenteellista tai poliittista taustaa ei välttämättä pystytä erottamaan tai huomaamaan. (*Ibid.*, 244.) Chouliaraki (2006, 118) sen sijaan toteaa, että hätään liittyvät uutiset ja varsinkin kuvat Välimerellä pelastetuista turvapaikanhakijoista, muodostavat erityisen myötätuntoon liittyvät regiimin, joka osaltaan rakentaa eräänlaista kärsimyshierarkiaa.

Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin valitseminen tämän tutkimuksen sanomalehdiksi perustuu niiden institutionaaliseen asemaan Suomessa ja Ruotsissa. Helsingin Sanomiin ja Dagens Nyheteriin luotetaan ”oikean” tiedon tuottajina ja kertojina. Ihmiset, jotka ovat valinneet nämä lehdet luettavikseen, odottavat lehdistä ”oikean” ja ”rehellisen” tiedon uutisointia, totuutta. Myös valokuvat huomioidaan eri

² ” – media ei kerro meille *miten* ajatella, mutta se kertoo meille *mitä* ajatella.” (oma suom.), Cohen 2001, 169.

tavalla kuin iltapäivälehtien uutisoinnissa. Näihin lehtiin liitetään jo etukäteen muodostettua uskottavuutta. (Wright 2002, 56.) Mikäli kuvat esitettäisiin taidegalleriassa tai mainonnan yhteydessä, vastaanotto olisi erilainen.

Wright (2002, 57) kirjoittaa, että ” – – editoriaalinen ketju valitsee usein kaikista ennalta-arvattavimmat kuvat”³, mikä kertoo niin median vallasta kuin tietoisuudesta kuvien vaikutusvallasta katsojiin ja yleisöön. Media skannaa tapahtumat ja tilanteet ja päättää tätä kautta, mikä on uutinen. Media konstituoii uutiset, valitsee tietyn filterin ja kehyksen, kontekstualisoi ongelman ja valitsee tätä kautta myös poliittisen agendan. (Cohen 2001, 169.) Näin ollen media on tästä näkökulmasta poliittinen toimija, ajatellaan siitä perinteisesti näin vai ei. Media on suuren yleisön linkki tapahtumapaikalle. Median kuvat toimivat jossain määrin myös politiikan linkkinä katastrofiin (Höijer 2004, 515). Tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä olettamuksesta, että median tekijät sekä toimituksellinen ketju tiedostavat median poliittisen puolen kuvia valitessaan. Monet Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin lehtien kuvat ovat uutistoimiston kuvia. On kuitenkin hyvä muistaa, että samanlainen editoriaalisen ketjun prosessi on käyty myös uutistoimiston kuvia valittaessa.

Sosiologi Stanley Cohen (2001, 171–173) puhuu median kehystämisestä ja sosiaalisesta prosessista, siitä kuinka uutisesta tulee uutinen tai uutisen arvoinen. Hänen mukaansa media kehystää uutisointia kolmen mallin, uutisten vastaavuuden (= *correspondence*), mielivaltaisuuden (= *arbitrariness*) ja kaavojen (= *pattern*), kautta vastaavuuden ollessa rationaalinen ja mielivaltainen irrationaalinen tekijä kaavojen sijoituessa johonkin näiden kahden välimaastoon (*Ibid.*, 170). Nämä kolme mallia vaikuttavat siihen, kuinka uutisia valitaan. Valintaan sen sijaan vaikuttavat monet tekijät, muiden muassa ideologiset kytkökset, poliittinen hyväksyttävyys, kulttuurisidoksisuus, kansallinen intressi ja uutisarvo. Nämä puolestaan määräytyvät kontekstin ja tapauksien kautta. Yleiset, yleisesti tunnustetut säännöt, kuten uutiskynnys (kuinka monta kuollutta, kuinka paljon kärsimystä) ja yksiselitteisyys (kuka ampui ensin) ovat molemmat niin konteksti- kuin tapaussidonnaisia. (*Ibid.*, 171.) Lisäksi on huomattava, että media keskittyy usein yhteen kriisiin kerrallaan, jolloin yleisön mielenkiinto säilyy (Moeller 1999, 11).

Toisin sanoen mediasta on olemassa muutamia lainalaisuuksia. Toisaalta säännöt ja kehykset ovat vain muutamia työkaluja, joilla median kaavoja ja periaatteita pyritään selventämään. Mitään lopullista totuutta asiasta ei ole. Sen sijaan median roolista kriiseissä voidaan todeta ainakin se, että sen roolia ei

³ Oma suom. “ – – the editorial chain will choose the more predictable images.”

tulisi väheksyä. Media rakentaa osaltaan ymmärrystämme vallitsevasta tilanteesta ja omasta ja yhteiskunnallisesta myötätunnosta. Sosiaalinen media myös haastaa perinteistä mediaa muuttumaan, eivätkä median lainalaisuudet välttämättä pidä tästä näkökulmasta katsottuna paikkaansa. Nyrkkisääntönä voisi kuitenkin todeta, että kansainvälisen politiikan mediatutkimus median tahtotilasta on poliittisen, sosiaalisen tai sosiologisen ja oikeudellisen teoretisoinnin sillisalaatti. Sen kaavoja on vaikea hahmottaa, mutta perusideana voidaan todeta, että tarkoituksellisuus on läsnä jokaisessa kuvassa ja tekstissä.

2.1.1. Kuva suhteessa tekstiin

“Images have authority over the imagination.”⁴

Kuva ja teksti kulkevat käsi kädessä. Sanat saattavat antaa merkityksen asioille, mutta tällä visuaalisella aikakaudella kuvat ovat Moellerin (1999, 47) mukaan välttämättömiä tehokkaan kommunikaation takaamiseksi. Sosiaalisen median ja internetin tiedon vaihtuvuus ja yltäkylläinen saatavuus perinteisen median rinnalla on aiheuttanut visuaalisen kulttuurin muutoksen, jossa kommunikatiivinen painopiste ja valta on nimenomaan kuvilla (Wright 2002, 56). Potentiaaliset fyysiset, taloudelliset ja kulttuuriset uhkakuvat saavat näin ollen paljon palstatilaa. Pakolaistilannetta luonnehditaan mediassa usein metaforin. Näitä ovat muiden muassa ”pakolaistulva”, ”pakolaiskriisi”, ”pakolaisvyöry” tai ”muuttoaalto”. Käytetyllä termillä on väliä. Niin kuvat kuin metaforat tarjoavat yleisölle paljon informaatiota pienessä tilassa, minkä vuoksi niiden käyttöä suositaan. Ongelmallista metaforien käytössä on kuvan ja tekstin liitännällinen käyttö, joka joissain tapauksissa ennemminkin hämärtää kuin valaisee vallitsevaa tilannetta. Erityisesti ison yleisön tietous tapahtumien kulusta tai yksityiskohdista on potentiaalisesti pelkäämään näiden median käyttämien metaforien ja niihin linkittyneiden kuvien varassa. (Moeller 1999 47–48.)

Uutiseen tai artikkeliin valittu kuva määräytyy sen perusteella, minkälainen sävy tekstissä on ja päinvastoin. Esimerkiksi käsitteet ”maahanmuuttaja” ja ”pakolainen” on tuon tuosta erotettu ja toisaalta myös yhdistetty niin poliittisessa keskustelussa, mediassa kuin kansalaisten käymässä dialogissa (Holmes & Castañeda 2016, 16). Median tekemät taustoitukset ja reportaasit, poliittiset lausunnot ja kannanotot sekä popularisoitu pakolais- ja maahanmuuttajakeskustelu, ovat kaikki taistelua symboliikasta, jolla vuoroin legitimoidaan ja tuomitaan niin pakolaistilannetta koskevat toimet kuin itse

⁴ ”Kuvat määrittävät mielikuvitusta.” (oma suom.), Moeller 1999, 47.

turvapaikanhakijat (Holmes & Castañeda 2016, 12–13). Myös pelkillä kuvilla–niin televisiossa kuin perinteisessä mediassa–on suuri rooli todellisuuden rakentamisessa. Tutkija Terence Wrightin (2002, 53) mukaan digitalisoituneen maailman yksi ilmiö on kielellisen kommunikaation väheneminen ja visuaalisen kommunikaation lisääntyminen. Kuvien oletetaan yhä enenevässä määrin kertovan todellisen tarinan tapahtumien taustalla (*Ibid.*). Kuusamo (1990, 77–78) kuvailee kuvan ja tekstin suhdetta toteamalla, ettei kuva osaa sanoa EI: kuvasta puuttuvat deiktiset ilmaisut, jotka tuovat ilmi aika- ja paikkamääreitä (esimerkiksi nyt, eilen, tänään, toissa päivänä jne.). Tämä voi olla omiaan vahvistamaan kuvien valtaa. Kuva ei valehtelee, mutta voiko se vääristellä totuutta? Kuvakulma ja valokuvaajan valinnat voivat antaa todellisuudesta toisenlaisen kuvan.

Kuvan asema pakolaistilannetta kuvailevissa uutisissa on tärkeä. Joidenkin mukaan realistinen kuva kertoo meille siitä, mitä ei moraalisesti tai eettisesti tulisi olla olemassa, kuten kuolemasta ja kärsimyksestä (ks. esim. Baudrillard 2010, 218). Mediakuvan odotetaan olevan realistinen ja objektiivinen, sillä silmien ei oleteta valehtelevan. Tämä tekee kuvan analysoimisesta haastavaa. Valokuva kätkee taakseen kuitenkin ei-objektiivisen maailman. Valokuvan, mediakuva mukaan lukien, valta koostuu muun muassa taipumuksestamme ajatella, että olemme vapaita valitsemaan, mitä valokuva kätkee sisälleen pelkästään katsomalla kuvaa (Burgin 1982, 148). Judith Butler (2010, 63–65) linkittää objektiivisuuden sekä kriisien kuvaamisen normeihin, jotka määräävät, mitä tai ketä surraan sekä mistä järkytytään. Uutinen ja mediakuva vahvistavat käsityksiä kriiseistä ja tuovat sodan ja hädän ”todellisuuden” kotiin myös niille ihmisille, joilla ei ole sodasta kokemusta.

Pakolaistilanteen symboliksi⁵ noussut kuva kuolleesta pikkupojasta on hyvä esimerkki kuvan vallasta, mutta toisaalta myös median roolista. Seth Holmesin ja Heide Castañedan (2016, 17) mukaan voidaan puhua *ansaitsemisen* jäsentämisestä. Kuva pojasta levisi nopeasti ympäri maailmaa, myös Helsingin Sanomat julkaisi tavoistaan poiketen lähikuvan menehtyneestä. Niin sosiaalisessa mediassa kuin nk. perinteisessä mediassa todettiin kuvan tiimoilta tarve lisäävulle pakolaisalueille. (Holmes & Castañeda 2016, 17). Suomessa keskustelua herättivät myös kuvat turvapaikanhakijoista, jotka omistavat kalliin Iphone-puhelimen. Niin kutsutut ”Iphone-miehet” leimautuivat kuvien myötä turvapaikkaa ansaitsemattomiksi. Tämä aloitti keskustelun niin kutsutuista elintasopakolaisista. (HS 29.8.2015.) ”Ansaitsemisen ja myötätunnon hierarkiassa viattomuus on kärsimyksen välttämätön seuralainen”

⁵ ”Symboli” on tässä yhteydessä synonyymi ikonille. Kuolleen syyrialaispojan kuvan ikonisuus on noussut puheenaiheeksi, sillä se saavutti suuren yleisön hyvin lyhyessä ajassa. Symbolisuus ja ikonisuus nostavat jonkin tietyn kuvan ikään kuin muiden yläpuolelle ja yleisö osaa yhdistää kuvan johonkin tiettyyn tilanteeseen tai tapahtumaan.

(Ticktin 2011, 259, oma suom.). Tästä ajatuksesta peilattuna pieni, viaton syyrialaispoika ja hänen vanhempansa aiheuttavat suuressa yleisössä enemmän myötätuntoa ja tunnetta turvapaikan ansaitsemisesta kuin Iphone-miehet.

Kuten teksti, myös kuva on osa rakennettua retoriikkaa. Erityisesti kuvat kärsivistä ihmisistä tuottavat tiettyä kuvaa tapahtumista. Kansainvälisen kuvapankin sato on kirjavaa ja valinta tehdään paikallisesti. Tämä kertoo kansallisista eroista, joista Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter ovat esimerkkeinä. Euroopan unionin jäsenvaltioiden kuvavalinnat eroavat potentiaalisesti paljonkin toisistaan. Varsinaista koherenssia käsittelytapaa ei Euroopan unionista löydy. Tämä voi osaltaan johtua eroista jäsenvaltioiden lehdistöjen kulttuurissa, mutta myös jäsenvaltioiden epätasapainoisesta roolista, joka koskee turvapaikanhakujärjestelmää. Joitakin samankaltaisuuksia kuitenkin löytyy. Reiluus ja järjestelmän epätasapaino ovat nimenomaan asioita, joita käsitellään monen jäsenvaltion lehdistössä. Myös itse Euroopan määrittelyn ongelmallisuus on ollut olennaisena osana keskustelua. (Holmes & Castañeda 2016, 14.) EU-jäsenyyden lisäksi suomalaista ja ruotsalaista yhteiskuntaa yhdistää muun muassa pohjoismainen hyvinvoinnin malli. Pohjoismaisuudella on pitkät perinteet. Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa julkaistavat kuvat kertovat oletetusti yhteiskunnasta ja yhteiskunnan syvärakenteista. Tätä kautta voidaan tarkastella eroja ja yhtäläisyyksiä, jotka kertovat yhteiskunnan ilmiöistä ja konstruktioista.

2.1.2. Turvallisuus

Erityisesti turvallisuus on teemana pakolaistilanteesta uutisoitaessa näkyvästi läsnä. Pakolaistilanne on aiheuttanut paljon negatiivisesti sävytynyttä keskustelua, johon turvallisuus usein liitetään. Niin pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kuin kansalaisten turvallisuudesta on mittavasti uutisointia. Kansainvälisen politiikan alalta on tehty tutkimusta nimenomaan turvallisuustematiikan kautta ja se liittyy löyhästi myös oman tutkimuksen tematiikkaan. Turvallistamalla pakolaistilanne, eli nostamalla maahanmuuttopolitiikkaa prioriteeteissa ylemmäksi pystytään oikeuttamaan päätöksiä ja toisaalta myös selittämään niitä. Median rooli turvallistamisessa on representaation ytimessä: kuinka pakolaistilannetta kuvataan erityisesti turvallisuustematiikan ympäriltä.

Median tehtävä on tiedottaa, mutta myös analysoida tapahtumia. Pakolaistilanteen kohdalla on todettu, että median retoriikka käyttää hyväkseen ihmisten epätietoisuutta ja epävarmuutta. Pakolaiset ja maahanmuuttajat on leimattu useissa eurooppalaisissa lehdissä länsimaalaista yhteiskuntaa ja hyvinvointia uhkaaviksi. ”Pakolaiskriisi” yhdistetään usein auttamisen legitimoimiseen; sen sijaan termi

”maahanmuuttokriisi” on usein liitetty auttamista heikentäviin toimiin (Holmes & Castañeda 2016, 16). Uhriasetelmaa käsittelen kattavammin seuraavassa luvussa. Turvallisuuteen liittyviä tekijöitä ovat kuitenkin pakolaistilannetta koskevat uutiset, joissa käsitellään turvapaikanhakijaa uhrin sijasta tuntemattomana muukalaisena. Muukalaista vastaava terminologia käsittelee usein koulutuksen tai sivistyksen puutetta tai innottomuutta ja luo ajatusta laittomasta toiminnasta tai halusta toimia laittomasti. (De Lint & Giannacopoulos 2013, 622.)

Turvapaikanhakijat ja pakolaistilanne on usein liitetty kansalliseen turvallisuuteen ja taloudelliseen kehitykseen. Erityisesti talous- ja turvallisuusnäkökulmat ovat hyvin edustettuina pakolaistilanteesta kertovissa uutisissa. Termit kuten ”laiton” ja ”rikollinen” yhdistettyinä turvapaikanhakijoita ja pakolaistilannetta käsitteleviin artikkeleihin ja kuviin tuottavat mielikuvaa siitä, että turvallisuus on uhattuna. Maahanmuuttopolitiikka ja siihen liittyvien tekojen oikeuttaminen ovat ennakkoluuloisesti värittyneitä ja sisältävät nationalistista retoriikkaa, mikä median välityksellä vahvistaa mielikuvia pakolaistilanteen kokonaiskuvasta. Näin on käynyt esimerkiksi Australian kaltaisissa tiukan maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan maissa. (De Lint & Giannacopoulos 2013, 620–621.)

2.1.3. Media ja eettisyys

Kuvien käyttäminen vallan välineenä on hyvin yleistä. Vanha sanonta ”kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa” antaa viitteitä siitä, että valokuvan tärkeä rooli on jossain määrin yleisesti tunnustettua. Valokuvien tutkiminen on tarpeellista myös kansainvälisen politiikan teoriaperinteelle, vaikka useat mieltävät kuvatutkimuksen tyypilliseksi journalistiikan tai viestinnän alalle. Kuvien avulla pystytään analysoimaan yleistä ilmapiiriä ja lehdistön vaikutusta asenteisiin. Kansainvälisen politiikan tieteenalalle on myös tärkeää analysoida ilmiöitä kaikessa laajuudessaan. Valokuvat ja niiden tutkiminen voidaan liittää esimerkiksi kansallisiin ja kansainvälisiin identiteetteihin, postkolonialistiseen, kriittiseen näkökulmaan tai tutkimukseen uhkakuvista. Niin ikään tutkimus visuaalisesta turvallistamisesta sekä tunteiden roolista politiikassa ovat olleet yhä useammin tutkimusten kohteina. Kuvan ja tekstin suhteen sekä reaktioiden tutkimisen lisäksi Wright (2002, 56) muistuttaa, että on hyvä kyseenalaistaa pakolais- ja siirtolaisuutisoinnin funktio sekä sen suhde poliittisiin ja sosiaalisiin agendoihin: mitä tietyllä kategorisoinnilla pyritään kertomaan? Juuri tähän kysymykseen pyrin saamaan vastausta tämän tutkimuksen puitteissa. Tätä tutkimusta voisi myös mahdollisesti laajentaa muille kansainvälisen politiikan tieteenalan teoreettisille tutkimuksille.

Medialla on käytettävissään paljon valtaa, jota voidaan käyttää myös poliittisten ambitioiden eteenpäin viemiseen. Valta liittyy toki myös turvallisuuteen ja tutkimukseen tunteista. Tunteiden, valokuvien ja vallan välillä on yhteys, jota tarkastelemalla valaistaan tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiä. Valtaa kuvastaa se, että medialla on suuri rooli, kun se määrittää, mitä yhteiskunnassa ylipäätään puhutaan tai nostetaan esille (Seppänen & Väliaverron 2012, 170). Chouliaraki (2010, 108–109) toteaa, että elämme ”säälin ja oikeutuksen” aikakautta. Myötätunnon ja säälin korostaminen muun muassa mediassa ja humanitaaristen tekojen toteutus ovat riippuvaisia toisistaan. Kaukaisen toisen kärsimysten aiheuttamat tunnekuohut oikeuttavat toimijoiden läsnäolon sekä antavat universaalille eettisyydelle raamit. (Chouliaraki 2010, 108–109.) ”Kärsimyksen estetiikan” tunnustetaan olevan voima, joka aiheuttaa ihmisille tunteen avun tarpeellisuudesta. Vallan tunnettu vastinpari vastuu avaa tärkeän aiheen eettisyyden näkökulmasta.

Tutkija Hyndman (2000, xxii) huomauttaa, että on tärkeää huomata erot turvapaikanhakijoiden, maahanmuuttajien ja siirtolaisten representoinnissa. Turvapaikanhakijat (= *refugee*) on usein representoitu ”toisina” ja heidän identiteettinsä rajataan yhä enenevässä määrin ennaltaehkäisevän diskurssin kautta. Sen sijaan siirtolaisten (= *forced migrant*) kertomukset kuvataan usein toisten kautta, kuten humanitaaristen järjestöjen ja organisaatioiden sekä kansainvälisen median kautta. Vaikka usein kysymys saattaa olla hyvistä aikomuksista, representaation politiikka on joissain tapauksissa kasvanut tärkeämmäksi kuin itse humanitaarinen ruohonjuuritason työ. (*Ibid.*).

2.2. Ruotsin ja Suomen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka

On hyvä selvittää lyhyesti myös Suomen ja Ruotsin maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa. Suomen ja Ruotsin maahanmuuton historia on erilainen. Ruotsi on tunnettu avoimesta maahanmuuttopolitiikastaan. Esimerkiksi 1950- ja 1960-luvuilla työperäinen maahanmuutto Ruotsiin oli suurta, erityisesti Suomesta. Nykyään, 2010-luvulla, maahanmuutto Ruotsiin näkyy väestörakenteissa. (Brochmann et al. 2012, 8.) Monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus ovat olleet osa ruotsalaista identiteettikeskustelua jo 70-luvulta lähtien, jolloin rasistisiksi katsotut sanat katosivat julkisesta kielenkäytöstä. Niin poliittinen kuin oikeudellinen pyrkimys on maannut kolmen pilarin päällä: tasa-arvo, yhteistyö ja valinnanvapaus. Nationalismia ja patriotismia on vieroksuttu, ja tarve suvaitsevaisuuden edellä käymiseen on arvo itsessään ruotsalaisessa kulttuurissa. (Heinö 2009, 305–306.)

Myös pakolaispolitiikassa Ruotsi on Saksan ohella Euroopan liberaaleimpia. Ruotsi on luvannut syyrialaisille pakolaisille ainoana Euroopan maana pysyvät kansalaisuudet ja nostanut kiintiöpakolaisten

määrää reilusti. (UNRIC 2014.) Suomessakin nostettiin kiintiöpakolaisten määrää, mutta se on yhä vain murto-osa Ruotsiin verrattuna. Ruotsiin myös saapuu enemmän turvapaikanhakijoita. Lisäksi spontaaneja hakemuksia on tullut Ruotsiin 2010-luvulla valtavasti Suomea enemmän. Esimerkiksi vuonna 2015 turvapaikkahakemuksia Ruotsiin tehtiin Ruotsin tilastokeskuksen mukaan 162 877. Vastaavasti Suomessa turvapaikkahakemuksia samana vuonna oli maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan 32 476. (SCB 2015 & Migri 2015.)

Ruotsin liberaali maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka näkyy historiallisissa prosesseissa. Prosessit nojaavat tasa-arvon, universaalien oikeuksien, demokratian, solidaarisuuden ja moderniteetin periaatteille. Muiden muassa näistä tekijöistä syntyy ruotsalainen kansankoti, perhe, *folkhemmet*. Ruotsalainen, demokratiaan ja edistyskäsittelyyn perustuva kansallinen identiteetti heijastuu niin ikään maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaan. Tasa-arvon ajatellaan synnyttävän ja syventävän integraatiota. (Borevi 2012, 25–26.) Tämä on erityisesti tärkeässä roolissa tarkasteltaessa ruotsalaisen ja suomalaisen yhteiskunnan humanitarismin eroja lehtikuvien kautta.

Suomessa maahanmuuttopolitiikka on ollut Ruotsia tiukempaa. Suomeen on otettu 1990–2000-luvuilla verrattain vähän niin kutsuttuja kiintiöpakolaisia. Ennen vuoden 2015 pakolaistilannetta maahanmuuttokeskustelu nousi tapetille romanikerjäläisten saapumisen myötä 2000-luvun alussa. Keskustelu on ollut värikästä. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisen väestön integroitumisen onnistuneisuudesta on vaihdettu mielipiteitä. (Nordberg 2004, 717–720.) Niin Ruotsissa kuin Suomessakin on havaittu maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa koskevan ilmapiirin tiukentuneen. Molemmissa yhteiskunnissa pohditaan maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan yhteyttä hyvinvointivaltioon ja valtiollisen suvereniteetin menettämiseen. Tällaisessa keskustelussa on tyypillistä, että hyvinvointivaltio kehystetään eksklusiiviseksi poliittiseksi yhteisöksi, jossa esimerkiksi valtion rajojen ja suvereniteetin katsotaan olevan tärkeitä. (Nordensvard & Ketola 2015, 357.)

Tutkimus pureutuu näihin kulttuurillisiin rakenteisiin ja ilmiöihin. Ruotsin ja Suomen pakolaistilanteen yhtäläisyydet ja eroavaisuudet näkyvät oletettavasti myös lehtikuvissa. Lehtikuvien merkitysten paljastaminen kertoo ovatko kyseiset ilmiöt ristiriidassa kulttuuristen syvärakenteiden kanssa.

2.3. Katsaus aiempaan tutkimukseen

Turvapaikanhakijoista uutisoinnista ja median luomista mielikuvista ja ennakkoluuloista on tehty paljon tutkimusta 90-luvulta lähtien. Erityisesti on tutkittu suuria tapahtumia, kuten 90-luvun somalialaisten

maahantuloa ja romanikysymyksiä (Horsti 2005, 86). 2010-luvun pakolaistilanne on tarjonnut kansainväliselle politiikalle paljon ongelmallisia kysymyksiä, joita tutkia ja joissa valtavirtateorioita on kyseenalaistettu.

Aiempaa tutkimusta median pakolaisrepresentaatiosta on tehty esimerkiksi sukupuolen näkökulmasta (esimerkiksi Klaus & Kassel 2005) ja uskonnon sekä ikonisuuden yhteydestä kuvarepresentaatioon (esimerkiksi Wright 2002). Useat tutkijat ovat tutkineet lasten esiintymistä kuvissa (esimerkiksi Fehrenbach & Rodogno 2015 ja Moeller 1999 & 2002). Vuoden 2015 pakolaistilanteesta on tehty myös poikkitieteellistä kuvatutkimusta. Erityisesti journalistiikan opinnäytetöitä on tehty kuvista koskien vuoden 2015 pakolaistilannetta. Humanitarismin tutkimus on yhä enemmän pinnalla. Sen tutkiminen on yleistynyt 90-luvun jälkeen, erityisesti humanitaaristen operaatioiden yhteydessä. Humanitaaristen organisaatioiden kampanjat ja kuvat ovat saaneet tästä oman osionsa (esimerkiksi Slim 1997 & De Waal 1994). Humanitarismin historiasta on tehty niin ikään tutkimusta (Barnett 2011 & Douzinas 2007). Humanitarismista yhdistettynä kuvatutkimukseen ja semiotiikkaan sen sijaan ei oletettavasti ole kovin paljon aiempaa tutkimusta. Toisaalta kärsimystä kuvaavia kuvia on tutkittu; tunnetuimpina mainittakoon Susan Sontagin ”Regarding the Pain of Others” (2003) ja Lilie Chouliarakin teokset ”Spectatorship of Suffering” (2006) sekä ”Post-humanitarianism. Humanitarian Communication beyond a Politics of Pity” (2010). Tunteiden politiikan tutkiminen kansainvälisen politiikan alalla on perinteisesti ollut marginaalissa. Toisaalta myös tunteiden roolia tutkitaan yhä enemmän ja opinnäytetöitä löytyy aiheesta enenevässä määrin. Tästä tutkimuksesta ainoan laatuaan tekee Helsingin Sanomien kuvien vertaaminen Dagens Nyheterin kuviin.

3. HUMANITARISMI

” – we are compassionate, and if we are not, we certainly should be!”⁶

Humanitarismilla tarkoitetaan yksinkertaistetusti myötätuntoa ja empatiaa toista ihmistä kohtaan, inhimillisyyttä. Humanitarismin perinteinen idea on eettinen ajatus tai doktriini muiden ihmisten auttamisesta. Se voidaan näin ollen nähdä altruistisena tunteena, jossa ihminen on kykenevä asettumaan toisen ihmisen asemaan ja tulemaan motivoituneeksi auttaa toisen tilannetta (Käpylä & Kennedy 2014, 263). Humanitarismi liitetään ihmisten moraalili- ja arvokäsitykseen: paradoksiin järjen ja sydämellisyyden välimaastossa, kuinka toisen kärsimys voi aiheuttaa suuttumusta, joka johtaa toisen ihmisen auttamiseen (Fassin & Gomme 2012, 1). Humanitarismi on siis ehdottomasti kansainvälisen politiikan ydintä: näkökulmia kansalliseen ja kansainväliseen moraalikäsitykseen ja myötätunnon vaikutusta ajatuksiin, kokemuksiin ja tätä kautta käytäntöön.

3.1. Muuttuva humanitarismi ja humaaniuden metateoria

”Humanitarismi on muuttunut äärimmäiseksi poliittiseksi ideologiaksi, joka tuo yhteen lännen hyvinvoinnin ja globaalin etelän koettelemukset.”⁷

Ennen humanitarismin käyttämistä laajamittaisemmin tässä tutkimuksessa, on selvennettävä sen merkitystä ja historiaa. Käsite on muuttunut radikaalisti 2000- ja 1990-lukuja verrattaessa, mutta suurin muutos lienee siirtymä humanitarismin moderniin aikaan, jota se nykyiselläänkin on. Sana ”humanismi” juontaa juurensa antiikin Kreikan ajoista, jolloin toisistaan erotettiin ”barbaariset” ja ”humaanit” ihmiset eli *homo barbarus* ja *homo humanus* (Douzinas 2007, 133–134). Humaanin ihmisen ajateltiin olevan sivistynyt ja luenut. Keskiajan uskonnollisuuden ja valistuksen kautta moderniin aikaan tultaessa, humanitarismista syntyi moraalifilosofinen kokonaisuus, jossa jokainen ihminen on samanarvoinen. Moderniin humanismin käsitykseen liitetään vahvasti ihmisoikeudet ja niiden kunnioitus. (Douzinas 2007, 135–136.) Humanitarismi ja sen tutkimus ovat näin ollen tärkeitä myös ihmisoikeudellisesta näkökulmasta katsottuna. Punaisen Ristin kansainvälisen komitean (ICRC)

⁶ “ – me olemme myötätuntoisia, ja jos emme tätä ole, meidän todella tulisi olla!” (Oma suom.) Käpylä, Kennedy 2014, 256.

⁷ Douzinas 2007, 150.

syntymisestä kerrottu tarina⁸ lienee kuuluisin humanitarismin yhdistettävä asia. Punainen Risti nähdäänkin humanitaarisen organisaation kantaisänä, ja sen ajatellaan usein yhä olevan ikään kuin humanitarismin vartija (Barnett 2011, 10). Ajatus puolueettomuudesta, ihmisten auttamisesta, neutraaliudesta ja itsenäisyydestä olivat Punaisen Ristin alkuperäisiä ideologioita pääkohtia. Punaisen Ristin voidaan katsoa edustavan perinteistä humanitarismia. (Barnett 2011, 2–4.) Tosin, on hyvä mainita, että jotkut tutkijat kyseenalaistavat myös Punaisen Ristin epäpoliittisuuden (ks. esim. Barnett 2011). *Muuttunut* humanitarismi tai post-humanitarismi pitää sisällään muutamia tunnuspiirteitä, joita tarkasteltaessa voidaan ymmärtää humanitaarisia kriisejä syvemmin ja laajemmin.

Muuttunut humanitarismi ei viittaa terminä siihen, että aikaisemmin asiat ovat olleet paremmin. Muuttunut tarkoittaa tämän tutkimuksen kontekstissa niitä muutoksia, jotka ovat tapahtuneet humanitarismin kentällä 1990- ja 2000-luvuilla. Johnson (2013, 12–13) tuo esille ajatuksen pettymyksestä, joka on seurannut erityisesti 1990- luvun epäonnistuneita humanitaarisia projekteja, joissa järjestöjen väliintulo ei estänyt kriisiä vaan pikemminkin pitkitti sitä. Idea inhimillisyydestä, ihmisoikeuksista ja humanitaarisesta avusta kasvatti suosiotaan, ja humanitarismi kehittyi ismiksi. Humaaniuden perusajatuksista, siitä mikä on ihmisyyden normatiivinen perusta, kamppaillaan Douzinaksen (2007, 136) mukaan edelleen. Humanitarismin sekä ihmisoikeuksien normatiivisuus, eli se kuinka asioiden *tulisi* olla, on posthumanitarismin vaikeimpia aiheita.

Humanitarismin ideologisesta perustasta ja normatiivisuudesta on siis nahisteltu vuosikausia. Toiset sanovat humanitarismin perustuvan hyväntekeväisyyteen ja toiset oikeuksiin. Jotkut auttavat hädässä olevia ihmisiä, koska he ajattelevat sen olevan moraalisesti oikein ja ajattelevat mahdollisesti toisten olevan epäonnisemmassa asemassa. Toisaalta joillekin humanitarismi on auttamista siksi, että toisten kärsimys on moraalisesti ja poliittisesti väärin: kaikilla ihmisillä tulisi olla samankaltaiset oikeudet. Auttamalla he haluavat näin muuttaa maailmaa. Näiden kahden ideologinen ero on siinä, että toiset ovat politisoineet humanitaarisen toiminnan ja teot myöntämällä niille eksplisiittiset poliittisfilosofiset oikeudet ja toiset taas eivät. (Slim 2002, 1.) Humanitarismi ei ole yhtä kuin ajaton totuus. Se on Edkinsin (2010, 254) mukaan ideologia itsessään, joka on ottanut eri ajassa ja paikassa eri muotoja. Itse asiassa Barnettin (2011, 10–11) toteaaakin, että humanitarismin sijaan olisi hyvä puhua *humanitarismeista*, monikossa. Humanitarismin eräänlaista kahtiajakaisuutta voidaan ajatella muutoksena. Muuttuneet

⁸ Genevalaisen Henry Duvantin vuonna 1859 kohtaamat ihmiskohtalot sotatantoreella saivat hänet kirjoittamaan ”*A Memory of Solferino*”-kirjan, jonka julkaiseminen ja kansansuosio panivat alulle kansainvälisen Punaisen Ristin syntymisen.

humanitarismin lähtökohdat voidaan jakaa kahteen osaan. Näitä kahta ei toisaalta voida täysin erottaa toisistaan, minkä vuoksi humanitarismia voidaan luonnehtia posthumanitarismi-termein. Posthumanitarismilla voi täten olla kaksi tarkastelukehystä: politiikka- ja humanikehys, jotka eivät ole toisistaan irrallisia, vaan niitä tulee käsitellä yhdessä.

Humanitarismin politiikkakehyksessä käsitellään humanitarismin ja politiikan suhdetta: kuinka humanitarismi vaikuttaa päivän politiikkaan ja mitkä ovat lehtikuvien vaikutukset poliittisesti. Poliittinen kehys edellyttää humanikehystä (Chouliaraki 2010, 115). Humanikehyksessä pohditaan identiteettiä, tunteita ja toiseutta, joita esimerkiksi kuvat potentiaalisesti toistavat. Jaon voidaan nähdä tapahtuneen kronologisesti, ja siihen liitetään ajatus uudesta humanitarismista ja sen muutoksista: Barnett (2011, 5) kysyykin, että ”politisoivatko muutokset humanitarismin vai humanisoivatko ne politiikan?”⁹ Jakoa kehyksiksi voisi luonnehtia keinotekoiseksi, sillä näitä kahta ei voida erottaa toisistaan. Kehysten ero on hiuksenhieno, eikä suurin osa tutkijoista tee jakoa lainkaan. Tämä johtunee siitä, että esimerkiksi poliittisuutta voidaan nähdä kaikkialla ja sen keinotekoinen erottaminen jostain ”ei-poliittisesta” ei ole mielekäästä. Lisäksi muuttunut humanitarismi on humanitarismia, jonka tänä päivänä tunnemme. Tässä tutkimuksessa esitellään ja eritellään humanitarismin kaksi erilaista kehystä kuitenkin selkeyden vuoksi. On myös hyvä pohtia humanitarismin syvintä olemusta. Kysymyksenä voisimmekin esittää: onko humanitarismi aina poliittista vai ovatko sen tarkoitusperät ainakin politiikan värjäymiä? Jatkokysymyksenä voisimme esittää, onko normatiivisuus poliittista vai onko humanitarismi oikeastaan ollenkaan normatiivista?

Jotkin humanitarismia edustavat, niin kutsutut perinteiset humanitaristiset organisaatiot (esimerkiksi Kansainvälinen Punainen Risti), haluavat yhä korostaa olevansa puolueettomia ja neutraaleja. Tästä ajatuksesta voidaan kuitenkin luonnollisesti kiistellä. On myös olemassa kansainvälisen politiikan tutkimuksia, jotka katsovat jaon olevan mielekäs. Esimerkiksi Aaltola (2009, 15) kertoo, kuinka muuttunut humanitarismi liittyy vahvasti maailmanpolitiikassa tapahtuneisiin, viimeaikaisiin ”turbulensseihin”-esimerkkinä sota terrorismia vastaan. Slim (1997, 244) tarkastelee kriisien ja kärsimysten vaikutuksia humanitarismin eettisiin ja moraalisiin periaatteisiin. Chouliaraki (2010, 108) on tehnyt tutkimusta humanitaaristen organisaatioiden erilaisista kampanjakeinoista. Humanitarismin

⁹ (Oma suom. ”*Did these developments humanize the world of politics, or did they politicize the world of humanitarianism?*” Barnett 2011, 5.)

vaikuttamisen keinot ovat näin ollen muuttuneet nopeatempoisemmiksi ja riippuvaisiksi ihmisten mielipiteistä.

Karkeasti sanottuna politiikkakehykseen liitetään ajattelua teoista ja toiminnasta, kun humanikehyksessä tarkastellaan uuden humanitarismin aiheuttamia ilmiöitä muun muassa tunteiden kautta. Douzinas (2007, 141) analysoi muuttuneen humanitarismin niin ikään kaksijakoisesti. Muuttuneella humanitarismilla on hänen mukaansa kaksi päälinjaa: riskialttiiden ryhmien pitkäaikainen suojeleminen konfliktialueilla ja vaikuttaminen konfliktitilanteisiin sekä kansallisten katastrofien (kuten nälänhätä tai kuivuus) ja kehitysapupolitiikan tukeminen. Tällainen kehitys on johtanut siihen, että humanitaarinen työ, hallitusten retoriikka ja julkinen politiikka ovat enenevässä määrin lähentyneet. (*Ibid*, 2007, 141–142.) Tällä tavoin humanitarismista on tullut poliittista.

Perinteisen humanitarismin kultakaudella, toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta 1990-luvun alkuun, yksi humanitarismin perusohjenuorista oli puolueettomuus. Ajatus oli auttaa kaikkia ajattelematta syyllisyyttä tai syyttömyyttä. Kompleksisten konfliktien myötä 1990-luvun humanitarismitoimijoiden kenttä oli moninkertaisutunut. Toimijoita on yhä useita satoja. Puolueettomuus ja itse avunanto muuttuivat ja ruokkivat humanitaaristen toimien ja humanitaarisen ideologian politisoitumista. Erityisesti ulkopoliittiset taustamotiivit värjäisivät humanitarismin toimijoiden kenttää enenevässä määrin. (Barnett 2011, 2–4.)

3.2. Humanitarismi ja politiikkakehys

“Humanitarianism’s mission has expanded so that it now occupies a dominant place in the global political arena- whether humanitarians asked for this or not.”¹⁰

Myötätunto (= *compassion*) toista ihmistä kohtaan on myös muuttuneen humanitarismin kantava teema. Aaltolan (2009, 1) mukaan humanitarismista on 2000-luvulle tultaessa kasvanut yksi valtiotoimijoiden toiminnan eettisyyden ja legitimitietin mittareista. Kuinka paljon valtiotoimija tuntee myötätuntoa, liittyy eettisyyteen, jolla mahdollisesti legitimitoidaan tapahtumia ja tekoja. Näin eettisestä tulee poliittista. Humanitarismi mielletään usein impulssiksi tehdä jotain hyvää, muuttaa maailma paremmaksi paikaksi. Se mielletään haluksi lisätä yhtäältä ymmärrettävyyttä ja ymmärrystä ja toisaalta suvaitsevaisuutta sekä oikeudenmukaisuutta. Poliitiikkakehyksessä tarkasteltaessa humanitaarinen

¹⁰ “Humanitarismin missio on laajentunut niin, että sillä on hallitseva paikka globaalissa politiikan areenalla—halusivat humanitaristit sitä tai eivät.” (oma suom.) Ticktin 2011, 261.

impulssi on ajatus ja tulee tunnetuksi vasta toteutuksen kautta. (Kennedy 2004, xiv.) Sitä voidaan myös korostaa valtiotoimijoiden tai organisaatioiden toimesta. Impulssien ja toteutuksen välistä suhdetta voidaan arvioida esimerkiksi tutkimalla humanitaaristen organisaatioiden kampanjoiden toimivuutta tai valtiotoimijan ihmisoikeussopimuksen ratifiointia. Esimerkiksi Amnesty Internationalilla oli 1990-luvun alussa käskymuotoon puettu slogan: ”raivosta toimintaan”¹¹, joka kuvaa hyvin tunteen ja toiminnan toivottua suhdetta kirjaimellisesti (Chouliaraki 2010, 111). Humanitarismilla on toisaalta myös syvempi, moniulotteisempi ja synkempi rooli. Kansainväliset interventiot, joista humanitarismin militarisointi on tullut tunnetuksi, eivät välttämättä edistä edellä mainittuja tavoitteita ja ideoita paremmasta maailmasta. Humanitarismin politiikkakehyksessä voidaan tarkastella myös militaristista humanitarismia. Onko humanitarismi aina viatonta tai puhdasta?

Tämän tutkimuksen kontekstissa humanitarismin kritiikki on olennainen osa tutkimusta, sillä tekoja ja toimia legitimoidaan humanitarismin kautta. Se, kuinka tunteet ja myötätunto on representoitu Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien kuvissa, auttaa hahmottamaan yhteiskunnan humanitaristista olemusta. Potentiaalisten erojen ja samankaltaisuuksien analysointi kertoo lisäksi poliittisesta ilmapiiristä sekä humanitarismin eroista ja samankaltaisuuksista kahden pohjoismaisen valtion välillä.

3.2.1. Moraali ja eettisyys humanitarismissa

Maailempanoliittisessa humanitarismikeskustelussa iso osa on kritiikkiä, joka tulee ottaa huomioon kuvia tulkittaessa. Tarkasteltaessa sitä, kuinka humanitarismi ilmiönä käyttää kuvia luodakseen katsojan ja kärsijän (= *spectator* ja *sufferer*) välille yhteyden, pystytään analysoimaan myös kulttuurin moraalisia esityksiä tai ilmentymiä. Humanitarismi ei toimi tyhjiössä: yleisö ei vain odota tullakseen vaikutetuksi. Kysymys on pikemminkin humanitarismin konstituovasta roolista. Humanitarismi toimii ikään kuin ihmisten moraalisenä opettajana. (Chouliaraki 2010, 110.) Humanitarismin normatiivisuus liittyy hyvin pitkälti käsitykseen moraalista. Sanotaan, että humanitarismi ruokkii länsimaista moraalikäsitystä ja se on avainroolissa määritettäessä aikakautemme moraalista järjestystä (Fassin 2012, 1 & 247). Humanitarismissa on sisäänrakennettu moraalinen imperatiivi (Ticktin 2011, 253).

Monet humanitarismin tutkijat näkevät humanitarismin osana läntistä globaalinhallintaa, jossa luodaan hallintoa ilman varsinaista hallitusta. Se on osa kansainvälistä, järjestäytyneitä järjestelmää, jossa vallitsevat omat sovitut ja päätetyt säännöt. Toisaalta sääntöjä ei ole ollenkaan. Humanitarismiin liitetään

¹¹ oma.suom. ”Outrage into action”.

usein myös ajatus politiikan poissaolosta, humanitarismi ja sen puolustaminen ovat moraalisesti oikeata ja puhdasta toimintaa, jonka vuoksi ne ovat ikään kuin politiikan yläpuolella. Tähän voidaan sen sijaan liittää myös ajatus toiseudesta: kuinka esimerkiksi avun antajat ovat politiikan yläpuolella ja avun vastaanottajat politiikan alapuolella. Avun vastaanottajilla ei ole ääntä laisinkaan. (Johansson 2013, 13.) Tämä niin rakentaa kuin vahvistaa käsityksiä *toiseudesta*.

Todellisuudessa politiikka on vahvasti läsnä myös humanitarismissa. Päivänpoliittisen päätöksenteon lisäksi humanitarismilla on poliittista valtaa myös kansainvälisesti. Esimerkiksi humanitarististen järjestöjen perinteinen rooli on siirtynyt neutraalista katsojasta toimijaksi. Järjestöillä on poliittista valtaa myös kansainvälisen oikeuden piirissä, jossa ”Kansainvälinen apu nähdään oikeutena ja paikallisten viranomaisten apu etuoikeutena eikä toisinpäin.” (De Witte 1994, 18, 23). Fassin (2012, 247) kutsuu humanitarismia humanitaariseksi hallinnoksi, sillä humanitarismin moraalikäsitteet generalisoivat ja kehystävät poliittisia toimia ja itse käsitystä humanitarismista. Poliittikkaa ja humanitaristista toimijuutta on mahdotonta erottaa toisistaan. Vaikka toiminnalla ei olisi varsinaisia poliittisia ambioitoita, sillä on aina poliittisia seuraamuksia. (Edkins 2010, 255.)

Humanitarismiin liittyy täten myös vallan tematiikka, niin kansallisesti kuin maailmanpoliittisestikin (Aaltola 2009, 9). Lisäksi valta on sidoksissa eettisyyteen. Intentioista huolimatta, humanitaarisissa toimissa ja humanitaarisissa interventioissa on aina kyse myös kontrollista. Operaatioiden ja toiminnan taustalla on instituutioita ja organisaatioita, jotka ovat hallinnan tai hallinnon alla. Hallinnossa ja johtamisessa valta on aina läsnä. (Barnett 2011, 12.) Vallan tematiikka pitää näin ollen sisällään käsityksen perinteisestä, toimijuuteen liittyvästä vallasta, mutta toisaalta myös henkisen, ideologisen ja moraalisen vallan.

Humanitarismi pitää sisällään suuren moraali- ja etiikkalatauksen. Vallalla olevasta eurooppalaisesta moraalikäsitteestä on tullut eräänlainen moraaliuden mittari. Huolenpidon eettisyys on kansainvälistetty ja institutionalisoitu. (Barnett 2011, 11.) Tämä on omiaan lisäämään toiseus- ajattelua, eurosentrismiä sekä perinteistä ajattelua auttajista ja avunantajista. Humanitarismissa on tärkeää erottaa termit ”humaniteetti” ja ”inhimillisyys”. Ensimmäinen indikoi ihmiskuntaa kokonaisuutena, inhimillisyys sen sijaan liittyy tunteisiin ja sympatiaan toista ihmistä kohtaan; humaniteetti viittaa ennemminkin ajatukseen ihmiskunnasta ja ihmisolennoista, kun inhimillisyys pitää sisällään moraalisen ajatuksen suhteessa toisiin ihmisiin. Humanitarismista tulee toisin sanoen niin kärsimyksen kuin elämän politiikkaa. (Fassin 2012, 247–248.)

3.2.2. Uskonto

Humanitarismi, uutiskynnys ja myötätunto ovat Moellerin (1999, 17) mukaan kulttuuri-, politiikka- ja ideologiasidonnaisia, eivät universaaleja. Näin voidaan todeta myös humanitarismin etiikasta ja moraalista. Minkälainen rooli uskonnolla tai kristinuskolla on länsimaalaisessa humanitarismissa, politiikassa tai moraalikäsitelyssä?

Humanitarismin tutkimus kansainvälisen politiikan kentällä yhdistää tunteiden poliittisuuden, valtarakenteiden tutkimisen ja länsimaisen moraalikäsitelyn. Samoin poststrukturalistinen ajatus tulkinnallisuudesta on läsnä humanitarismin näkökulmassa. Fassin (2012, 250–251) kirjoittaa nykyajan muuttuneen humanitarismin ontologian olevan vahvasti kytköksissä länsimaiseen kristillisyyteen ja kristillisyyden moraliteettiin. Kärsimyksen representaatio valokuvien kautta suuren yleisön tietoisuuteen on lisääntynyt yhä enenevässä määrin. Näin käy niin mediassa kuin politiikassakin, joskin näitä kahta tuskin voidaan saumattomasti erottaa toisistaan. Kuten todettu, erityisesti poliittisella areenalla kuvat legitimoivat toimia, ja kuvat kärsimyksestä, ahdingosta tai pelokkuudesta herättävät vahvimpia tunteita inhimillisyydestä. Kärsimyksen representointi on lähtöisin kristillisestä perinteestä, jossa kärsimyksen valorisaatio tavanomaisena ihmisyyteen liittyvänä kokemuksena on yhteydessä Kristuksen uhrauksiin, jossa kärsimys lunastetaan. (*Ibid*, 250.)

Pakolaisten representaatiolla ja kristillisellä tematiikalla on pitkä yhteys. Esimerkiksi kuvaukset syntiinlankeemuksesta ja karkotuksesta paratiisista, ovat rakentaneet länsimaalaista käsitystä visuaalisesta representaatiosta. Nykyajan pakolaisrepresentaatiossa pystytään löytämään samankaltaisuuksia niin sisällöllisesti kuin tyyllillisestikin. Tätä kautta ymmärrys humanitaarisista kriiseistä, hädästä ja myötätunnosta on yhteydessä suurempaan kulttuuriseen kontekstiin ja konventioihin. Erityisesti kristillinen ikonografia, kärsimys ja toisaalta pelastus suhteessa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden representointiin, on vahva. (Wright 2002, 54.) Fassin (2012, 250–251) jatkaa, että modernisaatio niin kirjallisuudessa kuin politiikassa on jättänyt kärsimyksen käsittelyyn ja ajatukseen oman jälkensä: kärsimys ja uskonto, moraalit ja politiikka ovat kietoutuneita toisiinsa ja toisistaan riippuvaisia. Tämä sen sijaan on johtanut siihen, että kärsimystä ja pelastusta mitataan pikemmin myötätunnolla toista ihmistä kohtaan kuin kärsimyksen kestämisellä tai sietämisellä. (*Ibid*, 250–251.)

Tunteita herättävät valokuvat ja median representaatio ovat täten joidenkin tutkijoiden mukaan liitettävissä länsimaiseen kristilliseen jatkumoon, johon myös länsimainen moraalikäsitely pohjautuu. Humanitarismin politiikkakehys ja humanitarismin dualistinen, perimmäinen ajatus elämästä,

myötätunnosta ja kärsimyksen kokemuksista yhtäältä jatkavat ja toisaalta uudistavat Fassinin (2012, 251) mukaan kristillistä perinnettä ja traditiota, joita ymmärtämällä on mahdollista analysoida myös humanitarismin ontologiaa ja epistemologiaa tarkemmin.

Esimerkkinä kristillisyyden ja pakolaisrepresentoinnin yhteydestä, voimme tarkastella neitsyt Mariaa ja pakolaiskuvien madonnamaisuutta. Äiti- ja lapsikuvat ovat kenties tunnetuin raamatullinen ja tätä kautta uskonnollinen vertaus myös pakolaisia ja turvapaikanhakijoita käsittelevissä kuvissa. Myötätunto ja moraalikäsitys saavat vahvistusta jo ennestään tunnetusta narratiivista, joka toisaalta rakentaa tiettyä kuvaa pakolaisista ja turvapaikanhakijoista erillään ”meistä”. Narratiivien, kontekstin ja konventioiden huomaaminen, tunnustaminen ja analysointi vaativat kuva-analyttisiä työkaluja, joita semiotiikka sekä humanitarismi tässä tutkimuksessa edustavat.

3.3. Humanitarismi ja humanikehys

”The assumption is that ‘we’ and ‘they’ are already distinct, before there is any relationship between us.”¹²

Humanitarismin humanikehyksessä tarkastellaan tärkeää toiseuden tematiikkaa. Humanitarismin pyrkimys neutraliteettiin juontaa Edkinsin (2010, 255) mukaan juurensa siitä, että kaikilla ihmisillä uskotaan olevan yhteinen nimittäjä: ihmisuus, humanisuus. Myös ihmisoikeusajattelussa toistuu konseptit ihmisyydestä, neutraliteetista ja humaaniudesta. Tähän liittyy kuitenkin myös ajatus uhreista ja pelastamisesta. Humanitarismi riisuu persoonan. Ihmisiä käsitellään uhreina ja ”eläminä, joita pelastaa”, ilman poliittista ääntä. Ihmisyyden ja humaaniuden perusta humanitarismissa perustuu näin ollen ajatukselle poliittisuuden poissulkemisena. Humanitarismin narratiivi ylläpitää osaltaan sosiaalisen järjestyksen jatkumoa. Myös oma ihmisuus on kytköksissä ajatukseen universaalista ihmisyydestä ja täten yhteydessä opittuun sosiaaliseen järjestykseen. Näin ollen ei ole ihme, että auttamiseen suhtaudutaan intensiivisesti. Sen sijaan on mielenkiintoisempaa tarkastella, miksi toisen kärsimykseen suhtaudutaan välinpitämättömästi. (*Ibid*, 255–256.)

3.3.1. Toiseus

Länsi–muut-asetelma on kansainvälisessä politiikassa erittäin tuttu. Aihetta on tutkittu paljon, esimerkiksi kriittisten teoriasuuntausten, kuten poststrukturalismin ja postkolonialismin kautta.

¹² ”Oletamus on, että ”me” ja ”he” ovat erillään valmiiksi, jo ennen kuin mitään yhteyttä on olemassa.” (oma.suom). Edkins 2010, 255.

Pakolaistilanne lienee yksi hedelmällisimmistä tutkimuskohteista toiseuden tutkimisessa. Kysymykset kansakuntien välisestä kohtelusta ja siitä kuinka ihmiset representoidaan ovat pakolaistilanteessa keskeisiä. Humanitarismi on mittari ja määritelmä yhteisöllisyydestä ja yksilöllisyydestä: humanitarismin kautta voidaan tarkastella, kuka saa olla ”kuten me” tai ”yksi meistä” ja ketä tai keitä kohtaan myötätuntoa ei riitä (Aaltola 2009, 8).

Humanitaarista työtä ja humanitarismia onkin kutsuttu muun muassa ”myötätunnon kolonialismiksi” (Hyndman 2000, xvi). Kaukainen toinen tai ”he”, ovat aiheuttaneet myötätunnon ja auttamisen tekoja, joita on kritisoitu kolonialismin jatkamiseksi toisin keinoin. Kritiikki kolonialistisuudesta sivuaa myös humanitarismin hierarkkisuutta, josta esimerkkeinä ovat esimerkiksi erilaiset kansainväliset, humanitaariset järjestöt. Järjestöjen hierarkkinen järjestys ja esimerkiksi palkkaerot eri kansallisuuksista olevien ihmisten välillä ovat vain eräitä esimerkkejä kritiikistä, jota humanitarismi on saanut osakseen. (Hyndman 2000, xviii.) Se alleviivaa hyvin vahvasti humanitarismin paradoksia ja syventää kuilua ”meidän” ja ”heidän”: auttajien ja autettavien välillä. Berlantin (2004, 4) mukaan myötätunto kertoo myös etuoikeuksista: etuoikeutetulla on resursseja, jotka lievittäisivät jonkun toisen kärsimystä. Puhuttaessa kolonialismista ja humanitarismista samassa lauseessa, on hyvä huomata, että niin rahallisesti kuin ideologisesti länsimainen humanitarismi on täysin hallitsevaa kansainvälisessä mittakaavassa (Johansson 2013, 13). Johanssonin (2013, 17) mukaan juuri tämän vuoksi olisi tärkeää, että humanitarismia ei asetettaisi politiikan yläpuolelle.

Lilie Chouliaraki (2013) kirjoittaa solidaarisuudesta posthumanitarismin aikana. Institutionalisoitunut humanitarismi käyttää solidaarisuutta ja moraalikäsitystä hyväkseen niin politiikassa kuin mediassakin. Solidaarisuus kytkeytyy moraalisiin ja moraaliseen toimijuudesta tehdään hyve. Asetelma hyveestä, etuudesta auttaa ja ”empathian sivilisaatiosta”, syventää länsi-muut-asetelmaa entisestään. (Chouliaraki 2013, 2–3.)

De Lint ja Giannacopoulos (2013, 625) kirjoittavat muuttoliikkeen kehystämisestä. Kehystäminen liittyy turvallisuus- ja talustematiikkojen ohella myös toiseuden teemaan. Heidän mukaansa turvapaikanhakijat nähdään nykyään ”lainrikkajien” sijasta enemmänkin ylettömien riskien ottajina, huonosti integroitujen ryöstövaltioiden ”tuotoksina”, ja siirretään vastuu turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kohtalosta heille itselleen. (*Ibid.*) Lehtien retoriikka sen sijaan potentiaalisesti vahvistaa jakoa meihin ja heihin *toisiin*: median roolin tärkeys korostuu toiseuskysymyksessä. Tämä riippuu siitä, kuinka lehdet representoivat kuvia ja luovat tätä kautta narratiivia meistä ja heistä. Uhkakuvat niin tekstin

kuin kuvien muodossa siitä, että turvapaikanhakija tai pakolainen ”tulee ja ottaa” jotakin, joka on *sinun* tai *meidän*, ovat tärkeä havainto.

Uhkakuvat ovat esimerkkejä visuaalisen diskurssin konkreettisista vallan rakenteista ja hierarkiasta Lännen ja Etelän välillä: diskurssiin sisältyy syvälle juurtuneita, rodullistettuja stereotyyppioita köyhästä etelästä. (Methmann 2014, 421–423.) Se kertoo laajemmasta, historiallisesta kontekstista ja mahdollisesta kiintymyksestä omaa kansakuntaa kohtaan ja tunteista, jotka voidaan liittää sosiaalisen hierarkian säilymiseen. (Ahmed 2004, 1, 4.) Myötätunto kansakuntaa ja kansakunnan säilymistä kohtaan voidaan täten yhdistää myös ajatukseen toiseudesta. Toisin sanoen kuvat toistavat toiseuden ja huono-osaisten sanomaa usein myös länsimaissa. Pakolais- ja turvapaikanhakijakeskustelussa ovat läsnä myös eettiset ja moraaliset teemat: kuinka kuvat vahvistavat käsitystä kärsivästä toisesta avun tarpeessa. (Aaltola 2009, 3.)

3.3.2. Tunteet

Tunteiden tutkimus on saanut kansainvälisen politiikan tutkimuksessa yhä suurempaa jalansijaa. Viha, pelko ja toisaalta tyytyväisyys, oikeudenmukaisuus ja myötätunto ovat läheisesti linkittyneitä valta- ja turvallisuusteemoihin. Tunteilla on kansainvälisen politiikan tutkimuskentällä nouseva rooli. Aikaisemmin tunteiden tutkimus ei ollut osa valtavirtatutkimusta. Tieteenalamme on kuitenkin pikkuhiljaa siirtymässä pois ”rationaaliselta mukavuusalueeltaan”, kuten Käpylä ja Kennedy (2014, 256) artikkelissaan toteavat. Maailmanpolitiikan tutkimus kaipaa myös tunteiden tutkimusta, sillä se ottaa huomioon ihmiskokemuksen ja inhimillisyyden kokonaisuutena ja osana tieteellistä analysointia (*Ibid.*, 256–257). Myötätunto motivoi tekemään päätöksiä, jotka eivät välttämättä ole rationaalisia. Empaattisuuden ja myötätunnon tunne tulee tunnistaa, jotta tunteiden politiikan kautta pystytään myötävaikuttamaan ongelmiin, jotka koskevat demokraattista järjestystä tai globaalia oikeudenmukaisuutta. Niiden avulla pystytään tarkastelemaan valtiotoimijoiden demokraattisuuden ja moraalituntemuksen tilaa. (Ure & Frost 2014, 3.)

Toisaalta myötätuntoa ja muita tunteita voidaan pitää myös poliittisina aseina. Chouliaraki (2010, 110) kirjoittaa, ettei humanitaaristen tunteiden herääminen tapahdu jo valmiiksi olevassa yhteisössä. Tunteiden avulla konstitoidaan yhteisöllisyyttä, jonka avulla tekoja pystytään legitimisoimaan. Toisin sanoen, tunteisiin *pyritään* vaikuttamaan. Esimerkkinä individuaalista myötätunnosta ovat kuvat, jotka kuvaavat tilannetta uhripainotteisesti. Kuvan nälkiintyneestä lapsesta toivotaan herättävän myötätuntoa ja tarvetta auttaa. Se voi kuitenkin johtaa ”olen nähnyt tämän jo aiemmin”-tilanteeseen, jolloin tunnetta

empathy: ei enää synny: kyse on toistosta ja uupumisesta itse myötätuntoon (Moeller 1999, 2). Tiedämme, mitä tulisi tehdä ja tuntee sekä eron sen välillä, mitä teemme ja mitä tiedämme. Nyt muistuttaminen siitä, mitä *emme tunne*, näyttää ennemminkin ärsyttävänä kuin myötätuntoa herättävänä tekijänä. (Cohen 2001, 279.) Myös syyllisyyden tai toivottomuuden tunteet voivat seurata näitä sokkivaikutukseen pyrkiviä kuvia ja kertomuksia. Voimattomuus, syyllisyys tai liian realistiset kuvat, kampanjat tai kertomukset voivat loppujen lopuksi jopa sabotoida yrityksen vedota tunteisiin. (Chouliaraki 2010, 111–112.)

Voiko myötätuntoa tai humanitarismia mitata? Humanitaarisen hädän merkkinä voidaan pitää myös tunnetta poliittisen tilan järkkymisestä ja normaalitilan vaarantumisesta. (Aaltola 2009, 19.) Humanitaarisen kriisin yhteydessä voidaan tuntee yksilöllisen tai *individuaalin myötätunnon* lisäksi avuttomuuden ja hädän tunnetta myös maailmanjärjestyksen horjumisesta. Tämän *hegemonisen myötätunnon* kumppanina voidaan pitää *kansallisen myötätunnon* kokemusta, jolloin tuskaa voidaan tuntee myös jotain tiettyä kansakuntaa kohtaan. Tunteet läpäisevät perinteisen individuaalin ja holistisen jaottelun, sillä myötätuntoa yksilöä sekä kansakuntaa kohtaan voidaan tuntee myös samanaikaisesti. Yksilöllisen ja yhteisöllisen tutkiminen on tieteenalallemme tyypillistä. Tässä tutkimuksessa on pyrkimyksenä läpäistä yksilöllisen ja yhteisöllisen rajoja. Nämä kolme tasoa: hegemoninen, yleismaailmallinen myötätunto, kansallinen myötätunto ja individuaalinen myötätunto ovat merkittäviä analyyttisiä työkaluja. Tasojen kautta voidaan tarkastella yleisön reaktiota laajemmin tai pohtia, kuinka valtiotoimijat perustelevat omaa toimijuuttaan. (Aaltola 2009, 3–4.) On varmasti selvää, että myötätuntoa ei varsinaisesti voida mitata. Tässä tutkimuksessa pyritään kuitenkin hahmottamaan ja kuvailemaan humanitarismin luonnetta, mikä lienee lähimpänä mittaamista.

4. POSTSTRUKTURALISMI JA SEMIOTIIKKA

Poststrukturalismi kansainvälisen politiikan kriittisenä lähestymistapana korostaa tulkinnallisuutta, kielellisyyttä ja merkityksiä ja lukeutuu postpositivistiseen, postmoderniin teoriaperinteeseen¹³. Poststrukturalismi on kulttuurillisten syvärakenteiden tutkimisessa hedelmällinen teoria. Näkökulmaan kuuluu ajatus siitä, ettei tutkija voi olla tutkimuksestaan irrallinen, vaan taustat vaikuttavat tulkintaan merkittävästi. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti kuvien yhteyttä humanitaarisiin identiteetteihin ja niiden rakentumiseen. Myös toisten kärsimyksen katsominen on tutkimuksessa suuressa roolissa. Näin ollen ajatus humanitarismista ja sosiaalisesti rakennetuista identiteeteistä kuvien kautta on tälle tutkimukselle olennainen. Poststrukturalistinen analyysi poliittisuudesta ei perustu rationaalisuuteen, universaaliin moraalikäsitteeseen tai ideaan ihmisyydestä. Sen sijaan sen ontologia nojaa ajatukseen rakenteellisesta tyhjyydestä, joka tekee politiikasta ennalta-arvaamattoman ja epävakaa. Poststrukturalismi siis ikään kuin politisoi poliittisen. (Newman 2005, 154.) Poliittisen identiteetit muuttuvat eivätkä ole kiveen kirjoitettuina vaan päinvastoin niitä pystytään testaamaan, kritisoimaan ja niiden rakenteita muokkaamaan (*Ibid*, 154).

Muuttuvan humanitarismin yhteys poliittisiin identiteetteihin pystytään osoittamaan myös kuvien tutkimisen kautta: poststrukturalismi ja semiotiikka ovat näkökulmiksi täten luonnollinen valinta. Poststrukturalismin ajatus siitä, että sosiaaliset ja poliittiset identiteetit ovat historiallisesti ja sirpaleisesti rakennettuja ja niitä pystytään muokkaamaan, ovat olennaisia näkökulmia myös tässä tutkimuksessa. Nämä teoreettiset menetelmät antavat välineitä tutkia humanitarismin olemusta niin suomalaisessa kuin ruotsalaisessa kehityksessä. Ne antavat valmiudet pohtia, miten humanitarismin sosiaalista identiteettiä rakennetaan kuvien avulla. Myyttirakenteiden paljastaminen on näin ollen osa poststrukturalistista ajattelutapaa. Poststrukturalistit katsovat, että analysoivat merkkijärjestelmät, kuten kieli tai kuvat, eivät ole vain kommunikaation välineitä vaan ne ovat myös tapoja ” – –strukturoida ihmisen kokemusta ja muodostaa maailmankuva” (Gasparov, 1974, 30). Niin kutsuttujen klassisten teorioiden ongelma on, että ne tutkivat vain observoitavissa olevia ”faktoja” tai totuuksia. Näin ollen teoriat poissulkevat mahdollisuuden tutkia esimerkiksi sosiaalisesti rakennettuja rakenteita. (Dornelles 2002, 3.) Tutkittavien ja paljastettavien merkkijärjestelmien yhteys yhteiskunnassa vallalla olevaan maailmankuvaan tai

¹³ Poststrukturalismista puhutaan usein postmodernin kulttuurin tuotteena, joka yhtäältä korostaa poststrukturalismin kulttuurisen ja teoreettisen kontekstin tärkeyttä, mutta toisaalta yksinkertaistaa liiaksi todellisen kulttuurisen ja teoreettisen muutoksen. Muutos ei ole käynyt äkillisesti ja postmoderni yhteys riippuu paljolti siitä mistä puhutaan. (Petersen 1999, 4.)

ilmiöihin, on osa tärkeä osa myyttien tutkimisessa. Postpositivistiset teoriasuuntaukset ovat kritisoineet perinteisiä kansainvälisen politiikan teorioita yksinkertaistavina. Poststrukturalismi ja semiotiikka edustavat postmodernia, tulkinnallista suuntausta, minkä vuoksi ne ovat hyviä teoriaviitekehyksiä tälle tutkimukselle.

Kieli ja tekstuaalisuus – mukaan lukien kuvat – ovat alueita, joissa erilaiset ekonomiset, poliittiset ja sosiaaliset lähtökohdat ovat sekoittuneita keskenään. Tulkinta pitää sisällään tuottamista ja uudelleentuottamista. (Berlin 1992, 31.) Vaikka jotakin ei voida observoida, voidaan sitä kuitenkin tutkia ja analysoida. Kuva ei esimerkiksi ole yksioikoisesti joko oikeudenmukainen tai epäoikeudenmukainen, vaan sen taustat ja rakenteet tulee kyseenalaistaa. Poststrukturalismin ideana on poistaa kaksijakoista ajattelutapaa. Ainoastaan purkamalla jaotteluita ja merkkijärjestelmiä, pystytään näkemään rakenteiden keinotekoisuus ja tarkoituksenmukaisuus. (White 1988, 188.)

Kielellisyyden tutkiminen on strukturalismissa ja poststrukturalismissa keskeistä. Ajatukset kielen järjestyksestä, sen merkityksestä ja miltei mielivaltaisuudesta, ovat osa poststrukturalismin perinnettä. Kaikessa on nähtävissä merkkijärjestelmiä, joiden avulla tiedämme, keitä olemme ja kuinka käyttäytyä eri kategorioissa, esimerkiksi sukupuoli-, ikä-, etnisyyden ja luokkakategorioissa. Jokainen meistä on muotoutunut eri diskursseista, mikä tekee tietoisuutemme asioista kaikkea muuta kuin koherentteja. (Berlin 1992, 18.) Poststrukturalismi pyrkii paljastamaan peitettyjä tai huomiotta jätettyjä merkkijärjestelmiä. Vasta marginaalissa olevien asioiden paljastamisen jälkeen pystytään analysoimaan kokonaiskuvaa. (Berlin 1992, 20.) Kuvaa on tutkittu Käpylän ja Kennedyn (2014, 259–260) mukaan kahden teoreettisen näkökulman läpi: itse kuvan ja kuvan kehyksen sekä katsojan kautta. Kuvien analysoiminen hyvin kapeasti tarkoittaisi kuvan tarkastelua kuvana tunnustamatta yleisön roolia. Sen sijaan on tärkeää huomata, että kuten kaikissa merkkijärjestelmissä, kuvan ja katsojan suhde on interaktiivinen. Kuvat konstituioivat käsitystä tapahtumista ja maailman tilasta ja vaikuttavat poliittisiin päätöksiin. (*Ibid.*)

4.1. Poststrukturalismin ja semiotiikan suhde

”Jokainen mainos tai uutiskuva tuotetaan yhteiskunnassa ja siihen kytketään aina joitain merkityksiä sulkemalla joitain muita merkityksiä ulkopuolelle.”¹⁴

Poststrukturalismin ja erityisesti strukturalismin suhdetta semiotiikkaan tai semiologiaan on syytä tarkastella lähemmin. Käytän näitä samanarvoisina menetelminä tutkimuksessa sekä eräänlaisina synonyymeinä. Altti Kuusamon (1996, 18) mukaan semiotiikka on ikään kuin ottanut strukturalismin paikan semiotiikan tutkimuksen kehittyessä. Semiotiikka katsoo merkkien ja merkkijärjestelmien olevan kulttuurisesti ehdollisia eli olevan kytköksissä kontekstuaaliseen järjestelmään, kun strukturalismi katsoo merkitys*rakenteiden* tuottavan merkityksiä (Kuusamo 1996, 18). Poststrukturalistinen teoria kietoutuu semiotiikan kanssa yhteen. Monet poststrukturalistit kokevat olevansa semiootikkoja ja toisin päin.

Semiotiikan määritelmä ei ole yksinkertainen. Lisääntyvä kiinnostus semioottista tutkimusta kohtaan on Kuusamon (1990, 43) mukaan lisännyt eri painotuksia, minkä vuoksi monitieteellinen katsantokanta on tarpeen. Semioottista analyysia käytetään kielen tutkimuksen lisäksi muun muassa kulttuurintutkimuksessa. Semiotiikka onkin lähtökohdiltaan kielen tutkimusta. Kansainvälisen politiikan saralla semiotiikkaa on käytetty hyväksi harmittavan vähän, vaikka sillä on tieteenalalle paljon tarjottavaa. Esimerkiksi kuvien valta tiedotuksessa, mielikuvissa ja edelleen poliittisten agendojen rakentamisessa, on alallamme vähän tutkittu. Valta teemana on kansainvälisen politiikan syvintä aluetta, jota on tutkittu erilaisin menetelmin ja erilaisissa konteksteissa. Kootusti voidaan sanoa semiotiikan pyrkivän paljastamaan merkkejä ja järjestelmiä, jotka eivät välttämättä ole julkilausuttuja. Semiotiikka on erittäin yksinkertaistettuna merkkien opiskelua ja tutkimista.

Mitä merkit ovat? Merkit eivät ole pelkästään tienviittoja tai muita visuaalisia merkkejä. Myös esimerkiksi kieli, valokuvat, eleet ja piirroset ovat merkkejä, joita semiotiikka tutkii. (Chandler 2007, 1.) Merkkejä on kaikkialla ja globalisoituvassa maailmassa niiden merkitys kasvaa yhä suuremmaksi. Tämän vuoksi on tärkeää huomata, etteivät ”realistisimmatkaan” merkit ole välttämättä sitä mitä on ensiksi ajateltu. (Chandler 2007, 11.) Erityisesti turvallisuus- ja valtatemiikat ovat kuvien tutkimukselle tärkeitä. Tämän vuoksi poststrukturalismi on semiotiikan ohella viitekehyksenä tärkeä. Se kyseenalaistaa niin kutsutun perinteisen tavan ajatella. Semiotiikka antaa eväät tulkinnallisuuteen ja kuvien tarkempaan

¹⁴ Seppänen 2005, 15.

tarkasteluun, koska sen kautta pystytään tarkastelemaan kuvia muun muassa rakenteellisina, yhteiskunnallisina ilmiöinä.

Lehtikuvan katsoja löytää tai lukee kuvasta merkityksiä, tahtoi tai ei. Sattumanvarainen voi paljastua suunnitelluksi, ja se mikä vaikuttaa ilmiselvältä, voi kätkeä sisälleen kulttuurisesti sidonnaisia käsityksiä ja oletuksia. (Kuusamo, 1990, 44.) Tämä tarkoittaa käsitystä julkilausumattomista merkeistä, jotka saavat aikaan jonkin tietyn reaktion. Ihminen on oppinut käyttäytymään tietyllä tavalla kohdatessaan esimerkiksi liikennemerkkin. On tietämystä siitä, mitä muoto, väri ja symbolit merkissä tarkoittavat. Merkkien tutkiminen auttaa ymmärtämään sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita. John Fiske (1992, 115) toteaa, että semioottisen erittelyn yhtenä päätavoitteena on paljastaa ”väärinlukemisesta” johtuneita käsityksiä. Merkkien ja merkkijärjestelmien tutkiminen ja analysoiminen vaativat myös kontekstin ja maailman ymmärtämistä. (Veivo & Huttunen 1999, 13, 18.) Merkkien tulkitseminen on jotain opittua ja sisäänrakennettua, jota teemme myös tiedostamatta.

Valokuvaa on yleensä pidetty todellisuuden ilmentäjänä, totena. Valokuvaa harvoin kyseenalaistetaan, merkkien valta on voimakas. (Tuomisto & Uusikylä 2005, 12.) Semiotiikka tieteenä pyrkii paljastamaan kuinka tarkoituksenmukainen tai julkilausumaton on rakentunut ja kuinka ”todellisuus” on representoitu (Chandler 2007, 2). Tämän vuoksi semiotiikka on valikoitunut teoreettiseksi kehykseksi myös tähän tutkimukseen.

4.2. Semiotiikka ja humanitarismi

Humanitarismin, poststrukturalismin ja semiotiikan välinen suhde kiteytyy Douzinaksen (2007, 137–138) mukaan käsitykseen ihmisyydestä, oikeuksista ja ihmisoikeuksista. Niin median kuin politiikan kampanjoissa esimerkiksi ihmisoikeuksista tulee ”kelluva merkitys” ja diskursiivinen elementti, jolla on symbolista pääomaa. Ihmisoikeuksien ”ihmisuus” on houkutteleva elementti, koska se tuo lisäarvoa kampanjalle tai toiminnalle. Tämän vuoksi ihmisoikeuskeskustelua ei voida tarkastella tyhjiössä, vaan se on myös kontekstisidonnaista. (*Ibid*, 137–138). Ihmisoikeuskamppailut ja käsitykset oikeuksista ylipäättään ovat semioottisesta näkökulmasta poliittisia ja ennen kaikkea symbolisia. Ihmisoikeudet on rakennettu oikeudellisten ja kielellisten merkkien yhdistelmistä: sanoista, kuvista, symboleista ja unelmista. Tarinat ja kuvat ihmisyydestä ja vaatimukset ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ovat osa merkitysten kamppailua. Kamppailussa määritellään merkityksiä esimerkiksi sanoille eroavaisuus, samanlaisuus, tasavertaisuus ja toiseus. (*Ibid*, 138.)

Douzinan (2007, 138) sanoo, että sanoille annetut merkitykset voivat muokata henkilöiden oikeussubjektiivista sanomaa, sillä kielellisyys rakentaa todellisuutta myös humanista näkökulmasta. Esimerkkinä hän tuo artikkelissaan pakolaisuuden ympärillä käydyn merkityskeskustelun ihmisoikeuksista: ”Pakolainen, jonka syyt tulla maahan esitetään ihmisoikeuskielellä, on etuoikeutetumpi ja inhimillisempi subjekti kuin sellainen, jonka tulossyyt esitetään taloudellisiksi ja joka näin hahmottuu ikään kuin huijariksi.”¹⁵ Symbolisilla diskursseilla niin kuvien kuin tekstien kohdalla on valtavan tärkeä merkitys humanitarismin ja identiteettien näkökulmasta. Se myös pureutuu tämän tutkimuksen tematiikkaan representaatiosta ja semiotiikan ja humanitarismin merkityksestä kansainvälisessä politiikassa.

Douzinaksen (2007, 139) mukaan ihmisyyys tai inhimillisyyys ei ole normatiivinen tekijä tai sillä ei ole ” – luontaista normatiivista arvoa.” Niin semioottisesta kuin poststrukturalistisesta näkökulmasta ajatellen, humanitarismi on poliittista, kulttuurisidonnaista ja merkein kyllästettyä. Ihmisyyys ja humanitarismi ovat sosiaalisesti rakennettuja ja niiden epistemologiaa pystytään ikään kuin pilkkomaan osiin. Humanitarismin visuaalisesta politiikasta on kirjoitettu vähän, vaikka kuvat edustavat ihmisoikeuksia enemmän kuin puheet tai artikkelit, Douzinan (2007, 159) kirjoittaa.

4.3. Semiotiikka ja poststrukturalismi menetelmänä

Kuvan analysoimisessa semiotiikka on menetelmänä tulkinnallinen. Semiotiikka korostaakin merkityksien jatkuvaa tuottamista: tutkimalla kuvaa saadaan aikaan useita tulkintoja (Anttila 1996, 266). Kuvan tulkinta ja analysointi ei siis ole olemassa tyhjiössä tai suljettu tietylle tulkinnalle. Semioottisen kuva-analyysin agendana on paljastaa merkityksiä kuvien takana ja tunnustaa tutkijan aseman olennaisuus ja esimerkiksi kulttuurisidonnaisuus. Kuvan tunnusmerkit, luonne ja ilmaukset muodostavat katsojalle ja tulkitsijalle järjestelmiä ja merkityksiä, jotka siirtyvät eteenpäin (Anttila 1996, 263). Semioottisessa tutkimuksessa pyritään rakentamaan ja ilmiäntamaan merkkirakennelmia, sekä paljastamaan yhteiskunnan omaksumia järjestelmiä, rakenteita ja ajatusmaailmaa (Gasparov 1974, 31). Menetelmällisesti semiotiikka voidaan sijoittaa sellaisten sisällönanalyyysien joukkoon, joilla etsitään tulkintaa ja lisätään ymmärrystä (Anttila, 2006, 348). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tulkita näitä kuvien merkityksiä ja järjestelmiä semioottisen kuva-analyysin avulla ja lisätä ymmärrystä pakolaistilanteesta.

¹⁵ Douzinan 2007, 138

Vaikka tulkinnallisuudella on luonnollisesti suuri rooli kuvien tulkitsemisessä, intuitiivinen kuvien tulkitseminen voi johtaa hätiköityihin johtopäätöksiin (Anttila 2006, 366). Tämän vuoksi on ensisijaisen tärkeää asettaa tutkimukselle sen kaipaamat menetelmälliset raamit. Kuten tekstin tieteellisessä analysoimisessa, myös kuvan analyysissä kyseenalaisesta ja problematisoidaan sisältö. Sisällön yksityiskohtaisen havainnoinnin jälkeen tehdään kattava tulkinta perustuen muun muassa kuvien tematiikkaan, motiiveihin, sisältöön ja rakenteisiin. (Anttila 2006, 367). Lisäksi tutkimuksessa käytetään hyväksi sisällönanalyttista kategorisointia, jonka avulla pystytään lajittelemaan kuvat taulukkoon. Hyödynsin taulukkoa nähdäkseni, kuinka usein tietty tema toistuu annetun aikavälin (tässä tapauksessa touko–lokakuu 2015) sisällä ja voidaanko tästä mahdollisesti päätellä jotakin ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin kontekstissa. Tulkinnallisuus ja sen tunnistaminen ovat toisaalta myös yksi poststrukturalismin suurimmista eroista peilatta sitä strukturalismin: olennaista analyysissä ja tutkimisessa ei ole vain se, mitä säännönmukaisuuksia löytyy, vaan tärkeää on myös vapauttaa tulkinta ja ymmärtää, ettei lopullisia merkityksiä löydy (Seppänen 2005, 43).

Semiotiikan tärkeimpiä työkaluja ovat kategoriat, jotka määrittävät ja jäsentävät kuvan sisältöä. Janne Seppänen (2001, 57) kutsuu näitä kategorioita tai apparatteja ”semioottisiksi funktioiksi”, joista kuvan kerronnallinen kyky on riippuvainen. Tunnetuimpia semioottisen funktion käsitteitä lienevät denotaatio ja konnotaatio, joita käytän hyväkseni tutkimuksessa. Niiden avulla pystytään tulkitsemaan kuvien monimerkityksisyyttä ja mahdollisia piilomerkityksiä sekä analysoimaan sitä, mitä nämä piilomerkitykset kertovat analysoitavista lehdistä. Valokuvat analysoidaan tapahtuu semioottisten apparattien kautta, joita denotaatio ja konnotaatio myytin ja symboliikan ohella ovat. Erityisesti näiden kahden käsitteen kautta voidaan huomata valokuvien duaalinen todellisuus.

Barthes, Saussuren seuraaja, loi järjestelmällisen mallin, jonka avulla voidaan analysoida kuvien merkityksiä (Fiske 1992, 112). Hän on korostanut ei-lingvistisiä merkkijärjestelmiä erityisesti tulkinnanvaraisuuden näkökulmasta (Chandler 2007, 79). Hänen mielestään yhteiskunta tuottaa stereotyyppioita ja semiotiikan tehtävänä on toimia yhteiskunnan kriitikkona (Seppänen 2005, 111). Teorian ytimenä on valokuvan jakaminen kahteen merkitysitasoon. Kun denotaatio välineenä selventää merkitysten ensimmäistä tasoa, konnotaatio, myytti ja symboliikka antavat työkaluja niin tekstin kuin valokuvan syvällisempään, kontekstisidonnaisempaan ja monipuolisempaan tulkitsemiseen. (Fiske 1992, 112–113.) Ajatus tulkinnan oikeudesta ja säännöistä on linjassa poststrukturalistisen ajatuksen kanssa tulkinnan vapaudesta ja säännöistä irrottautumisesta.

4.4. Denotaatio & konnotaatio

Denotaatiolla tarkoitetaan yksinkertaistetusti kuvan ilmimerkitystä. Se on jotakin ilmeistä, itsestään selvää: merkin, asian tai termin maalaisjärjellinen merkitys tai selitys (Chandler 2007, 137). Termiparia on käyttänyt erityisesti Barthes, jonka mukaan tottuessamme kuvasysteemiin emme huomaa ilmaisun tasoja vaan luemme kuvan ”suoraan” (Kuusamo 1990, 48). Toisin sanoen kuvaa ei koeta symbolisena vaan se otetaan totena, *denotoitu* kuva luonnollistaa symbolisia sanomia (*Ibid.*). Denotaatiossa merkin ulkoinen todellisuus on yleisimmin hyväksytty ja selvä (Fiske 1992, 113).

Konnotaatio sen sijaan koostuu sivumerkityksistä, symboleista ja merkeistä. Konnotaatio on itsessään järjestelmä tai prosessi, jonka kautta voidaan havaita tekstin ja kuvien julkilausumattomia merkityksiä. Konnotaatio on vahvasti sidottu kulttuuriin, tietoon ja historiaan. (Barthes, 1967, 91–92.) Myös katsojan yksilölliset emotionaaliset ja ideologiset lähtökohdat vaikuttavat kuvan tulkintaan ja assosiaatioihin. Konnotaatio kuvaa vuorovaikutusta merkin suhteessa katsojan tai yleisön mielenliikkeisiin, kulttuurisiin arvoihin ja tunteisiin ja se on hyvin konventiosidonnaista (Fiske 1992, 113 & 115).

Tyypillisesti eräänlaisiksi muuttujiksi konnotaatioon liitetään muun muassa luokka-, sukupuoli-, etnisyy- ja ikäaspektit. (Chandler 2001, 138.) Siksi konnotaatiota voidaan kutsua myös denotoidun kohteen tai valokuvan kulttuuriseksi merkityksiksi (Seppänen 2005, 117). Toisin kuin denotaatio, konnotaatio on kontekstisidonnainen ja voi muuttua (Veivo & Huttunen 1999, 67). John Fiske (1992, 114) kuvailee denotaation tarkoittavan *mitä* on kuvattu, kun konnotaatio kuvaa *miten* tai *kuinka* on kuvattu. Vastinpareina nämä ovat kuvan tutkimukselle varsin mielekkäitä. Niiden tulkinta mahdollistaa kuvan tarkastelemisen kulttuurisena konstruktiona (Seppänen 2005, 117).

Jotta lehtivalokuvien denotatiivinen ja konnotatiivinen suhde pystyttäisiin määrittelemään, on muistettava denotaation pysyvyys (Barthes 1961, 125). Konnotatiivisella tasolla on, denotatiivisesta tasosta poiketen, eri merkkisyksiköitä, joiden purkaminen on analyysille ensisijaisen tärkeää (*Ibid.*). Kuvan tulkinnassa näiden kahden apparaatin erot ovat selvät, denotaatio on kameran tallentama ”mekaaninen jäljenne”, kun konnotaatio on kuvan ja prosessin inhimillinen osio (Fiske 1992, 114). Fiske (1992, 115) toteaa semioottisen erittelyn yhdeksi päätavoitteeksi kehittää denotaation ja konnotaation kaltaisia erittelymenetelmiä, joilla pystytään estämään kuvien mahdollinen väärinluenta. Tämän vuoksi on tärkeää erottaa denotaation tason lisäksi kuvien konnotatiivinen taso.

4.5. Myytti ja symboli

Barthesin teosten sisältö eroaa paljoltikin eri vuosikymmenten aikana. Vasta teoksen ”*Mytologiat*” (Barthes 1994) jälkipuheessa, Barthes selventää metodologiaansa, jolla myyttisyyttä pystytään tulkitsemaan ja joka paljastaa Barthesin valokuvan tutkielmat ja tätä kautta myös ajatukset, jotka koskevat ideologiaa ja semiotiikkaa (Shawcross 1997, 2). Menetelmän ydin on siinä, että Barthesin mukaan *myytti* on rakennelma, joka koostuu toisistaan riippuvista ja toisiinsa kietoutuneista merkkien ja merkitysten kerrostumista. Myytti kuuluu olennaisena osana toiseen tasoon, konnotaation ja symboliikan ohella.

Myyttiä ei kuitenkaan pidä sekoittaa symboliin. Myytti on Barthesin (1994, 179–181) mukaan monimutkaisempi merkityksen ja merkityksen muodon välinen suhde, ”piiloleikki”. Myytti ei sisällä todellisuutta, vaan määrättyä, kulttuurista tietoa todellisuudesta. Se koostuu yhtäältä miellelyhtymistä ja toisaalta vakiintuneista merkityksistä. Myyttinen merkitys voi olla myös keinotekoinen, toisin kuin symbolinen merkitys. Myytti muuttaa merkityksen muodoksi. (*Ibid*, 180–181, 192.) Myytti on tärkeä osa semiotiikkaa, sillä myyttien purkamisen avulla voidaan päästä käsiksi kulttuuriin, historiallisiin olettamuksiin ja muotoihin. Myytti lienee tärkein apparaatti tässä tutkimuksessa. Myytin kulttuuriset syvärakenteet ovat avainasemassa suomalaisen ja ruotsalaisen humanitarismin hahmottamisessa.

Seppänen (2005, 112) kuvaa barthesilaista myyttiä seuraavasti: ” – myytti on osa luonnoksi muuttunutta historiaa. Yhteiskunnan myytit ovat niin vakiintuneita merkityksiä, ettei maailmaa oikeastaan voisi ajatella ilman niitä.” Barthes (1994, 190) itse toteaa *Mytologiat*-teoksessaan, että myytin peruserä on ” – muuttaa historia luonnoksi”. Tässä tarkoitetaan yhteiskunnan vakiintuneita, kulttuurisesti sidonnaisia ja kaikkien yhteistä tietoa, myyttejä, joita esimerkiksi mainonta ja markkinat käyttävät paljolti hyväkseen.

Esimerkiksi sanonta ”aukaista sanainen arkkunsa” tai ”hissun kissun” ovat suomalaisen kulttuurin yhteistä tietoutta, ikään kuin kulttuurinen itsestäänselvyys. Yhteinen tietous ja historia ovat jotakin luonnollista. Tiedämme kukin, mitä sanonnat tarkoittavat, eikä niitä tarvitse kummemmin tulkita tai selittää. Semiotiikan tehtävänä on Barthesin mukana paljastaa kulttuurisia itsestäänselvyksiä, eli tuoda ilmi myyttien merkityksiä. Analyysivälineenä myytin käsite on tärkeä, vaikka Barthes oli tunnetusti myyttikriitikko. Tässä tutkimuksessa myytin käsite on erittäin tärkeä siitäkin syystä, että sitä käytetään ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin selittävänä apparaattina.

Symboli on vaikeasti erotettavissa myytistä ja konnotaatiosta, ja se voidaan nähdä samalla tavalla merkkijärjestelmän toisena tasona. Samalla tavalla kuin lampaan konnotatiivinen merkitys wc-paperimainoksessa on villan valkoisuus ja pehmeys– lammas mainoksen yhteydessä symboloi pehmeyttä, valkoisuutta ja pumpulimaisuutta.

Symboloinnin ohella jokin esine tai asia voi toimia symbolina. Esimerkiksi lippu on symboli: se toimii vallan, valtion ja tietyn järjestäytyneisyyden *symbolina*. Kielessä sisällöllinen ulottuvuus on rakenteeltaan erilaista kuin kuvassa. Esimerkiksi kirjainten väriltä tai yksittäiseltä ä:n pisteeltä saattaa puuttua merkitys, kun taas kuva-analyysissa myös väreillä, pilkuilla ja viivoilla on tärkeä merkitys ja ne voivat symboloida jotakin. Esimerkiksi värejä, esineitä, eleitä voidaan tarkastella tavallaan myös kokonaiskuvasta irrallisina. (Kuusamo 1990, 51–52.)

4.6. Paradigma ja Syntagma

Paradigma on yksikköjoukko, jolla on kaksi peruspiirrettä: paradigman yksilöillä tulee olla yhteisiä ominaisuuksia, jotka määrittävät paradigman jäsenyyden sekä kunkin yksikön on erotuttava toisistaan selkeästi (Fiske 1992, 81–82). Esimerkkinä kieli: kieliopillisia paradigmoja ovat muun muassa kirjaimet ja toisaalta myös verbit sekä substantiivit (Chandler 2007, 85). Nämä rinnastuvat toisiinsa paradigmaattisesti: yhteinen tekijä on ajatus kielestä. ”*Vaatekaapin takit muodostavat yhdessä paradigman, mutta lähtiessämme ulos, voimme valita takeista päällemme vain yhden*” (Veivo & Huttunen 1999, 33).

Syntagmaa voidaan ajatella joukkiona, janana tai jonona, joka sisältää paradigmaattisen ulottuvuuden ikään kuin implisiittisesti. Paradigmaa ja syntagmaa on joskus vaikea erottaa toisistaan. Kuusamo (1990, 51) kuvaileekin näitä kahta neliön kahdeksi sivuksi: ”jos toinen pitenee, pitenee myös toinen”. Kuvan kohdalla paradigmaattisuus voidaan riisua kiinnittämällä huomiota kuvaajan kuvakulmiin, valintoihin ja yksityiskohtiin (esimerkiksi katseen suunta, poliisi selin kameraan tai syökö lapsi banaania vai perunaa). Sen sijaan tulkittava valokuva itsessään on syntagma. Syntagma on sekä-että, kun paradigma on joko-tai (Kuusamo 1990, 49). Tulkitsemalla ulottuvuuksia pystytään myös tulkitsemaan valokuvaajan valintaa kuvanottotilanteessa ja lopulta lehden tekemää valintaa, kun se päättää artikkeliin tai uutiseen päätyvästä kuvasta. Paradigma ja syntagma antavat kuva-analyysille lisäulottuvuuden ja auttavat tulkitsemaan kuvaa monipuolisesti. Chandler (2007, 83–84) kutsuukin näitä kahta merkkien suhteita kuvaavaa termiä horisontaaliseksi (syntagma) ja vertikaaliseksi (paradigma) niiden käyttötarkoituksen mukaan.

Valinta onkin paradigman ja syntagman suhteessa erittäin merkittävä. Syntagmat edustavat kieltä ja kuvaa, johon voidaan tehdä paradigmaattisia muutoksia hyvinkin helposti (Seppänen 2005, 127–128). Paradigma edustaa toisin sanoen valintaa ja syntagma yhdistelyä tai kokonaisuutta (Fiske 1990, 81). Paradigman dimensioita ovat esimerkiksi tyyli, tematiikka tai sommittelu (Kuusamo 1990, 49–50). Paradigmaattiseen ulottuvuuteen liittyy vapaus valita, myös journalistisessa kuvatilanteessa. Paradigmaa voidaan näin ollen kuvailla myös säännöstönä, joka sallii jonkin tietyn elementin tai elementtien läsnäolon (Kuusamo 1990, 49). Paradigma–syntagma-apparaateilla pyritään näin ollen osittain tulkitsemaan kuvan valintaan liittyviä taustatekijöitä. Apparaattien avulla pystytään pohtimaan kuvan valintoja ja tulkitsemaan valintojen kautta kokonaisuutta.

4.7. Sisällönanalyysi semiotiikan tukena

Semioottisten keinojen, kuten yllä lueteltujen denotaation, konnotaation, syntagman, paradigman ja myytin lisäksi, tutkimus toteutetaan sisällönanalyysin menetelmin. Kuvan sisällönanalyysiksi on valikoitunut mukailtu versio Methmannin (2014, 420) sisällönanalyttisestä taulukosta. Kyseinen taulukko hahmottelee aihealuetta johdonmukaisesti ja loogisesti. Koodit ja niiden selitykset ovat nähtävissä taulukosta. Koodit on jaettu neljään eri kategoriaan: aktiviteetti, konteksti, ihmiset ja esineet. Koodit valikoituivat mukaan yhtäältä ennen analyysivaiheen tekemistä ja toisaalta myös analyysin aikana. Neljä eri kategoriaa ovat omissa luvuissaan ja niitä tarkastellaan semioottisin menetelmin. Kategoriat käydään läpi semioottisia työkaluja hyväksi käyttäen, analysoiden niiden merkityksiä. Niin ikään toistuvuuden vertaileminen on tutkimuksessa tärkeässä asemassa; toistuvuus kertoo lehtien asenteista ja trendeistä. Toistuvuuden vertaileminen on analyysin tärkeimpiä mittareita suhteessa tutkimuskysymyksiin. Tämä tekee tutkimuksesta jossain määrin sisällönanalyttisen. Sisällönanalyysi on oikeastaan kuvien muuttamista numeroiksi ja aineiston muuttamista määrälliseksi. Sisällönanalyttinen ote on tarpeellinen etenkin suurta aineistoa tutkittaessa; se antaa tietoa siitä, kuinka yksittäiset representaatiot näyttäytyvät laajemmassa aineistossa. Toisaalta se näyttää myös laajemman aineiston suurimmat trendit ja säännönmukaisuudet. (Seppänen 2005, 143–144.)

5. AINEISTO

Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin aineisto käytiin vuoden 2015 toukokuun–lokakuun ajalta systemaattisesti läpi. Aineistoon valittiin kaikki ne kuvat, jotka ovat esiintyneet pakolaiskriisin yhteydessä. Kuvista rajattiin myöhemmin pois mainokset, jotka esiintyvät pakolaiskriisiuutisoinnin kanssa rinnakkain. Mainokset käsittelivät pääasiallisesti rahankeräyksiä kriisialueille, ja mainoksia oli enimmäkseen Dagens Nyheterissä. Tämä rajaus tehtiin kahdesta syystä: tutkimuksen päätarkoitus on tutkia yhteiskuntien humanitarismia lehtikuvien kautta, ei humanitaaristen organisaatioiden kuvia, ja toisekseen mainoksia oli lähinnä Dagens Nyheterissä, joten humanitaaristen organisaatioiden mainoksista ei olisi saanut tasapuolista otantaa.

Kuvista rajattiin jälkikäteen pois pakolaiskriisiä sivuavien aiheiden kuvat. Näitä olivat romanikerjäläisiä käsittelevät kuvat sekä kolmen Dagens Nyheterin uutisoinnin kuvat toisen polven maahanmuuttajien henkilöhaastatteluista. Romanikerjäläisten kuvat jätettiin analysoinnista pois siksi, että tutkimuksessa tarkasteltiin kontekstisidonnaista pakolaistilannetta, josta rajattiin pois Euroopan unionin vapaaseen liikkuvuuteen liittyvä ”romanikriisi”. Pakolaistilanteen määrittely ja taustoitus käytiin läpi luvussa kolme. Kolmen henkilöhaastattelun kuvat jätettiin pois, koska vaikka maahanmuuttajahaastattelun kuvia otettiin tarkasteluun, toisen polven henkilöhaastatteluiden aihealue oli kaukana tutkimuskysymyksistä.

Kummallakin lehdellä oli kattava arkisto, josta aikarajan sisällä olevat lehdet löytyivät. Dagens Nyheterin aineistoa varten käytiin Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa. Helsingin Sanomien aineisto kerättiin Tampereen yliopiston lehtilukusalissa. Kaiken kaikkiaan analysoitavia kuvia oli 834. Dagens Nyheterin kuvia kertyi tarkasteltavilta kuukausilta 434 ja Helsingin Sanomien kuvia 400. Semiotiikan lisäksi analyysissa käytettiin sisällönanalyysia. Analyysi toteutettiin käyttäen *Atlas.ti*-ohjelmaa. Atlaksen avulla pystyttiin toteuttamaan visuaalista koodausta, joka toteutettiin antamalla kuville koodeja ja ilmimerkityksiä. Koodien lukumäärä laskettiin ja niitä tarkasteltiin lehtikohtaisesti. Yhtäältä koodeja, niiden lukumäärää ja sisältöä verrattiin ja annettiin niille konnotaatio- ja myyttimerkityksiä. Chris Methmannin (Methmann 2014, 420) tutkimus tarjosi tutkimukselle deduktiivisen rungon. Methmann on

tehnyt tutkimusta ilmastopakolaisten representoimisesta mediassa. Näin ollen analyysi tehtiin yhdistäen kvalitatiivista koodausta, sisällönanalyysia ja semiotiikkaa.

Menetelmät täydensivät barthesilaista semiotiikkaa, ja tekivät tutkimuksesta jäljennettävän ja selkeän. Taulukkoon lueteltiin kuvat ilmimerkityksineen; esimerkiksi ”kumihanskat tai maski”. Kuvat jaettiin denotoitujen eli ilmimerkityksiä ilmentävien kuvien taulukkoon kategorioiden avulla. Näitä kategorioita olivat ”Aktiviteetti”, ”Konteksti”, ”Ihmiset” ja ”Esineet”. Näiden neljän kategorian alle lisättiin alakategoriat, jotka ovat muovautuneet kuvia analysoitaessa. Kaiken kaikkiaan kategorioita oli 23, joista 22 oli denotaatiotason kategorioita. Ainoastaan ”arkisuus” oli konnotaatio jo valmiiksi, sillä siihen oli koodattu kuvat, jotka konnotoivat arkisuutta tavalla, jota selvennetään analyysiosiossa tarkemmin.

Atlas.ti-ohjelman avulla pystyttiin muun muassa laskemaan, kuinka monta kertaa kukin kategoria on esiintynyt kussakin kuvassa. Menetelmällisesti tutkimus yhdistää sisällönanalyysia ja semiotiikkaa. Analyysiosiossa kategoriat puretaan ja selvitetään kuvien konnotatiiviset merkitykset sekä käsitellään kuvien myyttisyyttä. Konnotatiivisten merkitysten analysoimisessa käsitellään muun muassa humanitarismin ryhmittelyjä: toiseus, tunteet ja moraali.

6. ANALYYSI

Analyysissa edetään tulkitsemalla kunkin koodiryhmän koodeja lehtikohtaisesti. Analyysissa on huomioitu koodiryhmien lukumäärä, joka kertoo kuvien esiintyvyydestä kussakin lehdessä. Tämä puolestaan kertoo oleellisella tavalla lehtien representaatiosta ja täten ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin myyteistä. Humanitarismissa voi näin ollen olla erityislaatuisia piirteitä. Piirteiden sisältöön päästään käsiksi avaamalla myyttejä; myyttejä tarkastellaan kussakin kontekstissa ja koodiryhmässä. Tavoitteena on tunnistaa myyttirakenteita ja hahmottaa ruotsalaista ja suomalaista humanitarismia analyysin keinoin, minkä jälkeen pohditaan, mitä representaatiot kertovat humanitarismista näissä maissa. Tätä kautta on mahdollista pohtia yhteiskunnallista tiedostamatonta ja yhteistä muistia. Muistia toisennetaan, koska lehtien kuvat on valittu tietylle yleisölle, tässä tapauksessa ruotsalaiselle ja suomalaiselle yleisölle. Esimerkiksi kuvan denotatiivisesta tasosta eli ilmimerkityksestä voidaan löytää yhteiskuntaan sidottuja merkityksiä. Humanitarismimyytit erotellaan ja niitä vertaillaan suomalaisessa ja ruotsalaisessa kontekstissa.

Jokaisesta koodiryhmästä on valittu esimerkkikuvat. Koodien tarkoitus on lajitella kuvat sisällönanalyttisesti ryhmiin. Näin analyysi on johdonmukainen. Helsingin Sanomista on poimittu 12 kuvaa, Dagens Nyheteristä 13. Dagens Nyheteristä on valittu yksi lisäkuva, koska Dagens Nyheterissä oli ylipäätään enemmän pakolaisuuteen liittyviä kuvia (Helsingin Sanomissa 400 ja Dagens Nyheterissä 434). Näitä kuvia tarkastellaan ensin denotaation tasolla kuvaamalla tarkasti, mitä kuvissa tapahtuu. Tämän jälkeen kuvia tulkitaan konnotaation, paradigman ja myytin tasojen avulla. Kuvien lukumäärällinen ja prosentuaalinen vertaaminen on niin ikään analyysissa suuressa roolissa. Lukujen avulla lehtien vertaaminen on mahdollista.

Ensimmäisessä vaiheessa kuvat on jaettu koodiryhmiin kuvien löydösten perusteella. Koodiryhmät on määritelty osittain ennen tutkimusta ja Atlas.ti-ohjelmaa käytettäessä. Aineisto on käyty tämän vuoksi kokonaisuudessaan läpi useasti. Analyysiosiossa on kiinnitetty huomiota tutkimuskysymysten kannalta oleellisimpiin koodiryhmiin. Näistä tärkeimmät ovat ihmisiä, toimintaa ja kontekstia käsittelevät ryhmät. Muiden koodiryhmien alakohtia käsitellään eritellen kaikista kiinnostavimpia löydöksiä, jotka mahdollisesti syventävät analyysia. Tarkasteltavia koodiryhmiä on myös poistettu, mikäli ne eivät ole antaneet analyysille lisäarvoa.

On otettava huomioon, että koodit ovat usein olemassa rinnakkain, päällekkäin ja lomittain muiden koodiryhmien kanssa. Esimerkiksi koodit ”henkilökuva” ja ”poliitikko” voivat esiintyä kuvissa samanaikaisesti ja etnisyys merkinä on kattava. Myös koodiryhmät ”mies” ja ”massa” voivat olla samaan aikaan koodattuina, mikäli kuvassa on enemmän kuin kymmenen ihmistä ja heistä kaikki ovat tunnistettavasti miehiä. Kaikkien elementtien olemassaolo on otettu koodauksessa huomioon ja ne ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta. Representaatioita analysoimalla pääsen käsiksi humanitarismin luonteeseen ja myyttirakenteeseen. Tämän kautta voin analysoida humanitarismin eroja ja yhtäläisyyksiä.

Oheinen taulukko kuvaa koodiryhmiä ja koko aineistoa. Ensimmäisessä sarakkeessa tummennettuna löytyvät pääkoodiryhmät, jotka kuvastavat seuraavia kokonaisuuksia: toiminta, konteksti, ihmiset ja esineet. Tummennettujen alapuolella on nähtävissä kunkin pääkoodiryhmän alle lukeutuvat koodit. Seuraava sarake kuvastaa kuvien toistuvuutta Dagens Nyheterissä ja tätä seuraava vastaavaa Helsingin Sanomissa. Esimerkiksi toimintaa kuvaavia kuvia liikkumisen koodiryhmässä on Dagens Nyheterissä 66 ja Helsingin Sanomissa 57. Viimeisessä sarakkeessa yksittäisille koodeille on annettu tarkentava, sanallinen selitys.

Taulukko1: Koodiryhmien selitykset sekä toistuvuus Dagens Nyheterissä ja Helsingin Sanomissa.

<u>Koodit</u>	<u>Toistuvuus DN</u>	<u>Toistuvuus HS</u>	<u>Selitys</u>
Toiminta			
Liikkuminen	66	57	Ihmiset liikkuvat tavalla, joka poikkeaa normaalirutiineista (kantavat esimerkiksi esineitä, laukkuja, kasseja tms.)
Passiivisuus/ Avuttomuus	91	76	Ihmiset eivät näytä fyysisesti liikkuvan mihinkään, odottavat apua tai eivät selkeästi pysty käsittelemään vallalla olevaa tilannetta.
Leikkiminen, oppiminen tai opettaminen	16	14	Ihmiset osallistuvat oppitunnille, ovat mukana opetuksessa, kirjoittavat, lukevat tai leikkivät.

Arkinen toiminta	58	34	Ihmiset ovat hyvin arkisessa ympäristössä, tekevät jotain arkista, kuten haravointi, ompelu, silittäminen, tukan leikkuu tmv.
Konteksti			
Ranta tai vesielementti	44	18	Kuva on rannalta tai kuvassa näkyy vettä tai se on maisemahorisontti. Ihmiset voivat olla myös keskellä merta tai esimerkiksi veneessä.
Laiva tai vene	26	10	Kuvassa on laiva, vene, paatti tai sellaiseksi tulkittava.
Juna	29	14	Ihmiset ovat junan sisällä, juna-asemalla.
Junaraiteet	13	4	Kuvassa näkyvät junan raiteet, ihmiset kävelevät junan raiteilla tai oleskelevat junaraiteiden lähetyvillä.
Ihmiset			
Massa tai tungos	112	70	Ihmisiä on enemmän kuin kymmenen.
Henkilökuv ¹⁶	61	92	Kuvassa on pelkkä kasvokuva tai haastattelukuva. Ympäristöä usein hankala määrittää.
Nainen	61	56	Kuvassa on nainen, pääasiassa naisia tai nainen on kuvassa korostetussa asemassa.
Mies	159	176	Kuvassa on mies, pääasiassa miehiä tai mies on kuvassa korostetussa asemassa.
Lapsi	70	41	Kuvassa on selvästi alle 18-vuotias lapsi, pääasiassa lapsia tai lapset ovat korostetussa asemassa.

¹⁶ Henkilökuvassa tässä tutkimuksessa tarkoittaa kuvaa, jossa kohde selkeästi tietää olevansa kuvattuna. Tämä ilmenee esimerkiksi asettumisena poseerausasentoon tai katsomalla suoraan kameran linssiin. Tämän vuoksi henkilökuvaksi lasketut kuvat ovat usein haastatteluja tai kuvia, joissa näkyy vain kasvot. Henkilökuvassa tausta voi olla epäselvä. Barthes kuvailee tällaista kuvaustilannetta ”muuttumista etukäteen kuvaksi” (Barthes 1985, 16). Tällöin henkilökuvat kertovat analysoitaessa erilaista representointia kuin esimerkiksi tilanteista napatut otokset. Henkilökuvat ovat myös useasti tunnistettavasti kuvia poliitikoista.

Nainen ja lapsi	26	29	Kuvassa nainen ja lapsi ovat yhdessä, nainen pitelee lasta sylissä, kädestä kiinni, kantaa lasta tai nainen ja lapsi ovat kuvassa korostetussa asemassa.
Mies ja lapsi	36	15	Kuvassa mies ja lapsi ovat yhdessä, mies pitelee lasta sylissä, kädestä kiinni, kantaa lasta tai mies ja lapsi ovat kuvassa korostetussa asemassa.
Etnisyys	97	76	Kuvan ihminen tai ihmiset eivät <i>selkeästi</i> ole etniseltä taustaltaan länsimaalaisia. Heillä on huivi, burkha tai he ovat tummaihoisia.
Kasvottomuus	56	27	Ihmisten kasvoja ei pysty erottamaan, ne ovat piilossa tai ihminen/i ihmiset ovat selin kameraan tai kasvoja ei ole näkyvissä.
Poliisi, henkilö virka-asussa tai huomioliivissä	28	24	Kuvassa on yksi tai useampi poliisi. Kuvassa esiintyy yksi tai useampi univormuinen ihminen. Armeijan, vartioston tai muun tahon univormu. Ihmisellä tai ihmisillä on huomioliivi.
Poliisi selin	26	9	Poliisin kasvoja ei näy tai poliisi on selin kameraan.
Poliitikko tai puvussa esiintyvä henkilö ¹⁷	28	54	Kuvassa on tunnistettava poliitikko tai ihminen puvussa. Kuva voi olla esimerkiksi henkilökuvaa, kuva kokouksesta tai otos poliitikon/pukumiehen tai -naisen tutustumisesta vastaanottokeskuksen tiloihin.
Esineet			
Pelastusliivit	21	6	Kuvassa on nähtävillä pelastusliivit.
Aita tai piikkilanka-aita	27	20	Kuvassa on nähtävillä aita, piikkilankaa tai piikkilanka-aitaa.

¹⁷ ”Puvussa oleva henkilö” on koodattu poliitikko-koodiryhmän alle. Tämä on tehty siksi, että osa koodiryhmän ihmisistä on tunnistettavia poliitikkoja ja osa ei. Aineiston läpikäyntivaiheessa kävi kuitenkin ilmi, että puvussa olevat ihmiset ovat kaikki jonkin EU-maan kansalaisia, eivät siis turvapaikanhakijoita tai pakolaisia. Näin ollen ajateltiin, että puvussa oleva henkilö konnotoi vahvasti samoja asioita kuin tunnistettava poliitikko. Konnotaatiot käydään tarkemmin läpi analyysissa.

Kyltti tai lippu	31	14	Kuvassa on kyltti, esimerkiksi mielenosoittajan kyltti, tienviitta, terveystakeskuksen kyltti tai muu vastaava.
------------------	----	----	---

6.1. Toiminta

Aktiivisuuden ja tekemisen analysointi on tutkimuskysymysten kannalta tärkeää. Tarkastelemalla toimintaa eri puolilta pystyn analysoimaan, kuinka pakolaiset ja turvapaikanhakijat representoidaan ja minkälainen myytti turvapaikanhakijoista ja pakolaisista tekemisen kautta rakentuu ja mitä tämä kertoo humanitarismista– humanitarismia siis tarkastellaan toiminnan kautta. Molemmissa lehdissä niin aktiivisuus tai toiminnallisuus kuin passiivisuus tai avuttomuus ovat tasaisesti kuvattuina, erona kuitenkin, että passiivisuutta ja arkisuutta kuvaavia tai ilmentämiä kuvia on Dagens Nyheterissä enemmän kuin Helsingin Sanomissa.

6.1.1. Arkinen toiminta

Toimintaosion taulukossa merkittävä poikkeama on passiivisuuden lisäksi arkinen toiminta-kohdassa. Dagens Nyheterin kuvissa on lukumäärällisesti enemmän arkisia askareita ja arkista toimintaa. Arkisuutta konnotaationa kuvaavaa toimintaa on esimerkiksi vaatteiden silittäminen, haravoiminen, ruuan laittaminen, ompeleminen tai hiusten leikkaaminen. Arkinen toiminta pakolaistilanteen keskellä voidaan purkaa myyttisiksi merkityksiksi. Tapahtumat, tilanteet ja askareet, jotka ovat arkipäiväisiä, on asetettu ikään kuin väärään kontekstiin. Tämä luonnollistaa pakolaistilannetta ja näyttää turvapaikanhakijat, pakolaiset ja maahanmuuttajat inhimillisessä valossa. Arkiset toimet ovat poikkeuksetta asioita ja tilanteita, joihin ihminen voi samaistua. Samaistuminen pakolaisen arkeen tai turvapaikanhakijan tilanteeseen pakolaistilanteessa inhimillistää turvapaikanhakijoita.

Inhimillistäminen onkin pakolaistilanteen valokuvissa toistuva ilmiö, jossa toiseus asetetaan kyseenalaiseksi. Arkisuuden ja inhimillistämisen yhteydessä voi esiintyä tunnetiloja, kuten sääli ja herkkyys. Dagens Nyheterissä arkisuutta konnotaationa herättäviä kuvia on enemmän kuin Helsingin Sanomissa. Arkisten kuvien näytteille paneminen vahvistaa humanitarismin myyttiä inhimillistämisen näkökulmasta katsottuna. Ihmisten representointi tavallisissa ja normaaleissa askareissa, jotka konnotoivat arkisuutta, vahvistaa humanitarismin myyttiä näissä lehdissä.

Yleisesti ottaen arkisuuden alle analysoidut kuvat ovat kytköksissä henkilökuvien ja passiivisuuden kanssa. Näissä kuvissa näkyvät kuvatun kasvot tai kuvissa on vain kourallinen ihmisiä. Tämä kertoo lehtien lähtökohdista ja pyrkimyksestä luonnollistaa ja ikään kuin arkistaa turvapaikanhakijoita ja pakolaisia kuvaamalla heidät hyvin pohjoismaalaisessa kontekstissa. Esimerkiksi kuvaan, jossa on kasa kenkiä Ikean kassissa tai, jossa syödään koulun liikuntasalissa, sisältyy tunnistettavia elementtejä pohjoismaalaisuudesta ja arjesta. Näiden elementtien arkisuus suhteessa pakolaistilanteen uutisointiin lisää kontrastia, mutta toisaalta tuo kuvaan jotakin tuttua. Arkinen toiminta toistui Dagens Nyheterissä Helsingin Sanomia useammin. Tämä kielii kulttuurisesta ilmiöstä pehmentää kahden tai useamman kulttuurin kohtaamista, jota Dagens Nyheterin kuvat arkisuudesta vahvistavat. Arkinen toiminta kuvattuna pakolaistilanteen yhteydessä tuo ihmisiä kuvissa lähemmäksi arkea ja osoittaa, että turvapaikanhakijat ovat osa yhteiskuntaa.

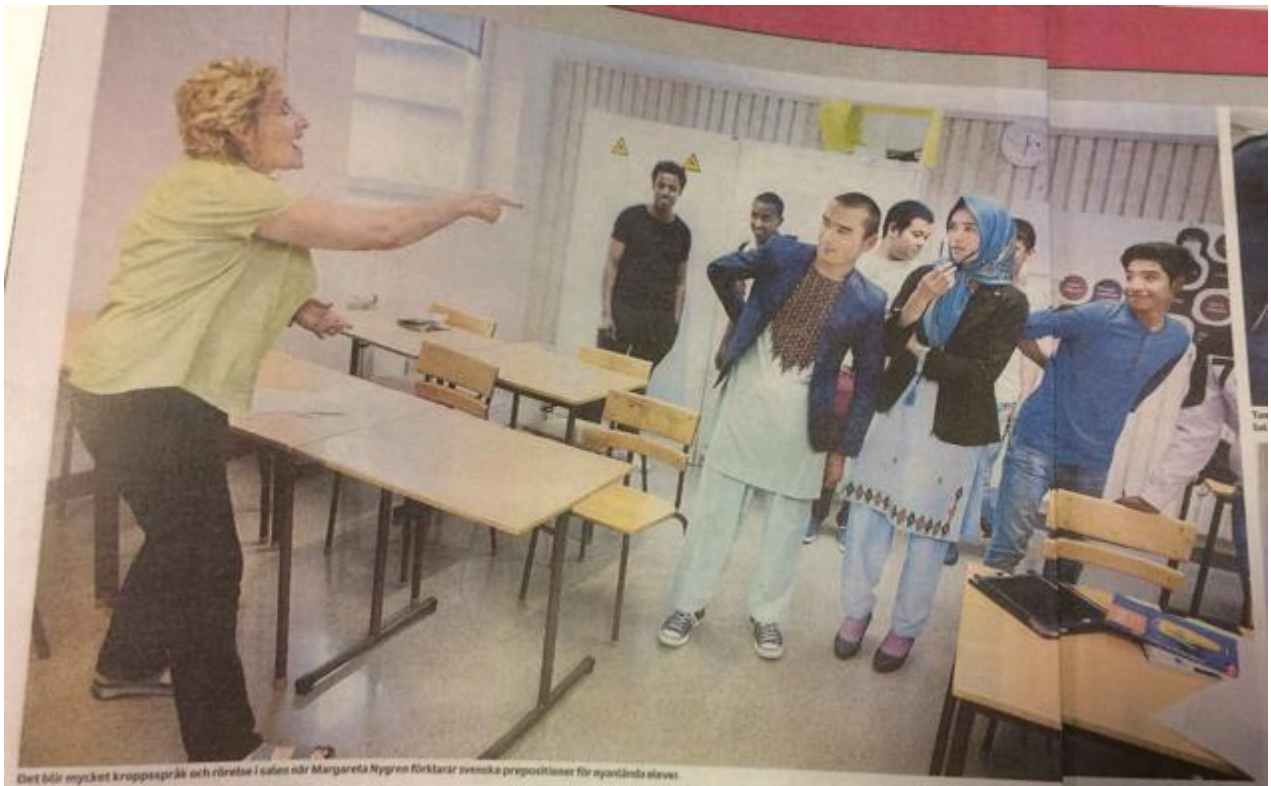
Humanitarismi hahmottuu näin ollen eri tavoin arkisuutta konnotoivissa kuvissa. Dagens Nyheterin kuvat välittävät eräänlaista inhimillisyyttä korostavaa ja yhteiskunnan yhteiseen narratiiviin sopivaa humanitarismia korostaen monikulttuurisuutta, suvaitsevaisuutta ja yhdessä tekemistä myös arkena. Inhimillisuus lisää yhteenkuuluvaisuutta, jotka Helsingin Sanomien kuvissa ei ole yhtä paljon kuin Dagens Nyheterissä. Lisäksi Dagens Nyheterin arkisuutta ja inhimillistämistä konnotoivista kuvista voisi päätellä, että pakolaistilanne on jossain määrin arkistunutta. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden rooli yhteiskunnassa on näin ollen näkyvä, hyväksytty ja *normaali*.

6.1.2. Leikkiminen, oppiminen tai opettaminen

Leikkiminen, oppiminen ja opettaminen-toimintaosiolla on erittäin suuri merkitys humanitarismin myyttien paljastamisen kannalta. Kuten arkisuuden osion pohdinnassa, myös leikkimisen ja opettamisen voidaan katsoa inhimillistävän turvapaikanhakijoita ja pakolaisia. Leikkiminen ja opettaminen niin ikään luonnollistavat turvapaikanhakijoita osana yhteiskuntaa. Dagens Nyheterillä opetus- ja leikkimiskuvia on 16, mikä on suhteessa hyvinkin saman verran kuin Helsingin Sanomien 14 kuvaa.

Erityisesti opettamisessa ja opetushetkiä kuvaavissa kuvissa on vahva konnotatiivinen lataus. Opettaminen ja oppiminen ovat suhteessa yhteiskunnan sääntöihin ja arvoihin. Turvapaikanhakijoita, pakolaisia ja maahanmuuttajia opetetaan kuuluviksi yhteiskuntaan, jossa tietty arvopohja on yhtäältä kriteeri ja toisaalta meriitti. Kuvissa olevat turvapaikanhakijat pyrkivät osaksi yhteiskuntaa ja oppimaan kieltä ja kulttuuria, joka on kuvatuille turvapaikanhakijoille ja siirtolaisille meriitiksi. Kuva, jossa naisopettaja opettaa luokkaa hymyssä suin ja oppilaat, osa etnisesti pukeutuneina, seisovat rivissä

pulpettien ääressä, on erittäin kuvaava (DN, kuva 1). Opettajan kädet ovat levitettyinä kohti opiskelijoita ja opettaja osoittaa erästä oppilasta. Huone on valoisa, valkoinen ja kirkas. Myös opiskelijoiden ilme on hymyileväinen, tosin jotkut taaemmista opiskelijoista näyttävät hämmentyneiltä– he eivät ehkä halua tai osaa vastata opettajan esittämään kysymykseen. Ilmeet ovat useimmissa opetuskuviissa joko keskittyneet, hymyileväiset tai nauravaiset. Positiivisuuteen viittaavat ilmeet konnotoivat onnellisuutta, tyytyväisyyttä ja levollisuutta. Kirkas ja valoisa tunnelma symboloi tulevaisuutta: opiskelemalla myös turvapaikanhakijoilla ja pakolaisilla on yhtäläinen mahdollisuus kirkkaaseen ja onnelliseen tulevaisuuteen. Kuvat opetustilanteista ja yhtä lailla leikkimisestä ovat näin ollen eräänlaisia uhkaavuuden vastakohtia. Samankaltainen kuva on esimerkkinä myös Helsingin Sanomista (HS, kuva 2) sillä erotuksella, että opettaja ja opiskelijat istuvat tässä kuvassa. Kuvan tunnelma on Dagens Nyheterin vastaavaa hieman rauhallisempi.

Kuva 1: *Dagens Nyheter*, 15.7.2015. Kuva: Nicklas Thegerstöm.

Kuva 2. *Helsingin Sanomat*, 26.10.2015. Kuva: Terhi Liimu/*Helsingin Sanomat*.

Opettaminen symboloi sivistystä ja tietoa sekä sulautumista yhteiskunnan yhteiseen tietoperimään. Opetuksen voidaan katsoa olevan jossain määrin oikeus ja etuoikeus, jonka avulla turvapaikanhakijoille osoitetaan asioiden, tiedon ja itse yhteiskunnan merkitys ja jonka kautta he pääsevät osaksi yhteisöä. Molemmissa yhteiskunnissa, niin suomalaisessa kuin ruotsalaisessa, sivistys, opettaminen ja koulutus ovat suuressa roolissa. Koulutukselle ja sivistykselle annetaan painoarvoa, ja esimerkiksi Suomen koulutusjärjestelmästä ja kansainvälisistä Pisa-testin tuloksista on oltu kansallisesti ylpeitä. Opetuksen ja koulutuksen tärkeydestä kertoo myös opetuksen ja koulutuksen edullisuus ja pyrkimys taata kaikille tasapuoliset lähtökohdat. Humanitarismin kuva sivistyksen näkökulmasta on linjassa arkisuuden analyysin kanssa, erityisesti Dagens Nyhterin kuvissa, joissa myös arkisuutta konnotoivia kuvia oli enemmän kuin *Helsingin Sanomissa*. Opetuskuvat toisentavat suomalaista ja ruotsalaista humanitarismia sivistyksellisen tärkeyden näkökulmasta katsottuna. Esittämällä pakolaisia ja turvapaikanhakijoita opetustilanteissa, humanitarismi myötätuntoa ja tasapuolisuutta herättävänä myyttinä voimistuu.

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset representoidaan opetustilanteissa kiltisti istuviksi, rauhallisiksi ja kuuntelevaisiksi. Konnotaation tasolla rauhallisesti istuva ja kuunteleva ihminen edustaa tasapainoisuutta ja hillittyä, tunnollista persoonaa, kunnon kansalaista ja hyviä käytöstapoja. Tämä sen sijaan kuvastaa pyrkimystä päästä yhteiskunnan täyspainoiseksi jäseneksi ja sitoutumista niin rauhallisuuteen, opetusohjelmaan kuin yhteiskunnalliseen järjestykseen. Kuvan paradigmaattisuus naispuolisesta

vapaaehtoisesta tai opettajasta opettamassa luokallista etnisesti pukeutuneita pakolaisia ja turvapaikanhakijoita, on tarkkaan ajateltu. Konnotatiivisuus kuvassa kallistuu näin ollen tasa-arvon ja arkisuuden lisäksi tilanteen tuttuuteen. Opetustuokion kuvaamisella on näin ollen myös syvempi tarkoitus. Humanitarismin hahmottamisessa tämä kielii siitä, että ruotsalainen edistyksellisyyttä ja sivistystä korostava lähtökohta on läsnä myös opettamista kuvaavissa kuvissa. Myös suomalaisessa humanitarismin kontekstissa opetus kuvat ovat läsnä, toisin kuin esimerkiksi arkisuutta kuvaavissa tilanteissa.

Minkä vuoksi leikkivästä lapsesta tai leikki tilanteesta halutaan ottaa kuva? Lapsen leikkiminen on aktiivisuutena verrattavissa itse lapsen representointiin, jota käsitellään ihmisten analyysikohdassa monipuolisemmin. Leikkimisen myyttisyys on vahva: leikkiminen on universaaliala, ei kulttuurisidonnaista. Leikkiminen on luonnollista, sille ei löydy synonyymeja ja kaikki tunnustamme leikki tilanteen. Leikkimisen myyttisyys on maailmanlaajuista ja luonnollista. Kaikki maailman lapset leikkivät, olemme näin ollen lapsina kaikki samanlaisia, mitä leikkimisen kuvaaminen konnotoi. Samalla tavalla kuin opetustilanteessa, pakolaistilannetta luonnollistetaan myös kuvaamalla leikkiviä lapsia. Ilo, nauru ja onnellisuus katastrofaalisessa tilanteessa tai ympäristössä on toisaalta myös kontrastisessa suhteessa leikkimisen kanssa.

Helsingin Sanomien kuva pojasta, joka on piirtänyt kuvan laivasta (HS, kuva 3) on esimerkki tästä kontrastisesta suhteesta. Kuvassa poika katsoo verkkoaidan lävitse ja näyttää kuvaajalle piirtämäänsä laivaa. Verkkoaita konnotoi häkkiä. Takana valkoiseen suoja pukuun ja hengityssuojaimen pukeutunut vapaaehtoinen tai lääkäri on painanut mittauslaitteelta näyttävän esineen takana olevan naisen otsalle. Laite voi olla esimerkiksi kuumemittari, mutta se näyttää aivan aseelta. Naisen katse on maassa, piirustuksen tehnyt poika sen sijaan katsoo suoraan kameraan. Kuvasta välittyy hyvin draamaattinen tunnelma. Lääkärin valkoinen kokoasu muistuttaa astronautin, maalarin tai laborantin pukeutumista. Sen sijaan naisella ja lapsella on täysin tavalliset vaatteet. Lapsen ja naisen inhimillistäminen saamansa kohtelun kautta toistuu myös muissa kuvissa. Katsojalle herää kysymys: minkä vuoksi tutkija tai lääkäri on pukeutunut tällä tavoin? Hyvin kontrastisesti nainen konnotoi ulkopuolelta tulevaa uhkaa ja lääkäri edistyksellistä, tervettä ja sääntöjä noudattavaa byrokratiaa. Piirustus voisi olla kenen tahansa lapsen tekemä, kuvaan ei tarvita sanoja- kaikki ymmärtävät, mitä piirustuksen kuva esittää, vaikka eivät puhuisi

lapsen kanssa samaa kieltä. Valokuvan *punctum*¹⁸ onkin piirustus, joka symboloi lapsen viattomuutta. Humanitarismi hahmottuu leikkimistä ja opettamista kuvaavissa kuvissa lasten oikeuksia puolustavaksi, mutta myös byrokraattiseksi ja sääntöjä korostavaksi.

Kuva 3: *Helsingin Sanomat*, 17.6.2015. Kuva: Antonio Parrinello/REUTERS.

6.1.3. Liikkuminen, passiivisuus, avuttomuus

Liikkuminen kuvastaa matkaa ja matkan tekemistä. Kuvassa näkyvä liikkuminen todistaa, että turvapaikanhakijat ovat matkalla kohti jotakin määränpäätä. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat ikään kuin kahden maailman välissä. Liikkeellä olemisen tasot voidaan jakaa denotaatio–konnotaatio-apparaattien avulla. Toiminnallisuuden ja siirtymisen denotaation taso on aktiivisuus ja liikkuminen. Liikkeellä oleva ihminen kertoo meille konnotaation tasolla enemmän: liike konkretisoi ja taltioi ihmisten siirtymistä yhdestä paikasta toiseen ja toimii eräänlaisena todistuksena siitä, että turvapaikanhakijoiden muuttoliike on tapahtumassa ja kuvassa olevat henkilöt matkaavat kohti jotakin.

¹⁸ Punctum on Barthesin mukaan (1980, 33–34) valokuvan osa, merkki tai asia, johon huomio kiinnittyy ja johon katse palaa. Se on *studiumin* kanssa valokuvan osa, joskin punctum on valokuvan sattuma, eikä samalla tavoin kulttuurin lävistämä kuin studium.

Tämä tuo ihmisen lähemmäksi itse tilannetta. Liikkeellä olemisen konnotatiivinen taso on aktiivisuus, toiminnallisuus ja päämäärällisyys. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat matkalla menneisyydestä nykyisyyteen. Liikkeen määränpää ei ole kuitenkaan tarkasti määritettävissä tai nähtävissä kuvista, joten ajatus määränpäättömyydestä saa alkunsa. Liikkumisen konnotaatio voi myös olla piiloutuminen ja laittomuus.

Liike voi olla aggressivista tai passiivista; aggressiivinen liikkeellä oleminen voi olla esimerkiksi hyppäämistä tai ryömimistä aidan ylitse tai alitse. Esimerkiksi kuvassa, jossa turvapaikanhakijat ja pakolaiset pyrkivät ylös rinnettä (HS, kuva 4), liike on äkkipikaista ja tunnelma hätäinen. Mies kantaa lasta, jonka kasvot katsovat alaspäin kohti kameraa, muut kantavat esimerkiksi muovipusseja. He pyrkivät ylös, kohti valoa ja juoksevat pois, kuin jostakin pahasta. Monet näyttävät olevan kompastumaisillaan. Tämä rikkoo ajatusta toivotusta järjestyksestä ja herättää ajatuksen laittomuudesta. Ihmiset kuvassa ovat liikkeessä, mutta pois päin kamerasta – he eivät ole tunnistettavissa. Valo rinteen päällä symboloi uutta elämää ja kirkkautta, jonne ihmiset pyrkivät juosten, se symboloi Eurooppaa. Tämä rakentaa humanitarismparadigmaa hätäisyydestä, äkillisyydestä ja laittomuudesta.

Kuva 4: *Helsingin Sanomat*, 12.9.2015. Kuva: *Dimitris Michalakis, REUTERS*.

Liike voi olla myös melko passiivista, kuten kuvassa, jossa pakolaisia on jonossa tien varressa (DN, kuva 5). Kuvassa henkilöiden kasvot eivät näy ja mies kantaa poikittain olevaa lasta epätavanomaisesti harteillaan. Lapsi ikään kuin roikkuu harteilta, mikä lisää kuvan unenomaista tunnelmaa. Ihmisten liikkeet ovat tasaista vaeltamista, ympäristö on rauhallinen, näkyvissä ei ole autoja tai muuta liikennettä. Liikkumisen päämäärättömyys ja toisaalta päämääräisyys hahmottavat suomalaista ja ruotsalaista humanitarismikäsitystä, ne rikkovat järjestyksen ja hallinnan, joita pidetään yhteiskunnassamme arvokkaina. Erityisesti kuvat, joiden tunnelma on kaoottinen, ovat omiaan rakentamaan mielikuvaa laittomuudesta ja sääntöjen rikkomisesta. Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä kuvien lukumäärä on suhteessa melko tasainen: 57 ja 66 eli 14,25 % ja 15,2 %. Tämä kertoo suomalaisen ja ruotsalaisen humanitarismimyytin samankaltaisuudesta tämän koodiryhmän osalta.

Kuva 5: Dagnes Nyheter, 9.9.2015. Kuva: Anders Hansson.

Passiivisuus, eli kuvat, jotka on koodattu määritelmällä ”ihmiset kuvassa eivät näytä fyysisesti liikkuvan mihinkään, odottavat mahdollisesti apua tai eivät selkeästi pysty käsittelemään vallalla olevaa tilannetta”, on jo määritelmässään hyvin konnotatiivisesti kuvailtu. Passiivisuuden konnotatiivinen ulottuvuus voi olla yhtäältä avuttomuus, mutta toisaalta myös laiskuus. Päämäärättömyys on vahvasti

läsnä passiivisuutta kuvaavissa kuvissa, ihmiset ovat pysähdyksissä jossakin menneisyyden ja nykyisyyden välimaastossa. Kuvassa, jossa nainen nukkuu kahden lapsen kanssa bussipysäkillä tai penkillä (DN, kuva 6) konnotoi avuttomuutta tai hätää laiskuutta enemmän. Passiivisuus voidaan konnotoida laiskotteluun, joutilaana olemiseen. Tällöin kuvan merkitys on myötätuntoa herättävän hädän sijasta negatiivisesti latautunut. Kontrasti kuviin, joissa turvapaikanhakija tai pakolainen pyrkii aktiivisesti parantamaan asemaansa tai oppimaan yhteiskunnan jäseneksi (kuten esimerkiksi opettamista kuvaavissa kuvissa), on suuri. Passiivisuutta kuvaavia kuvia on niin prosentuaalisesti kuin lukumääräisesti enemmän kuin esimerkiksi opettamista ja leikkimistä kuvaavia kuvia. Tämä representointi rakentaa suomalaista ja ruotsalaista humanitarismikäsitystä pakolaisista negatiivisempaan suuntaan. Sanonnat, kuten ”jokainen on oman onnensa seppä” tai ajatukset ”yhteiskunnan elätistä” ovat molemmat yhteiskuntamme myyttejä. Opiskelua, veronmaksamista ja oman kortensa kantamista kehoon katsotaan hyväksi ja oikeaksi toiminnaksi. Vaikka yhteiskunta ei jätä tyhjän päälle, ajatellaan, että oikeuden ja vastuun tulee olla tasapainossa.

Kuva 6: *Dagens Nyheter*, 22.10.2015. Kuva: *Anders Hansson*.

Dagens Nyheterin passiivisesti olevien ihmisten kuvia on 91, kun Helsingin Sanomissa kuvien määrä on 76. Voittaisiin siis todeta, että Dagens Nyheterissä on lukumääräisesti enemmän passiivisuutta kuvaavia kuvia kuin Helsingin Sanomissa. Toisaalta myös liikkeessä olevia kuvia on Helsingin Sanomia enemmän, mikä kertoo Dagens Nyheterin humanitarismikuvaston ristiriitaisuudesta. Toimintaa kuvaavissa kuvissa Dagens Nyheterillä on toisin sanoen Helsingin Sanomia enemmän variaatiota. Lukumäärien vertailu kertoo, että ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin välillä on eroja, jotka liittyvät esimerkiksi passiivisuuden representointiin. Passiivisuus konnotoituna laiskuuteen tai avuttomuuteen vahvistaa kyynisempää humanitarisminarratiivia, jossa subjekti itse ei tee mitään auttaakseen asemaansa.

6.2. Konteksti

Kuvien kontekstuaalisuus on tärkeää erityisesti kahdesta syystä. Konteksti antaa tietoa paradigmaattisesta valinnasta: minkä vuoksi lehteen valittu kuva on toistuvasti veden ääreltä tai junaraiteilta? Toinen tärkeä seikka on kuvien konnotatiivisen tason tarkasteleminen: mitä kuva, joka on junaraiteiden varrelta, voi meille kertoa? Kontekstuaalisuus on tärkeää analysoida, sillä turvapaikanhakijoita ja pakolaisia katsotaan kulttuurin värittämien linssien lävitse. Kontekstin tasojen määrittäminen on olennaista myös toiseuden näkökulmasta, sillä pakolaisia ja turvapaikanhakijoita ei välttämättä nähdä samankaltaisina vaan heidät kuvataan usein ”heille tavanomaisessa ympäristössä” (Methmann 2014, 422), mikä osaltaan kertoo näiden kuvien myyttisestä merkityksestä.

6.2.1. Ranta tai vesielementti, laiva tai vene

Chouliarakin (2006, 129) mukaan pakolaisia ja turvapaikanhakijoita representoivissa kuvissa on usein läsnä paikan ja hädän konkreettinen visualisointi. Esimerkkinä Chouliaraki kirjoittaa laivasta ja hädänalaisten ihmisten pelastamisesta; konkreettinen turva on pelastajien vene ja vaara turvapaikanhakijoiden hukkumaisillaan oleva vene. Vene nähdäänkin usein konkreettisena ”pelastuslauttana” tai pelastusrenkaana ja konkreettisena välineenä, jonka kautta turvapaikanhakijat ja pakolaiset saapuvat maihin. Vene tai laiva symboloi matkaa ja seikkailua. Vesi elementtinä sen sijaan konnotoi puhtautta, vaurautta ja symboloi elämää. Yleisesti todetaan, että veden äärellä olemisessa on jotakin rauhoittavaa ja toisaalta voimakasta. Meri on yhtäältä pelottava ja ääretön, toisaalta rauhoittava ja lempeä.

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden reitit kulkevat usein Välimeren kautta, ja uutisointia hukkuneista on ollut koko pakolaistilanteen ajan. Meri on näin ollen ollut läsnä koko kriisin ajan. Dagens Nyheterin esimerkkikuvassa näkyvät niin ranta kuin pakolaistilanteen uutisoinnista tuttu kumivene (DN, kuva 7). Kuvassa mies nostaa kumisaappaisiin puettua lasta rannalla kohti kameraa. Molemmilla on päällään pelastusliivit ja molempien ilmeet ovat iloiset tai helpottuneet. Rantapenger on oranssinaan pelastusliivejä, joita maihin nousseet turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat riisuneet. Kumiveneessä on vielä ihmisiä, jotkut näyttävät yrittävän saada kumivenettä rantaan. Näiden joukossa on myös huomioliiviin pukeutunut nainen. Horisontti on kuvassa suora, pojan ja miehen ilmeet ovat nauravaiset. Poika on nostettu keskelle kuvaa tavalla, joka konnotoi uutta elämää. Aivan kuin he olisivat saapuneet turvasatamaan saapuessaan rantaan. Pieni lapsi pelastusliiveissä ja miehen helpottunut katse herättänevät myötätuntoa ja empatiaa. Rannalla makaavat tyhjästä pelastusliivit saavat katsojan kysymään, mitä muille matkustajille on tapahtunut. Selvisivätkö he merimatkasta vai ovatko pelastusliivit menehtyneiden liivejä?

Kuva 7: Dagens Nyheter, 7.10.2015. Kuva: Roger Turesson.

Kumivene kulkuneuvona on pohjoismaisessa kontekstissa lähes koominen; kumiveneellä järven tai meren ylittäminen on jotakin, joka voisi tapahtua komediaohjelmassa. Kumiveneet mielletään niin ikään pelastukseen käytettäviksi välineiksi, ei niinkään kulkuneuvoiksi. Nämä asetelmat vahvistavat käsitystä teknologian ja välineiden paremmuudesta sekä mielikuvaa siitä, että turvallisuus ymmärretään eri tavoin. Lehtien rakentama humanitarismi vahvistaa visiota elämän kaoottisuudesta meren toisella puolen ja vahvistaa tunnetta siitä, että Eurooppa on paras paikka asua. Katsoja kokee helpotusta nähdessään iloisen, kuin uuden elämän saaneen lapsen. Lapsen ja miehen kuvaaminen *vihdoin* päämäärään saapumisena ja rannan turvallisuutena lujittaa humanitarismin tunnettua ajatusta siitä, että myötätuntoa on helpompi tuntea lähellä kuin kaukana. Tätä kutsutaan ”*nearest and dearest*”-ilmiöksi ja se on liitettävissä yleisiin ilmiöihin ja kansalliseen politiikkaan. (Aaltola 2009, 2.)

6.2.2. Juna tai junaraiteet

Junaraiteilla tai junaraiteiden viertä vaeltava ihminen on kuin klassisesta elokuvakohtauksesta. Monissa piirretyissä rikollinen jätetään sidottuna junaraitelle odottamaan rangaistustaan. Myös monet Villin lännen elokuvakohtaukset sijoittuvat junaraiteiden varteen, jossa tehdään ryöstöjä ja kuljetaan pitkiä matkoja. Junaraiteet konnotoivat vaeltamista, matkustamista ja pitkiä välimatkoja. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat vaeltamassa kohti jotakin. Dagens Nyheterin kuvassa näkyvät junaraiteet yhtenä elementtinä (DN, kuva 8). Kuva on hyvin dramaattinen, junaraiteilla on meneillään kohtaaminen, jonka tallentanut valokuvaaja on ikuistanut miehen ja kahden lapsen hätäntyneet ilmeet sekä rivillisen sotilaspukuihin pukeutuneita ihmisiä, jotka ovat selin kameraan. Junaraiteet ovat kuvassa sivuosassa, mutta kuvastavat kuitenkin kontekstia. Junaraiteiden vuoksi kuvan paradigma on ”keskellä ei mitään”, konflikti on epätavanomaisessa ympäristössä. Tilanne on tapahtunut yllättäen, ilman ennakkovaroitusta. Miehen ja lasten ilmeet tehostavat tätä tulkintaa.

Kuva 8: *Dagens Nyheter*, 11.09.2015. Kuva: Anders Hansson.

Kuvat juna-asemilta ja junista ovat usein kaoottisia ja tunnelma voi olla hyvinkin dramaattinen. Helsingin Sanomien kuvat junaan nousevista ja junassa olevista miehistä (HS, kuvat 9 & 10) ovat hyvin samankaltaisia. Molemmissa kuvissa on pelkästään miehiä, mikä tekee kuvista sukupuolittuneita. Kummassakin kuvassa junasta näkyvät vain ikkunat– toisessa kuvassa (kuva 9) junan ikkunat voidaan assosoida vankilan ikkunoiksi: ikkunoita on monia, useiden miesten kasvoja ei näy, vain kädet ovat näkyvillä. Toisessa kuvassa (kuva 10) miehet yrittävät junan ikkunoihin kuin väkisin. Ikkunoita on kaksi, joista toisessa on mies puoliksi ulkona sekä poika, joka pyrkii sisään junaan. Toisessa ikkunassa näkyvät vain pystyssä olevat jalat, mikä tekee kuvasta yhtäältä huvittavan ja toisaalta luonnottoman ja dramaattisen. Molemmat kuvat konnotoivat kaaosta ja epäjärjestystä. Junan ikkunaa ovena käyttävät miehet konnotoidaan johonkin laittomaan– ehkä he eivät ole esimerkiksi ostaneet lippua. Tämän vuoksi pohjoismainen myytti järjestyksen kunnioittamisesta särkyä ja kuvassa näkyvät ihmiset voidaan nähdä negatiivisessa valossa. *Dagens Nyheter*issä junaraiteilta otettuja kuvia on 13, ja junakuvia 29. Helsingin Sanomissa junaraidekuvia on vain 4 kun taas junakuvia on 14. *Dagens Nyheter*issä toisin sanoen kuvataan tässä kontekstissa olevia liikekuvia ja järjestystä konnotoivia kuvia Helsingin Sanomia

enemmän. Kontekstin näkökannasta junassa tai junaraiteilla käveleminen tai oleskelu symboloivat liikettä ja matkaa ja konnotoivat levottomuutta.

Eurooppaan haluavat siirtolaiset yrittivät saada vettä täyteen ahdetussa junassa Makedoniassa, lähellä Kreikan rajaa viime viikonvaihteessa.

Kuva 9: *Helsingin Sanomat*, 21.7.2015. Kuva: *Ognen Teofilovski/REUTERS*.

Kuva 10: *Helsingin Sanomat*, 19.9.2015. Kuva: *László Balogh/REUTERS*.

6.3. Ihmiset

Analyysin tärkeimpiä kohtia on itse ihmisten kuvaaminen, sillä se on tarkastelukohteista kaikkein hedelmällisin tutkimuskysymysten kannalta. Esimerkiksi toiseuden tematiikan tutkiminen onnistuu vain ihmisten kuvien analysoinnin kautta. Täten saamme tietää lehtien, kuinka lehdet rakentavat niin kansallista katastrofikuvasiota kuin humanitarismikäsitystäkin. Osion tarkastelussa on tehty sukupuolijakaumaa.

6.3.1. Massa tai tungos, henkilökuvat ja poliitikot

Ihmisten kuvaaminen massana on kuvissa yleistä. Dagens Nyheterin kuvista 112 eli yli neljäsosa kuvaa turvapaikanhakijat massana. Helsingin Sanomien kuvista 70 on massakuvia. Ihmisten kuvaaminen tilanteissa, joissa ihmisiä on paljon, on näin ollen molemmille lehdille tyypillistä. Se syventää molempien lehtien humanitarismikäsitystä ihmisistä, subjektista tilanteen pääroolissa. Massa konnotoi esimerkiksi hallitsemattomuutta: joukko tai ryhmä ihmisiä pellon tai tien reunassa. Suuren ihmismassan kuvaaminen ja näkeminen kontekstissa, johon se ei kuulu, esimerkiksi autotiellä tai pellossa, vahvistaa kuvan vaikuttavuutta. Suuren ihmisjoukon näkeminen on tuttua konserteissa, tapahtumissa tai mielenosoituksissa. Kuvan myyttisyyden taso koostuu näin ollen myös siitä, että kyse on normaalista poikkeavasta, ihmisjoukkoa ei ole totuttu näkemään tavalla, jolla se on kuvissa representoitu.

Massakuvista nousee harvoin yksittäisiä henkilöitä pääosaan, mikä tekee kuvasta kirjaimellisesti *massakuvan*. Ihmiset kuvassa ovat massaa, jotakin paimennettavaa tai ohjattavaa. Massakuva symboloi yksilöllisyyden vastakohtaa, massassa ihmiset ovat osa isompaa parvea, joka liikkuu virran mukana. Kuvat ihmisistä suurena massana rikkovat järjestystä ja konnotoivat hallitsemattomuutta. Sanonnat, kuten ”joukossa tyhmyys tiivistyy”, konnotoivat suuren ihmisjoukon johonkin negatiiviseen.

Tungoskuvat kuvaavat jopa turvallisuushkaa ja järjestyksen järkkymistä. Esimerkiksi kuva, jossa tupaten täyteen junanvaunuun pyritään mahduttamaan lisää ihmisiä, konnotoi turvattomuutta ja järjestyksen rikkoutumista. Dagens Nyheterin kuva, jossa juna-asemalla on paljon ihmisiä ja jossa mies yrittää nostaa lasta junan ikkunasta sisälle (DN, kuva 11), konnotoi kaaosta, hallitsemattomuutta ja kontrolloimattomuutta. Kuva rikkoo yhteiskuntamme myyttistä tasoa, juna-asemaa symboloiva järjestelmällisyys ja säännöt järkkyvät kuvassa: sisäänkäyntinä toimii ikkuna eikä ovi ja poikaa nostetaan ihmisten ylitse. Kuvan paradigmaattisuus on nähtävissä niin ikään ikkunaan nostettavasta pojasta. Poikaa nostetaan junaan, johon muutkin pyrkivät. Muista ihmisistä ovat näkyvissä kädet- kuvassa nähdään

paljon käsiä, mutta poika on kuvassa kokonaan. Junassa hänet vastaanottaa tuntematon ihminen, josta näkyvät niin ikään vain kädet. Tämä saa katsojan pohtimaan, mihin ihmiset ovat matkalla, pääseekö poika junaan sisälle ja miksi turvapaikanhakijat tai pakolaiset haluavat juuri tähän kyseiseen junaan. Kuvakulma vahvistaa dramaattista asetelmaa. Kädet ovat kuvassa pojan lisäksi pääosassa. Kädet ovat kuin lonkeroja, jotka pyrkivät koskettamaan idoliaan tai saavuttamaan haluamansa. Kädet konnotoivat tekoja, symboloivat saavuttamista ja kosketusta. Raajoja, joiden kautta kirjoittaminen, työn tekeminen ja mielensä osoittaminen ovat mahdollisia. Tietyt sormimerkit ovat kulttuurirelativistisia, jotkut universaaleja. Esimerkiksi käsien ristiminen rukoilun merkiksi on suhteellisen universaalia. Kuvassa, jossa on massoittain käsiä, voidaan assosoida kädet jonkin konkreettisen tavoitteluun. Dagens Nyheterin massakuvassa, kuten myös muissa isoa ihmisjoukkoa kuvaavissa kuvissa, uusi ja parempi elämä ovat miltei ”käsien kosketeltavissa”. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset pyrkivät *tarttumaan* kiinni elämän syrjästä keinolla millä hyvänsä, esimerkiksi menemällä junaan ikkunoista oven sijasta.

Kuva 11: *Dagens Nyheter*, 4.9.2015. Kuva: Roger Turesson.

Massakuva voi olla tunnelmaltaan myös rauhallinen, kuten kuvassa, jossa mies seisoo kuvan etualalla massan jonottaessa taka-alalla (HS, kuva 12). Pääosassa kuvassa on mies, mutta taustalla oleva ihmismassa assosioi miehen osaksi massaa. Kuvaa voisi luonnehtia henkilökuvan ja massakuvan yhdistelmäksi. Hymyilevällä miehellä on päällään kirkkaan keltainen turistipaita, jossa lukee ”I <3 KOS” eli minä rakastan KOSia. Paita ja sen sanoma luovat kontrastia: paita assosioidaan turismiin, joka on ilmiöltään varakkuutta konnotoiva. Paidassa on jopa jotakin tragikoomista, koska sitä ei ensimmäisenä ajattelisi turvapaikanhakijan tai pakolaisen päälle. Paita onkin kuvan merkki, johon katseet kiinnittyvät. Paidan kantajaan rakentuu inhimillinen ja persoonallinen suhde, erityisesti taustalla oleva pitkä jono näyttää turvapaikanhakijoiden lukumäärän vuoksi miehen hyvin sympatisoidussa valossa. Ihmiset, jotka lomailevat ja mahdollisesti ostavat kyseisen iloisen keltaisen paidan ovat tulleet saarelle lomalle rentoutumaan. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat puolestaan saarella oletettavasti hakemassa turvaa ja paossa, etsimässä parempaa elämää, eivät välttämättä aina omasta tahdostaan. Paita symboloi tässä kuvassa vahvasti kahta erilaista lähtökohtaa elämässä: lomasaarelle etuoikeutetusti lomailemaan tulevia ja konfliktien kautta sinne päätyviä, turvaa hakevia ihmisiä. Turistipaitojen maine on toisaalta ollut pitkään ongelmallinen, niitä eivät osta muut kuin sukat sandaaleissaan kulkevat ja kameroita kaulassaan roikottavat turistit. Paidoissa on siis jotakin *mautonta* tai *halpaa*. Niin ruotsalaisessa kuin suomalaisessa yhteiskunnassa lomailu ja hauskanpito yhdistyvät Kreikassa ja Kosilla, jonne turvapaikanhakijat ja pakolaiset mereltä päätyvät. Turistipaitojen, -lippalakkien ja -magneettien markkinarako on myös sitkeä kulttuurinen ilmiö. Pitäessään paitaa mies on siis peräti hieman ”höpsö”.

Kuva 12: *Helsingin Sanomat*, 7.8.2015. Kuva: *Sami Kero*.

Humanitarismin hahmottamisen näkökulmasta kuva vahvistaa ajatusta siitä, että turvapaikanhakijoita ja pakolaisia ”on ohjeistettava” normeihin. Turistipaitoja ja turistipaitojen taustalla olevaa sosioekonomista normia ei muuten voi ymmärtää. Se on siis jossain määrin kulttuuri relativistista. Humanitarismikäsitys koulutuksen ja sivistyksen ihanteesta erottuu. Se myös rikkoo myyttiä lomaparatiisista, turvapaikanhakijat ja pakolaiset ikään kuin tuovat konfliktin maailmaan, jonne suomalaiset ja ruotsalaiset tulevat nauttimaan lämmöstä ja auringosta. Massakuvien humanitaarinen myytti on niin Dagens Nyheterissä kuin Helsingin Sanomissa melko yhtenäinen. Kuten yllä on analysoitu, kuvat konnotoivat kasvottomuutta ja vahvistavat käsitystä kollektivismista yksilöllisyyden sijaan.

Helsingin Sanomissa on henkilökuvia, eli kuvia, joissa henkilöt ovat selkeästi kuvan keskipisteenä yksin tai kaksin, poseeraten. Nämä voivat olla haastatteluja tai reportaaseja yksittäisistä ihmisistä. Yksittäisen henkilön kuvat vahvistavat suomalaista ja ruotsalaista humanitarismikäsitystä, joka liittyy inhimillisyyteen ja yksilöllisyyteen. Tämä inhimillistämishumanitarismi kertoo yksittäisten ihmisten tarinaa, joka mahdollisesti herättää myötätuntoa. Ihminen yksinään konnatoi oman onnensa nojassa olevaa ihmistä. Yksittäinen ihminen ei konnatoi samalla tavoin uhkaa kuin massakuvat. Sen sijaan

yksittäistä ihmistä ja yksittäistä tarinaa tai kohtaloa kohtaan voidaan tuntea sääliä. Niin Helsingin Sanomissa kuin Dagens Nyheterissä on tapana julkaista pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden elämästä kertovia tarinoita, joiden oheen liitetyt kuvat ovat usein yksittäisistä ihmisistä. Mielestäni nämä ovat mielenkiintoisia erityisesti kahdesta syystä: ne korostavat yhteiskuntamme myyttiä yksilöllisyydestä ja toisaalta kuvat inhimillistävät pakolaistilannetta ja antavat kasvot kriisille. Humanitarismimyytti on suomalaisessa ja ruotsalaisessa kontekstissa erilainen. Tämä voidaan todeta katsomalla koodiryhmien lukumääriä: Helsingin Sanomissa henkilökuvia on 92, Dagens Nyheterissä vastaava luku on 61. Ero on huomattava, koska Helsingin Sanomien analysoitavia kuvia on 400 ja Dagens Nyheterin 434. Kuvien määrä on siis suhteessa vielä suurempi kuin pelkästä lukumäärästä voisi päätellä. Yksi syy henkilökuvien runsauteen on koodiryhmien päällekkäisyys. Henkilökuvien lisäksi ”poliitikot tai puvussa oleva henkilö”-koodiryhmä on poikkeuksellisen edustettuna Helsingin Sanomissa. Koodiryhmät ovat olemassa päällekkäin, koska poliitikkojen henkilökuvia oli molemmissa lehdissä lukuisia.

Poliitikkojen kuvia on Dagens Nyheterissä hieman alle 7 %, kun Helsingissä lukumäärä on prosentuaalisesti miltei kaksinkertainen, 13,5 %. Tämä suuri ero selittyy ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin eroista: suomalaisen humanitarismin myytti rakentuu enemmän asiantuntijuuteen, titteliin ja valta-asemaan. Helsingin Sanomien lehtikuvat yksittäisistä poliitikoista konnotoivat valtaa ja asiantuntijuutta. Dagens Nyheterissä on toki myös poliitikkokuvia– kuva Saksan liittokansleri Angela Merkelistä kävelemässä käsikynkkää Turkin pääministerin Ahmet Davutoglun kanssa (DN, kuva 13) veden äärellä– on kenties yksi kiinnostavimmista analysoitavista. Molemmat näyttävät tyytyväisiltä. Merkel näyttää sormillaan jotakin, jonka voisi tulkita vitsiksi: molempien ilme on hymyileväinen. Sää on harmaa, näyttää tuuliselta. Kuvan vahva paradigmaattinen elementti on vesi, jonka äärellä kuva on otettu. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten reitti Eurooppaan kulkee usein Välimeren kautta, joten poliitikkojen kuvaaminen veden äärellä kuvaa sitä valta-asemaa, joka korkean tason virkamiehillä ja diplomatialla on suhteessa turvapaikkapolitiikkaan. Lisäksi politiikkaan ja poliitikkoihin assosioidaan salamyhkäisyys ja pelko epärehellisyydestä. Merkelin ja Davutoglun hymyt ja mahdollinen vitsailu ovat kontrastina sille ajatukselle, että he edistävät tai torppaavat turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin kohdistuvia päätöksiä. Helsingin Sanomien lehtikuvat rakentavat näin ollen virallisempaa humanitarismia, joka pohjautuu auktoriteettiin ja valtaan. Dagens Nyheterin lehtikuvat sen sijaan keskittyvät yksityisten poliitikkojen ja henkilöiden kuvia enemmän esimerkiksi massakuviin sekä etnisyyttä konnotoiviin kuviin. Tämä tuo ilmi ruotsalaisen humanitarismin erilaisen myytin, joka syventää pakolaistilanteen representointia subjektilähtöisesti ja monikulttuurisista lähtökohdista.

Kuva 13. *Dagens Nyheter*, 19.10.2017. Kuva: POOL.

6.3.2. Lapsi

Lapsen kuvaaminen kriisin, sodan tai katastrofin keskellä on tehokeino, joka on tunnistettu ja tunnustettu valokuvan tutkimuksessa jo pitkään. Kärsivä tai kuollut lapsi kuvattuna, ei ole Fehrenbachin ja Rodongon (2015, 1123–1124) mukaan tabu, vaan lapsen kuvaamisella esimerkiksi humanitaaristen operaatioiden yhteydessä on pitkät historialliset juuret. Lasten kuvien esittäminen vuoden 2015 pakolaistilanteessa ei ollut poikkeus, katastrofikuvastosta löytyy paljon lasten kuvia.

Lapsi konnotoi uutta elämää ja symboloi puhtautta, viattomuutta ja synnittömyyttä. Lapsi, joka on vaikeassa, katastrofaalisessa tai hätätilanteessa ei ansaitse sitä. Tämä käsitys on hyvin universaali. Lasten näkeminen kärsimystilanteessa tai hädässä on jollakin tavalla järjenvastaista. Lapsista ja heidän kuvistaan on tullut tämän vuosisadan yhteiskuntien, valtioiden ja tulevaisuuden *synekdokee*¹⁹ (Moeller 2002, 39). Lapsen kuvaaminen katastrofin yhteydessä on tehokeino, jonka kautta voidaan pohtia

¹⁹ Synekdokeella tarkoitetaan kielikuvaa, jossa osa edustaa kokonaisuutta. Tässä yhteydessä lapsi edustaa kaikkien yhteistä tulevaisuutta.

ansaitsemisen hierarkiaa. Kukaan ei ansaitse vähemmän kärsimystilannetta kuin lapsi. Moeller (2002, 36–37) kirjoittaakin, että kärsivä lapsi ikään kuin personoi pahoinpideltyä ja hyväksikäytettyä viattomuutta ja lasten kuvien käyttö heijastelee aikuisten poliittisia ambitiesiä ja päämääriä. On siis selvää, että journalistiset kuvat lapsista herättävät myötätuntoa ja empaattisuutta. Tämä on merkki siitä, että lehdet ammentavat kulttuurisesta varannosta välittäessään tietoa pakolaistilanteesta.

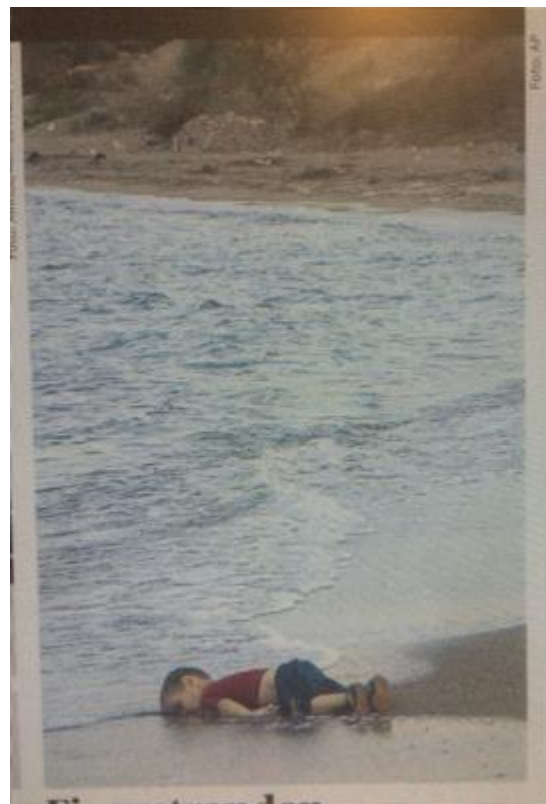
Kuva itkevästä lapsesta on kouriintuntuva ja myötätuntoa herättävä. Itku konnotoi hätää ja huolta, ja sen merkitys surun, hädän ja kärsimyksen tunnetilana on universaali. Helsingin Sanomien kuva itkevästä lapsista väkijoukon keskellä (HS, kuva 14) herättää myötätuntoa ja huolta. Miehet ovat nostaneet lapset kuin voitonsaaliiksi ilmaan. He kannattelevat vauvoja muiden yläpuolella. Erityisesti punavalkoraidalliseen asuun puettu pieni vauva itkee, toinen vauva näyttää pelokkaalta ja hämmentyneeltä. Kaikki ympärillä olevat ihmiset ovat miehiä, mikä tekee kuvasta sukupuolen näkökulmasta kiintoisan. Takana oleva massa ei ole kuvassa kovin tarkka, kameran linssi on kohdistunut suoraan kahteen vauvaan. Niin suomalaisessa kuin ruotsalaisessa yhteiskunnassa sosiaaliturva on hyvin turvattua. On äitiyspakkaus, neuvolajärjestelmä ja Lastensuojeluliitto. Lasten tulevaisuus ja hyvät lähtökohdat pyritään turvaamaan. Vastaavanlaiset kuvat synnyttävät huolta ja pelkoa. Tämä rakentaa humanitarismia kulttuurierojen näkökulmasta.

Kuva 14:
*Helsingin
Sanomat,*
2.9.2015. Kuva:
*László
Balogh/REUTERS.*

Vuoden 2015 pakolaistilanteessa erityisesti hukkuneen Aylan Kurdin kuva (DN, kuvat 15 & 16) nousi pakolaistilanteen symboliksi. Kuva hukkuneesta pienestä pojasta nousi tilanteen ikoniksi ja näin ollen symboloi koko pakolaistilannetta. Kuvaa on analysoitu paljon, myös Barthesin semiotiikkaa hyväksikäyttäen. (Kts. Esim. Pascasio 2017) Tämän vuoksi kuvan analysoiminen osana kesän ja syksyn 2015 pakolaistilannetta on oleellista. Kuvan ottamisesta on yli kaksi vuotta aikaa. Kuvan ikoninen arvo on vahvana läsnä yhä tänä päivänä, kuvaan palataan yhä uudelleen. Menehtyneen tai haavoittuneen kuva herättää luonnollisesti myötätuntoa, mutta mikäli kuvassa on lapsi, on se erityisen intensiivinen– Moeller (2002, 41) toteaaakin, että menehtyneistä lapsista tehdään usein tilanteen marttyyreita.

Kuvat 15 & 16: *Dagens Nyheter*, 5.9.2015. Kuvat: AP.

Dagens Nyheter julkaisi hukkuneen syyrialaispojan kuvan monta kertaa myös painetussa lehdessä. Helsingin Sanomat sen sijaan julkaisi pojan kuvan sivun alareunassa. Verkko-lehdessä lähikuva pojasta oli nähtävissä peitettynä ja sen pystyi katsomaan, mikäli halusi. Dagens Nyheter käytti hukkuneen pojan kuvaa Helsingin Sanomia useammin. Tämä kertoo Dagens Nyheterin politiikasta voimakkaiden ja myös arkaluontoisten, vahvan myötätunnon tunteen herättävien kuvien käytöstä. Helsingin Sanomat on tässä suhteessa Dagens Nyheteriä varovaisempi.

Kuvia menehtyneestä pojasta on kiertänyt mediassa lähinnä kahdenlaisia. Näiden kahden kuvan välinen ero on suuri. Ensimmäisessä kuvassa menehtyneen pojan vieressä on poliisi tai univormuun pukeutunut mies (kuva 15). Mies näyttää tekevän muistiinpanoja kumartuneena pojan lähettävillä. Lapsi sen sijaan on liikkumattomana, kasvot rantahiekassa. Näiden kahden ihmisen välinen kontrasti ja dikotomiat ovat hyvin vahvoja. Virkavallan edustaja ja *viaton* lapsi, mies ja poika, aikuinen ja lapsi, elävä ja kuollut, me ja he. Kuvaan sisäänrakennetut dikotomiat konnotoivatkin toiseutta. Kuvassa heitä edustaa hukkunut lapsi ja meitä muistiinpanoja tekevä järjestyksen takaaja. Toiseus näissä kyseisissä kuvissa on kuitenkin erilaista. Lapsen ja menehtyneen kuvaaminen synnyttää suurta myötätuntoa poikaa, hukkunutta kohtaan–kuvan tunnelma on uhkaavan sijasta surumielinen. Muistiinpanojen tekeminen ja virallinen taho ovat kuin jotakin irrallista, ne eivät sovi samaan, turmeltumattomaan maailmaan lapsen kanssa. Toista kuvaa tarkasteltaessa (kuva 16), paradigmaattinen valinta näkyy selkeästi. Kuvasta on rajattu pois univormuinen mies, kuvassa näkyy vain hukkunut lapsi. Kuva on kuitenkin muuten sama. Paradigmaattinen valinta aiheuttaa ajatuksen siitä, että poika on rannalla yksin. Yksinäinen poika tekee kuvasta inhimillisemmän ja intiimimmän– suomalainen ja ruotsalainen kulttuurinen myytti on hyvin vahvasti se, ettei kenenkään kuuluisi kuolla yksin: ”kaveria ei jätetä”. Mikäli mahdollista, verrattuna kuvaan, jossa pojan vieressä on poliisi, kuvan tunnelma on vielä surumielisempi. Ranta ja meri konnotoivat äärettömyyttä ja toisaalta symboloivat turvattomuutta, myrskyisyyttä ja vaarallisuutta. Lapsen on lehdissä sanottu *huuhtoutuneen* rannalle, jonne tyrskyt ja aallot hänet toivat. Lehtori Hanna Weselius jatkaa haastattelussaan, että lapsi on kuin nukke: enkelimäinen ja viaton. Ensi katsomalta ei välttämättä ymmärtäisi, että hän on menehtynyt. (HS 3.9.2015). Lapsen puhtaus, turmeltumattomuus ja viattomuus ovatkin kuvissa hyvin vahvasti esillä. Lapsi on hyvin puettu, kengät ovat vielä jalassa ja tukka on siistitty. Kaikki nämä asiat tuovat kuvan lähelle omaa arkea, lapsuutta ja vanhemmuutta. Kahden kuvan lisäksi Helsingin Sanomiin on valittu kuva, jossa univormuun pukeutunut mies kantaa lasta käsivarsillaan pois rantahiekasta.

Humanitarismin ajatus myötätunnosta ja tunteiden herättämisestä on läsnä lasten kuvissa. Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien humanitarismin esitykset ovat dramaattisia, erityisesti hukkuneen pojan kuva. Suomalaiseen ja toki myös ruotsalaiseen kulttuuritaustaan peilattuna, kansallinen muisti toisen maailmansodan sotalapsien kohtaloista, on edelleen läsnä. Lisäksi esimerkiksi lasten oikeuksien ja aseman suojeleminen on Ruotsissa ja Suomessa maailman huippuluokkaa. Edesmennyt lapsi herättää näin ollen vahvoja inhimillisen myötätunnon, surun ja hädän tunteita ja vahvistaa humanitarismin vaikuttavuuden narratiivia. Suomalaisten ja ruotsalaisten yhteinen historia syventää humanitarismin myyttiä lasten viattomuudesta, avuttomuudesta sekä sodan vääryydestä ja mielivaltaisuudesta. Tämä on

länä erityisesti Dagens Nyheterissä: vanhojen turvapaikkakuvien esittäminen pakolaistilanteen uutisoinnissa oli yli kaksinkertainen (DN 13, HS 4). Humanitarismin myytti ruotsalaisessa yhteiskunnassa korostaa– muiden muassa historiallisista syistä– yhteistä asiaa, lasten viattomuutta ja lasten oikeuksia hyvään elämään suomalaista humanitarismin myyttiä enemmän. Lapsiin kohdistuvan hätähumanitarismin toistaminen valtakunnallisissa lehdissä vahvistaa ajatusta lasten universaaleista oikeuksista sekä lienee myötätunnon herättäjistä kaikista voimakkain. Lasten kuvia oli Dagens Nyheterissä suhteessa hieman enemmän kuin Helsingin Sanomissa (noin 6 prosenttiyksikköä).

6.3.3. Nainen, nainen ja lapsi

Sukupuolen rooli analyysissä on tärkeä, sillä myyttiset rakenteet, arvot ja asenteet ovat sukupuolittuneita. Naisen kuvat pakolais- ja turvapaikkarepresentoinnissa tuovat esille kuvien sukupuolittuneisuuden. Naiset, lapset ja vanhukset ovat Höijerin (2004, 517) mukaan varteenotettavia, ”hyviä” kuvattavia, koska ne herättävät eniten myötätuntoa. Naiseus liitetään stereotyyppisesti perinteisesti pehmeeseen, avuttomuuteen, äitiyteen tai viattomuuteen. On tutkittu, että sukupuolten stereotyyppit vahvistuvat erityisesti kriisien ja sotatilan aikana, mikä johtaa omalta osaltaan ansaitsemisen hierarkiaan. (Ks. esim. Klaus & Kassel 2005, 336). On siis olemassa dikotomioita hyvistä ja huonoista tai toivotuista ja ei-toivotuista turvapaikanhakijoista ja pakolaisista, joista naisten kuvaaminen humanitaaristen kriisien yhteydessä on symboloinut avun tarvetta ja hätää. Naiset ja lapset ovat ansaitsemisen hierarkiassa korkealla, sillä naisten ja lasten kuvaaminen herättää vahvaa myötätuntoa ja suojelun tarvetta. Tämä vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin kuvia naisista ja lapsista– Helsingin Sanomissa näitä kuvia on 7,25 %, Dagens Nyheterissä noin 6 %. Mikäli lukuja verrataan kuviin, joissa on mies lapsen kanssa, Dagens Nyheterissä luku on suurempi (8,5 %). Helsingin Sanomissa sen sijaan kuvia naisista ja lapsista on enemmän kuin miehistä lasten kanssa. Eroavaisuus antaa viitteitä ruotsalaisen ja suomalaisen humanitarismin eroista. Suomalainen humanitarismi hahmottuu konservatiivisemmaksi erityisesti ansaitsemishierarkiaan ja sukupuoleen peilattuna. Ruotsalainen humanitarismi sen sijaan näyttäytyy liberaalimpana. Toisaalta lasten kuvia oli Dagens Nyheterissä enemmän.

Sukupuolen rooli humanitarismissa ja median representaatioissa on toki suoraa, mutta myös rakenteellista. Sukupuoli, feminiinisyys ja maskuliinisuus, on poliittista. Humanitarismin perusperiaatte neutraliteetista ei sukupuolittumisen valossa siis ole kiistatonta. (Ticktin 2011, 256–257.) Lehdet käyttävät hyväkseen sukupuolittuneita käsityksiä naisista ja miehistä esimerkiksi myötätunnon herättämiseksi, mikä rakentaa humanitarismin käsitystä yhteiskunnassa. Yhteiskunnan

sukupuolittuneisuus näkyy usein myös kuvajournalismissa, mikä osaltaan rakentaa, vahvistaa ja toisaalta myös rikkoo humanitarismin myyttejä.

Nainen valkoisessa huivissa ja asussa väkijoukon keskellä lapsi sylissään (HS, kuva 17), on paradigmaattinen valinta. Kuvan valittu kulma asettaa naisen suoraan kameran linssiin, eikä epäselvyyksiä jää kuka on kuvassa pääosassa. Nainen ja lapsi ovat keskellä kuvaa. Valkoinen huivin ja asun väri symboloi puhtautta ja neitseellisyyttä. Nukkuva lapsi sylissä, nainen on liikkeessä kohti jotakin. Nainen, joka kantaa käsivarsillaan lasta, voidaan konnotaation tasolla liittää ajatukseen äidistä, joka kantaa lasta kohdussaan. Tämä sen sijaan konnotoi turvallisuutta ja uutta elämää. Muut kuvassa näkyvät ovat miehiä. Naisen ja lapsen kuvaaminen on paradigmaattinen valinta, jota voidaan tarkastella myös syntagman tasolla. Se, että madonnamainen asetelma puhtaasta ja viattomasta äiti ja lapsi -kaksikosta asetettaa paradigmaattisesti kuvan keskelle, luo kokonaisuudeksi raamatullisuuden. Myös väkijoukosta synkkyuden keskellä voidaan löytää puhtautta ja viattomuutta. Lapsi naisen sylissä nukkuu rauhallisesti kapaloituna viltin sisällä, mikä vahvistaa kuvan madonnamaista asetelmaa. Se myös konnotoi rauhallisuutta, odotusta ja mahdollisuuksia esimerkiksi parempaan elämään ja tulevaisuuteen. Raamatullisuus, naiseuden yhteys äitiyteen, iskee siis sukupuolittuneisiin käsityksiin naiseudesta ja humanitarismista.

Kuva 17: *Helsingin Sanomat*, 24.10.2015.
Kuva: *Jure Macovec/AFP*.

6.3.4. Mies, mies ja lapsi

Mies ja lapsi yhdessä on selvä paradigmaattinen valinta. Lapsen kuvaaminen miehen kanssa aiheuttaa kahtalaisia assosiaatioita: tasavertaisuutta ja toisaalta kontrastia. Perinteisesti humanitaarisissa kriiseissä pienet lapset on kuvattu äitien tai naisen kanssa pyrkimyksenä herättää enemmän myötätuntoa (ks. esim. Terence Wright 2002). Aiemmin miehiä lasten kanssa ei joko ole kuvattu yhtä paljon kuin naisia lasten kanssa tai myötätunnon määritelmä on muuttumassa. Länsimaisessa yhteiskunnassa, erityisesti Ruotsissa, yhdenvertaisuus vanhempien kesken on tärkeä asia, myös poliittisesti. Ruotsin myytti isyydestä liittyy näin ollen vahvasti yhdenmukaisuuteen. Hyvä esimerkki tästä on Dagens Nyheterin kuva miehestä, joka pitelee sylissään pientä poikalasta (DN, kuva 18). Kuvassa mies ja lapsi ovat keskipisteenä, heidän kasvonsa ovat hyvin esillä, kyseessä ei ole kokovartalokuva. Asetelma on madonnamainen, myös naisia ja lapsia kuvataan usein samalla tavalla (vrt. HS, kuva 20) Myös Suomessa ajatus isästä tasavertaisena huoltajana ja kasvattajana on sisäistetty ajatus, myytti. Miehen ja lapsen asettaminen kuvaan pääosaan symboloi tasavertaisuutta: myös pakolais- ja turvapaikanhakijaisät pitävät huolta lapsista ja osoittavat hellyyttä ja huolenpitoa sukupuolesta riippumatta. Kuvatut miehet ovat kykeneväisiä sopeutumaan pohjoismaalaiseen tasa-arvoa kunnioittavaan yhteiskuntaan. Mies ja lapsi -kuvat assosioivat madonna ja lapsi -asetelmaa eräänlaisessa pohjoismaisessa, nykyaikaisessa merkityksessä.

Kuva 18: *Dagens Nyheter*, 25.07.2015. Kuva: Jan Lewenhagen.

Kuvia miehistä lasten kanssa on Dagens Nyheterissä noin 8,5 % 434 kuvasta. Helsingin Sanomissa tämä luku on noin 4 % analysoitavissa olevista 400 kuvasta. Huomionarvoista lukumäärien tarkastelussa on se, että vastaavasti pelkästään miehiä joko pääosassa tai korostetussa asemassa oli Helsingin Sanomissa prosentuaalisesti enemmän kuin Dagen Nyheterissä (44 % / ~37 %). Tämä kertoo erilaisesta sukupuolittuneesta tavasta kuvata turvapaikanhakijoita, ja on kiinnostavaa pohtia, mitä se kertoo suomalaisen ja ruotsalaisen humanitarismin eroista. Kuvia miehistä oli Helsingin Sanomissa enemmän kuin Dagens Nyheterissä niin lukumääräisesti kuin prosentuaalisestikin, mutta kuvia miehistä lasten kanssa oli Dagens Nyheterissä prosentuaalisesti kaksi kertaa enemmän kuin Helsingin Sanomissa. Ruotsalaisessa humanitarismissa korostuva sukupuolten tasa-arvo näkyy näin myös kuvajournalismissa. Dagens Nyheter representoi miesten kuvia lasten kanssa enemmän kuin naisten kuvia lasten kanssa, kun Helsingin Sanomissa luvut ovat selvästi päinvastoin, niin lukumääräisesti kuin prosentuaalisesti. Näin ollen humanitarismimyytti ruotsalaisuuden edistyksellisyydestä ja sukupuolten tasavertaisuudesta vahvistuu.

Toisaalta miesten kuvaaminen kuvan pääosassa, kuvan korostetussa asemassa tai henkilökuvana ovat kummassakin lehdessä ylivoimaisesti edustettuina. Puuttumatta kuvateksteihin tai kuvien kontekstuaalisuuteen puhe elintasopakolaisista, iPhone-miehistä ja miehistä turvapaikanhakijoina ylipäättään oli kesän ja syksyn 2015 vallalla oleva puheenaihe. On myös otettava huomioon, että tilastollisesti vuonna 2015 suurin osa turvapaikanhakijoista oli miehiä. (Ks. esim. HS 18.8.2015.) Dagens Nyheterin kuvissa esiintyvistä henkilöistä tunnistettavasti miehiä oli suurempi lukumäärä kuin tunnistettavasti naisia. Erityisesti massakuvissa miehiä oli enemmän kuin naisia.

Miehen stereotyyppinen konnotaatio on maskuliinisuus, vahvuus, voima ja uhmakkuus. On tutkittu, ettei miesten representointi mediassa aiheuta samanlaista tunnemyllerrystä tai myötätuntoa kuin naisten, vanhusten tai lasten kuvaaminen ja kuvien näkeminen (Höijer 2004, 52–522). Mies ei näin ollen ansaitse turvapaikkaa samalla tavalla kuin nainen tai erityisesti lapsi– puhutaan ansaitsemisen hierarkiasta. Myötätunnon konnotaatio miesten kuvissa on siis pääasiassa negatiivisesti sävytynyttä, erityisesti jos miehiä on tunnistettavasti useampi. Esimerkiksi kuva miesryhmästä talvitamineissa selittämässä tai puhumassa (HS, kuva 19) on tunnelmaltaan kuin kuva basaarista, jossa tinkiminen on käynnissä. Etualalla oleva mies näyttää käsillään jotakin ja hänen ilmeensä on huolestunut tai totinen. He näyttävät vaativan tai kysyvän jotakin. Myös vieressä oleva pipopäinen mies näyttää viittovan, ja taustalla olevien miesten kulmat ovat kurtussa, mikä viittaisi tyytymättömyyteen. Taustalla näkyy myös tuttu jalankulkijoiden liikennemerkki, joka viittaa siihen, että kuva on otettu joko Suomessa tai Ruotsissa.

Kysymyksen ja selityksen kohdetta ei ole kuvassa nähtävillä. Kuva ei varsinaisesti herätä tunteita. Se on kuitenkin hyvä esimerkki sukupuolittuneesta kuvasta, joka todentaa humanitarismimyyttiä sukupuolesta. Kuvia, joissa ihmiset ovat tunnistettavasti miehiä, on Helsingin Sanomissa 44 %. Dagens Nyheterissä prosenttiluku on noin 36 %. Tässä lehtien kuvat siis eroavat toisistaan, mikä kertoo vastakkaisista humanitarismikäsitteistä.

Kuva 19: *Helsingin Sanomat*, 8.10.2015. Kuva: Kari Pullinen.

6.3.5. Etnisyys

Etnisyys on tiukasti yhteydessä muihin koodiryhmiin ja *toiseuteen*. Toiseus tulee niin ikään ilmi myös muissa koodiryhmissä. Etnisyys suurena tematiikkana lienee toiseuden näkökulmasta ilmi selvin. Etnisyyttä ei voida tarkastella mustavalkoisesti: ”tämä kuva on etninen” tai ”tämä kuva ei ole etninen”, vaan on hyvä muistaa, että rodullistaminen, toiseuden kuvaaminen ja postkolonialismi liittyvät tiiviisti toisiinsa, ja niiden erottaminen on mahdotonta. Etnisyyttä voidaan kuitenkin tarkastella tietyin välinein.

Methmann (2014, 421–422) kirjoittaa, että yksi selkeimmistä turvapaikanhakijoiden visualisoinnin keinoista on rodullistaminen, joka vahvistaa stereotyyppioita köyhien kolmansien maiden kansalaisista. Turvapaikanhakijoiden etnisyyttä kuvastaa tumman ihonvärin lisäksi huivi, jonka käyttö on länsimaissa ja erityisesti Euroopassa ollut kiisteltyä jo pitkään. Etnisiksi koodattuja kuvia on Dagens Nyheterissä 97 ja Helsingin Sanomissa 76, kyse ei siis ole pienestä määrästä kuvia. On totta, että suuri osa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista on lähtöisin alueilta, joilla esimerkiksi huivin käyttö on tavanomaista. Etnisyyttä ja rodullistamista voidaan kuitenkin tarkastella muillakin tavoin. Kontekstia kuvaavat koodiryhmät ovat tärkeässä asemassa etnisyyttä tarkasteltaessa. Passiivisuutta kuvaavia kuvia on enemmän kuin aktiivisesti liikkettä kuvaavia kuvia. Myös massakuvia on henkilökuvia enemmän. Tämä vahvistaa stereotyyppiä siitä, että länsimaalaisesta näkökulmasta etnisistä taustoista ja lähtökohdista tulevat ihmiset liikkuvat uhkaavana massana, eikä turvapaikanhakijoita kuvata yksilöinä. Suurimmassa osassa kuvia ihmiset ovat passiivisia eivätkä tee aktiivisesti mitään ”edistääkseen asemaansa”. Etnisyyden ja rodullistamisen suhdetta passiivisuuteen on tutkittu myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Methmann 2014). Barthesin semioottisten työkalujen avulla voidaan tarkastella etnisyyttä myös myytin kautta. Stereotyyppiat etnisyydestä ja erilaisista kulttuureista tulevista ihmisistä kuvaavat yhteiskunnan myyttirakennetta eli sitä minkälaisiksi turvapaikanhakijat ja pakolaiset on mielikuvissa narratoitu.

Etnisyyteen, erityisesti feministiseen tutkimukseen, liittyy sukupuolen näkökulmasta, usein stereotyyppinen ajatus naisesta kulttuurin tuotteena, alistettuna ja suojelua tarvitsevana. Etnisyys Lähi-idän ja globaalien etelän konteksteissa käsittelee usein myös sortamista sekä patriarkaalisia ja kulttuurisia rakenteita. (Ticktin 2011, 260.) Kuva huiviin kietoutuneesta naisesta (Kuva 20) ylläpitää stereotyyppiä naisista alistettuina äitihahmoina. Hänen katseensa on painautuneena alas ja hän on pukeutunut tummaan huiviin. Katse ja asento näyttävät surullisilta. Nainen pitelee lasta sylissään, ja kuva on napattu hyvin muotokuvamaisesti. Kuvan tunnelma ja kuvakulma voidaan sen sijaan assosoida madonnamaiseen muotokuvaan, mikä kielii kristillisen perimän tunkeutumisesta kuvaan. Tällöin pyrkimys kuvata turvapaikanhakijoita ja pakolaisia sekä eritoten tätä tiettyä nainen-lapsi- paria on etnisesti latautunutta. Kuva konnotoi ajatusta naisesta äitinä ja lapsesta tulevaisuutena. Tunnelma kuvassa syventää humanitarismimyyttiä naisesta ja lapsesta autettavina ja viattomina.

Kuva 20: *Helsingin Sanomat*, 11.7.2015. Kuva: Jannis Behrakis/REUTERS.

Lisäksi esimerkiksi kärsimyksen ja epätoivon kuvat ” – – homogenisoivat, vääristävät, lisäävät ja ruokkivat ennakkoluuloja ja kasvattavat pohjoista ylemmyyttä”²⁰. Avuttomien ihmisten kärsimyksen kuvia (esimerkiksi nälkää näkevien lasten kuvat) on syytetty lasten nöyryytyksestä ja halventamisesta. Lasten arvokkuus ryöstetään, ja laajemmin ajateltuna kokonainen maanosa stereotypisoidaan (Manzo 2008, 638). Höijerin (2004, 516) mukaan median kuvaama kärsimys on muuttunut kaunistelemattommaksi, jolloin kuvat ja reportaasit menehtyneistä, haavoittuneista tai kauhun vallassa olevista ihmisistä ovat yhä tavallisempia. Myyttiapparaatin kautta ajateltuna voidaan sanoa, että stereotyyppiä on hyvin sisäänrakennettu etnisiin kärsimyskuviin. On yleistä ajatella, että tietyltä alueelta tulevat ihmiset käyttäytyvät tietyllä tavalla, elävät tietyssä ympäristössä ja edustavat uskonnolliselta ja kulttuuriselta taustaltaan samaa. Ilmiötä voisi ehkä kutsua termein stereotypia tai ennakkoluulo. Toisaalta, on huomionarvoista, että esimerkiksi opetustilanteet tai arkiset askareet, joissa etnisuus ja niin kutsuttu tavanomainen kantasuomalaisuus tai kantaruotsalaisuus sekoittuvat, ihmiset kuvataan

²⁰ Oma suom. ” – –homogenise, falsify, fuel prejudice, and ”foster a sense of Northern superiority”.”, Manzo 2008, 637.

”normaaleina” ja tavanomaisessa kontekstissa. Tämä on tosin katastrofi- ja leirikuvia epätavanomaisempaa, kuten valokuvien lukumäärästä voidaan päätellä.

Etnisyyteen ja rotuun liittyvät rajat voivat olla hyvin häilyviä. Fehrenbach ja Rodongo (2015, 1146) esittävät jopa, että humanitaarisia kuvia valikoidaan hyvin tarkasti myös etnisestä näkökulmasta katsottuna. Esimerkiksi hukkuneen pojan, Alanin, kuvan vaikutus oli niin valtava sen takia, että lapsi olisi voinut hyvin olla eurooppalaista syntyperää. Sen vuoksi samaistuminen on hyvin vahvaa. Etnisyydellä on Fehrenbachin ja Rodongon (2015, 1146) mukaan rooli kuvia valittaessa ja suhteessa kuvien sisällön vaikuttavuuteen.

6.3.6. Kasvottomuus

Dagens Nyheterissä kuvia, joissa kasvot eivät ole näkyvillä tai niitä ei pysty tunnistamaan, on 56. Helsingin Sanomien vastaava luku on 27. Kasvot liittyvät tunteisiin ja ovat tärkeä nonverbaalisen ja myös verbaalisen kommunikaation väline. Ilmeet ovat usein universaaleja: hämmästyks, suru, iloisuus tai viha voidaan lukea kasvoilta. Kasvojen ilmeet ja tunnetilat inhimillistävät pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Näin ollen valokuvat, joissa kasvoja ei näy tai ne ovat erottamattomissa, aiheuttavat tunnetta uhasta. Kasvottomuus assosioidaan pitkälti identiteettiin ja siihen, ettei sitä pystytä varmentamaan, kasvot symboloivat ihmisyyttä ja humaaniutta. Täten turvapaikanhakijoista ja pakolaisista representoitu kuva niissä tilanteissa, joissa kasvoja ei näy, on uhkaava. Ajatus kasvoista tärkeänä osana niin identiteettiä kuin yhteiskuntaa on länsimaalaisuudessa hyvin sisäänrakennettu. Sanonta ”antaa kasvonsa” jollekin, esimerkiksi brändille, tilanteelle tai tapahtumalle, kertoo osaltaan vaikuttavuudesta. Kasvottomuus sen sijaan konnotoidaan johonkin hämääseen, tuntemattomaan ja pelottavaan. Sanonta ”menettää kasvonsa” sisältää jotakin negatiivista, kasvojen menettäminen kertoo epäonnistumisesta tai siitä, että ihminen ei ole käyttäytynyt kuten häneltä odotetaan. Kasvot liittyvät näin ollen myös imagoon, statukseen ja persoonaan ja tätä kautta individuaalisuuteen.

Kuva rantaan nousseista turvapaikanhakijoista folioiset viltit päällään (HS, kuva 21) on hyvä esimerkki kasvottomuudesta. Kyseisessä kuvassa rannasta nousevat möyköt ovat kuin ulkoavaruudesta tulevia möhkäleitä, jotka pyrkivät eteenpäin. Kuva on hyvä esimerkki myös kasvottomuuden ja toiseuden suhteesta: nämä möyköt eivät ole ihmisiä vaan muukalaisia, tuntemattomia ja kasvottomia. Ne voivat herättää pelkoa, hämmennystä ja levottomuutta. Humanitarismin hahmottumisen kannalta kasvottomuuden konnotaatiot rikkovat esimerkiksi ruotsalaista myyttiä liberaaliudesta ja edistyksellisyydestä. Kuvia kasvottomista henkilöistä Dagens Nyheterissä on 12,90 % kaikista kuvatuista

henkilöistä. Helsingin Sanomissa vastaava prosenttiluku on vähemmän: noin 6 %. Kasvottomuus havainnollistaa katsojalle juurettomuutta ja identifikaation mahdottomuutta, mikä lietsoo pelkoa ja uhkaa. Kasvottomuudessa on jotakin luonnotonta. Ihmisten representointi ilman, että kasvot ovat tunnistettavissa, voidaan liittää yhteiskunnan eroihin virallisuudessa ja toisaalta valta-asemassa. Helsingin Sanomissa on esimerkiksi paljon enemmän henkilökuvia– näin ollen kuvia, joissa kasvot ovat tunnistettavasti näkyvillä. Myös kuvia tunnistettavista poliitikoista on enemmän kuin Dagens Nyheterissä. Helsingin Sanomien välittämä humanitarismi hahmottuu virallisempänä ja auktoriteettia korostavampana. Toisaalta kummassakin lehdessä on elementtejä kaikista kategorioista.

Kuva 21: *Helsingin Sanomat*, 23.6.2015. Kuva: Jean-Pierre Amet/REUTERS.

6.3.7. Poliisi ja poliisi selin

Poliisit, univormussa esiintyvät henkilöt ja viranomaiset konnotoidaan turvallisuuteen, järjestykseen, luotettavuuteen ja kuriin. Poliisilla kuvassa on myös symbolista arvoa: poliisi on viranomainen, joka symboloi yhteiskuntaa itseään ja toisaalta yhteiskunnan toimivuutta. Vallan kolmiopin mukaan toimeenpanovalta, lainsäädäntövalta ja tuomiovalta on erotettava toisistaan. Toimeenpanovaltaa käyttää Suomessa ja Ruotsissa poliisi, jolla on horjumaton auktoriteetti. Suomalaiset luottavat poliisiin, auktoriteettiin ja instituutioihin poikkeuksellisen paljon eurooppalaisessa mittakaavassa (HS 4.2.2017). Poliisin ajatellaan tekevän oikein ja edustavan sitä yhteiskuntaa, jossa säännöt ovat olemassa

turvallisuuden takia ja jossa rikollisella toiminnalla on seuraamuksia. Tämä kuvastaa niin ikään poliisin käytökseen liittyvää myyttistä tasoa. Ruotsalaiseen ja suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin kuuluu vahvasti ajatus poliisista tavallisen kansalaisen etujen ja turvallisuuden valvojana ja turvaajana. Poliisin läsnäolo assosioidaan useasti rauhallisuuteen ja järkkymättömyyteen. Myytti on olemassa näin ollen ennen kuvien ottamista, valokuva aktivoi poliisiin ja poliisin käytökseen sekä toimintaan liittyvät käsitykset.

Esimerkiksi kuvat poliiseista rinnakkain turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa vahvistavat mielikuvaa turvallisuuden ja järjestyksen takaamisesta ja sen ylläpidon tarpeellisuudesta. Vahvistuu käsitys siitä, että poliisien tai univormussa esiintyvien ihmisten läsnäolo tuottaa vakautta ja poistaa mahdollista ulkopuolista uhkaa. Toisaalta myös rakennettu myytti ulkoisesta uhasta ja toiseudesta vahvistuu. On näin ollen olemassa ”me” ja ”he”, joiden kautta uhkakuvat rakentuvat. Näin ollen myytti omasta lintukodosta ja toisaalla vallitsevasta kaaoksesta ja katastrofista vahvistuu, mikä osaltaan ruokkii järjestyksen ja myös poliisien läsnäolon oikeutusta.

Erityisesti kuvat, joissa näkyy vain poliisin selkä, korostavat toiseutta. Erottelu on hyvin selkeä ja kuvan paradigmaattinen valinta on kuvata poliisit selkä kameraan päin, ikään kuin he toimisivat paratiisin vartijoina ja valvoisivat tulevan vaaran varalta. Poliisien selkämys ja turvapaikanhakijat joukkona heidän edessään (DN, kuva 22) aiheuttaa toisaalta myös poliisien kasvottomuutta ja inhimillistää turvapaikanhakijoita. Kuvassa lapsi on keskiössä ja hän katsoo poliisien suuntaan hämmentyneenä. Lapsi konnotoi viattomuutta ja puhtautta. Poliisit seisovat kypärät päässään ja kädet asetettuina vyötäisille kuin sotilaina valmiina toimimaan. Taustalla näkyy savua, joka konnotoi taistelutannerta ja levottomuutta. Ihmiset ovat rivissä poliisien edessä. Asetelma konnotoi kontrastia ja herättää katsojan kysymyksen siitä, ovatko lapsi ja rivissä olevat ihmiset niin uhkaavia, että poliisien läsnäolo on tarpeellista. Erityisesti poliisien välineet– kypärä, luotiliivit, pamppu ja mairinuouskengät– assosioidaan järjestykseen, sotilaallisuuteen ja jopa väkivaltaisuuteen. Kuvan paradigmaattisuus kääntää roolit toisinpäin: uhkaavuus ja väkivaltaisuus liittyvät poliiseihin, ei turvapaikanhakijoihin tai pakolaisiin, mikä herättää myötätuntoa turvapaikanhakijoita ja pakolaisia kohtaan. Humanitarismin hahmottamisen kannalta tämä on linjassa poliisiluottamuksen ja järjestyksen arvostamisen kanssa. Toisaalta poliisien kuvaaminen siten, että he estävät lapsia pääsemästä ihmismuurinsa lävitse on yhtäältä järjestystä korostava, mutta toisaalta myös sympatiaa herättävä. Kontrasteilla leikittelyminen on tavallista erityisesti Dagens Nyheterissä, jossa poliiseja on kuvattu selin kameraan on ylivoimaisesti Helsingin Sanomia enemmän. Ollessaan selin kameraan, poliisit sulkevat ihmisiltä pääsyn myös mielikuvan tasolla, mikä korostaa toiseutta. Sen sijaan

kuvia poliiseista, joiden kasvot ovat nähtävissä, on molemmissa lehdissä miltei saman verran. Kaiken kaikkiaan poliiseja on kuvattu Dagens Nyheterissä Helsingin Sanomia enemmän. Tämä on yllättävää siksi, että se rikkoo ruotsalaista myyttiä monikulttuurisuudesta, liberaalisuudesta ja väkivallattomuudesta.

Kuva 22: *Dagens Nyheter*, 25.10.2015. Kuva: Paul Hansen.

6.4. Esineet

Esineet ovat pieniä yksityiskohtia, joiden merkitystä kokonaisuudelle ei tulisi sivuuttaa. Kuvan kokonaisuuksia tarkastellaan syntagman näkökulmasta, jossa esineillä on oma paikkansa. Esineet, jotka ovat näkyvillä, ovat myös osa kuvien paradigmaattista valintaa. Esineet kertovat ennen kaikkea kuvan konnotatiivisesta ja myyttisestä tasosta. Esineitä kuvaavissa koodiryhmissä on huomionarvoista se, etteivät ennen analyysia jaotellut ryhmät tule suuressa määrin esille. Esimerkiksi leluja ei ole analysoitavissa kovinkaan montaa. Myös patjat, makuualustat ja paikat nukkumiselle ovat lehdissä aliedustettuina. Tämä kertonee kyseisten lehtien taipumuksesta representoida pakolaistilannetta ihmisten kautta, mikä lisää painoarvoa inhimillistämisen näkökulmasta.

6.4.1. Aita tai piikkilanka-aita ja lippu tai kyltti

Aita tai piikkilanka-aita erottavat konkreettisesti jotakin jostakin– aidan tehtävä on erottaa, eristää ja jakaa. Aidan kuvaaminen pakolaistilanteen yhteydessä on toiseutta korostavaa, aita rajaa *heidät* pois alueelta, jonne *he* eivät ole tervetulleita. Aita konnotoi turvaa, vahvuutta, jakautuneisuutta ja rajoja. Piikkilanka-aidan piikit satuttavat, mikäli sen päälle hypätään. Piikkilanka-aita konnotoi niin turvallisuutta kuin turvattomuutta ja konflikteja. Kuvassa, jossa aidan toisella puolella on poliisien muuri ja toisella puolella tyytymättömästi liikehtivät turvapaikanhakijat (HS, kuva 23), ovat jako ja erottelu hyvin havainnollisia. Poliisit seisovat rauhallisen näköisesti aidan toisella puolella, sen sijaan aidan toisella puolella ihmisiä on paljon ja ihmiset näyttävät levottomilta. Ensimmäisenä huomio kiinnittyy raitapaitaiseen mieheen, jonka kädet ovat aidan päällä. Hän näyttää siltä, kuin olisi hyppäämässä aidan ylitse. Kuvan toinen huomiota herättävä merkki on EU:n tähtilippu, joka komeilee aidan loppupäässä, kuvan yläkulmassa. Kuvassa on myös Unkarin lippu EU:n tähtilipun alapuolella. Lippu konnotoi nationalismia ja identiteettiä. Lippu on tietyn maan ja valtiotoimijan symboli. Euroopan unionin tähtilippu symboloi vapautta, yhteisöllisyyttä ja edistyskäsitystä. Nämä kaksi lippua aseteltuna päällekkäin konnotoivat kontrastia symboliikassa. Aivan kuin Euroopan unionin lippu käytettäisiin kilpenä vahvistamaan Unkarin lipun symboloimaa sanomaa. EU:n lippu kuvattuna kyseisen kuvan yhteydessä on ristiriitaista. Myös EU:n lippu konnotoi tässä kuvassa eurooppalaista, rajattua identiteettiä.

Kuva 23: *Helsingin Sanomat*, 9.10.2015.

Kuva: Marko Djurica/REUTERS

Piikkilanka-aitaa kuvaavissa kuvissa voi olla muitakin kuin turvapaikanhakijoita. Dagens Nyheterin kuvassa, jossa univormuihin pukeutuneet miehet rakentavat aitaa (DN, kuva 24), on hyvin konkreettinen ”rajat kiinni” -kuva. Kuvassa rakennetaan konkreettisesti aitaa, jonka tarkoituksena on estää turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten laiton maahan pääsy. Kuvan värit on ruskea, näyttäisi kuin aitaa rakennettaisiin keskelle autiomaata. Otos kertoo ennen kaikkea humanitarismin kehystämisestä- ei niinkään turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten representoinnista vaan ilmiöstä ylipäätään. Vaikka kuvassa ei ole turvapaikanhakijoita tai pakolaisia, on viesti toiseuden näkökannasta hyvin selkeä: järjestystä vaalivat, byrokratiaa kunnioittavat rakentavat aitaa, jotta jotain päinvastaista ei pääsisi aidatun alueen sisäpuolelle. Näin ollen humanitarismirepresentaatio vahvistuu järjestyksen ja yhteiskunnan lakien kunnioittamisen osalta ja toisaalta hajottaa käsitystä edistyksestä ja monikulttuurisuuden kunnioittamisesta.

Kuva 24: *Dagens Nyheter*, 25.07.2015. Kuva: *Csaba Segesvari*.

Lippu ja sen kuvaaminen sisältävät hyvin vahvaa symboliikkaa. Lipun eri värit, muodot ja kuviot pitävät niin ikään sisällään symboliikkaa. Lippua pidetään arvokkaana, se nostetaan salkoon tärkeinä, surullisina ja arvovaltaisina päivinä ja siitä on tehty lukuisia lauluja. Liputus on yleistä olympialaisissa ja urheilutapahtumissa, joissa kannustetaan tietyn maan kansalaisia. Lippu assosioidaan kansallistunteeseen ja se on liitetty nationalismiin ja isänmaallisuuteen. Dagens Nyheterin kuvassa on massoittain ihmisiä autotiellä (DN, kuva 25). Huomio kiinnittyy ihmisiä enemmän liehuvaan isoon lippuun, joka on paradigmaattisesti kuvan keskellä. Lippu on Euroopan unionin sininen tähtilippu, joka symboloi EU-maiden yhtenäisyyttä. Se voidaan konnotoida myös tasa-arvoon, edistyksellisyyteen ja länsimaalaisuuteen. Tässä yhteydessä lippu voidaan nähdä eräänlaisena vaatimuksena: turvapaikanhakijat ja pakolaiset keskellä tietä kantamassa unionin lippua voi olla vaatimus paremmasta kohtelusta. Lipussa on näin ollen mielenosoituksellisuutta. Asetelma voinee konnotoida myös arvostusta, liehuva iso lippu ja erityisesti asiat, joita se symboloi, ovat jotakin mitä tavoitella.

Kuva 25: *Dagens Nyheter*, 5.9.2015. Kuva: Frank Augstein.

On mielenkiintoista huomata, että Dagens Nyheterissä lippu- tai kylttivalokuvia on paljon enemmän kuin Helsingin Sanomissa (31 Dagens Nyheterissä ja 14 Helsingin Sanomissa eli n. 7 % ja 3,5 % kaikista analysoitavista kuvista). Kansainvälispoliittisesti ajateltuna Ruotsin ja Suomen EU-politiikat eroavat vain vähän toisistaan. Yhteinen ja samankaltainen kulttuuriperimä lienee syynä siihen, että myös kansalliset järjestelmät ovat samankaltaisia. Eroavaisuuksiakin kuitenkin löytyy: Ruotsin pakolaispolitiikka on Suomen vastaavaa liberaalimpaa. Kansallistunnetta vahvistavan ja yhtenäisyyttä korostavan lipun esiintyminen Ruotsin suurimmassa lehdessä on erikoista. Sitä voidaan kuitenkin analysoida kahtalaisesti. Ensinnäkin lipun konnotoidessa yhteisöllisyyttä ja yhtenäisyyttä se tukee ruotsalaista pakolaispolitiikkaa ja myyttiä liberaalisuudesta, jonka mukaan turvapaikka- ja pakolaispolitiikkaan tulee kaikkien EU-maiden osallistua yhtä paljon. Toisaalta isänmaallisuutta korostava puoli rikkoo tätä myyttiä. Lippujen ja kylttien nationalistinen symboliikka särkee ruotsalaisuuden humanitarismimyyttiä monikulttuurisena kehtona.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Seuraavassa luvussa käsitellään analyysin tuloksia, reflektoidaan asettamia tutkimuskysymyksiä tehtyyn analyysiin ja eritellään tulevaisuuden tutkimuksen mahdollisuuksia. Myös analyysin onnistuneisuutta käydään läpi. Kuvia on analysoitu koodiryhmien ja esimerkkikuvien avulla. Tällä on pyritty hahmottamaan humanitarismimyyttiä Suomessa ja Ruotsissa sekä pohtimaan näiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Analyysissa on käynyt ilmi, että kulttuurisilla ja sosiaalisilla myyteillä ja narratiiveilla on suuri rooli myös lehtikuvissa. Seuraavaksi tarkastellaan ruotsalaista ja suomalaista sanomalehtien rakentamaa, vahvistamaa tai rikkomaa humanitarismimyyttiä vertaillen. Näin pystytään vastaamaan alussa esiteltyihin tutkimuskysymyksiin.

7.1. Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien humanitarismi

Analyysissa on kuvattu, kuinka Dagens Nyheterin analysoidut kuvat rakentavat humanitarismia, joka on ruotsalaisen yhteiskunnan myyttien ja tapojen kanssa osittain yhteensopimatonta. Dagens Nyheterin pakolaistilannetta kuvaavat kuvat olivatkin Helsingin Sanomia ristiriitaisempia: esimerkiksi yhtäältä henkilökuvat ja toisaalta massakuvat olivat lukumääräisesti tasaisesti edustettuina. Lippukuvien nationalistiseen ja isänmaallisuuteen liittyvät kuvat ja toisaalta kuvat miehistä ja lapsista olivat edustettuina Helsingin Sanomia enemmän. Voitaisiin todeta, että isänmaallisuuden ja valtiorajojen korostaminen eivät ole niin sanottua perinteikstä ruotsalaista avoimuuteen ja monikulttuurisuuteen nojaavaa kulttuuria. Niin ikään kontekstin alle koodatut kuvat vesielementistä ja toisaalta junasta tai junaraiteista olivat molemmat ryhmät kattavasti edustettuina. Analyysin osoittaa, että ruotsalaisen edistyksellisyttä, neutraliteettia, tasavertaisuutta ja ihmisoikeuksia korostavien myyttien särkyminen pakolaistilanteen kuvia tarkasteltaessa kielii siitä, että humanitarismimyytti on ristiriidassa yhteiskunnan vakiintuneiden ilmiöiden ja käsitysten kanssa, mutta toisaalta linjassa yhteiskunnan sisällä käydyn keskustelun kanssa. Analyysissa on käynyt ilmi, että ruotsalainen liberaali maahanmuuttopolitiikka heijastelee tätä vallalla olevaa humanitarismikäsitystä vain osittain.

Ristiriitaisuudesta kertoo näin ollen kuvien monipuolisuus: Dagens Nyheterillä oli kaikista koodiryhmistä joitakin kuvia, ainoastaan henkilökuvat olivat Helsingin Sanomissa niin lukumääräisesti kuin prosentuaalisesti enemmän edustettuina. Dagens Nyheterin kuvien analysointi oli vaikeampaa ja ristiriitaisuuksia herättävää, mikä kertoo Dagens Nyheterin repesaation tapojen eroavan Helsingin Sanomien representaation tavoista. Tämä kielii myös siitä, että Dagens Nyheterin humanitarismi toisaalta

rikkoo ja yhtäältä vahvistaa ennalta oletettuja paradigmoja. Näitä ovat esimerkiksi pakolaisten asema yhteiskunnassa tai kansallistunteen vahvistuminen. Humanitarismin rakentuminen oli myös ruotsalaisen yhteiskunnan konventioiden kanssa linjassa. Sukupuolittuneisuus näkyi miesten ja lasten sekä naisten ja lasten koodiryhmiä tarkasteltaessa. Analyysini osoittaa, että Dagens Nyheterin kuvat rikkoivat perinteisiä sukupuolirooleja. Tämä on linjassa edistyksellisen ja naisten oikeuksia painottavan ruotsalaisen myytin kanssa.

Helsingin Sanomissa sen sijaan oli prosentuaalisesti enemmän kuvia miehistä, mikä kertoo toisenlaisesta sukupuolittuneisuudesta. Sukupuolten tasa-arvo ja edistyksellisyyttä korostava humanitarismi oli nähtävissä suomalaisessa humanitarismissa ruotsalaista humanitarismin myyttiä vähemmän. Tästä kertoivat miesten ja lasten kuvaaminen verrattuna naisten ja lasten kuvaamiseen sekä opetusta ja leikkimistä kuvaavat kuvat, jotka korostivat monikulttuurisuutta ja lasten oikeuksia. Nämä elementit vetoavat tunteisiin ja inhimillistävät turvapaikanhakijoita ja pakolaisia. Helsingin Sanomien pakolaistilannetta kuvaavat kuvat olivat hillityssä linjassa. Ne olivat maltillisempia ja harkitumpia kuin Dagens Nyheterin kuvat. Tällöin myös humanitarismin myytti Helsingin Sanomissa oli Dagens Nyheteriä jollain tavoin stabiilimpaa. Helsingin Sanomien kuvat representoivat pakolaisia ja turvapaikanhakijoita kuitenkin niin myötätuntoa kuin pelkoa ja uhkaa herättävästi. Horjumaton luottamus poliisiin, yhteiskuntaan ja auktoriteettiin hahmottui Helsingin Sanomien poliisi- ja henkilökuvissa. Helsingin Sanomien rakentama humanitarismimyytti tukee suomalaiseen yhteiskuntaan sopivia käsityksiä ja konventioita järjestyksestä, tiukasta pakolaispolitiikasta ja kyseenalaistamattomasta toimeenpanovallan auktoriteetista. Erityisesti henkilökuvat ja niiden lukumäärä kertoivat Helsingin Sanomien rakentamasta humanitarismimyytistä. Henkilökuvat edustivat niin ikään maltillista ja auktoriteettia korostavaa humanitarismin myyttiä, jossa anonymiteetilla on suuri rooli.

Analyysijaksolla mediassa käytiin kiivasta keskustelua esimerkiksi elintasopakolaisista (ks. esim. Yle.fi 9.12.2015 & Suomen Kuvalehti 31.12.2015) ja miehistä turvapaikanhakijoina (ks. esim. HS 18.8.2015 & Yle.fi 21.8.2015). Vaikka en varsinaisesti analysoinut tätä keskustelua tai sen vaikutusta, vaikuttaa siltä, että Helsingin Sanomien representoima humanitarismin myytti oli linjassa vuoden 2015 käydyn keskustelun kanssa. Niin kutsuttujen ”suvaitsevaisten” eli maahanmuuttomyönteisten ja toisaalta maahanmuuttokriitikoiden välinen keskustelu oli nähtävissä Helsingin Sanomien pakolaistilannetta kuvaavissa kuvissa. Näin ollen pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden representointi tuki Suomen pakolaispolitiikan linjoja ja kuvat kertoivat keskustelusta itsestään. Analyysin perusteella samanlainen tilanne oli nähtävissä Dagens Nyheterin kuvissa. Kuvien kautta analysoitu humanitarismimyytti oli tosin

erilainen ruotsalaisessa kontekstissa– kansallinen lainsäädäntö ja maiden turvapaikanhakijoita, maahanmuuttoa ja pakolaisia koskevat konventiot ovat olleet erilaisia.

Edellä on koottu analyysin tuloksia lehtikohtaisesti. Isot linjat näihin kahteen lehteen valikoituneissa valokuvissa olivat loppujen lopuksi yllättävänkin samankaltaisia. Tästä kertoi koodiryhmien kuvien lukumäärällinen ja prosentuaalinen tasaisuus: molempien lehtien jokaisessa koodiryhmässä oli melkein saman verran kuvia. Analyysin tulokset osoittivat, että suomalaisen ja ruotsalaisen humanitarismin myyteissä on pieniä eroja, mutta isommat linjat ovat samankaltaisia. Tästä kielivät molempien sanomalehtien koodiryhmien tasavertaisuus kuvien lukumääriä vertailtaessa sekä konnotaatio- ja myyttitasojen samankaltaisuus. Lisäksi menehtyneiden, ja erityisesti Aylan Kurdin, kuvien julkaiseminen kertoo konfliktikuvaston ja humanitarismin muuttumisesta. Muutos on johtunut jossain määrin pakolaistilanteesta, sillä kuolleiden kuvaamista on aiemmin pidetty tabuna. Pakolaistilanteen kuvissa näkyi käänne kaunistelemattomampaan uutiskuvaukseen. Väkivaltaa, kärsimystä ja kuolemaa kuvattiin molemmissa lehdissä koodiryhmien tulosten ja analyysin perusteella hyvin paljon. Tämä oli analyysin perusteella mahdollisesti ristiriidassa niin suomalaisen kuin ruotsalaisen yhteiskunnan neutraalisuutta ja pidättyneisyyttä korostavan humanitarismin myytin kanssa. Kuvien kronologinen – esimerkiksi ennen pakolaistilannetta, sen aikana ja sen jälkeen – tarkasteleminen olisi mahdollisesti tuottanut toisenlaisen lopputuloksen.

Eroavaisuuksia oli mielekkäintä tarkastella koodiryhmittäin. Toiminta-koodiryhmässä suurin eroavaisuus lehtien välillä oli arkisuutta konnotoivassa koodiryhmässä, joka analyysin mukaisesti peilaa ruotsalaista humanitarisminmyyttiä inhimillistämisen, arkisuuden ja täten myös välinpitämättömyyden kautta. Näin ollen Dagens Nyheterin representaatioissa turvapaikanhakijat ja pakolaiset nähtiin luonnollisena osana yhteiskuntaa ja arkipäivää. Konteksti-pääryhmässä huomio kiinnittyi Dagens Nyheterin kuvien laaja-alaiseen esiintyvyyteen. Kaikissa koodiryhmissä oli Dagens Nyheterissä enemmän kuvia kuin Helsingin Sanomissa. Monipuolisuus toi ilmi Dagens Nyheterin kuvien ristiriitaisuutta. Erityisesti ranta- ja vesielementtiosiossa kuvien lukumäärät erosivat lehdittäin. Tämä sen sijaan tuo ilmi Dagens Nyheterin representaation tapoja: lehden valitsemisessa kuvissa käytetään symboliikkaa ja kulttuurisidonnaista ajattelua hyvin paljon. Visuaalisuus oli Dagens Nyheterissä analyysin mukaan kenties tärkeämmässä roolissa kuin Helsingin Sanomissa. Ihmisten konnotatiivisuutta tarkastelevassa osiossa merkittäviä olivat kasvottomuuden ja henkilökuvien sekä poliitikkojen koodiryhmät. Kasvottomuuden kuvat Dagens Nyheterissä vahvistivat mielikuvaa toiseudesta, ja teemat, kuten valta, uhka ja turvattomuus nousivat näkyviksi.

7.2. Toiseus ja hierarkisuus

Humanitarismikäsitteen ja -myytin muotoutumisessa käytetään paljon mielikuvia. Mielikuvat ovat osa kokonaisuutta, joka rakentaa yksilön käsitystä avunantajasta, empaattisesta ja myötätuntoisesta ihmisestä. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat kuvataankin usein hädän keskellä – tästä esimerkkeinä itkevät lapset väkijoukossa, poliisien muuri ja sotatannermainen tunnelma savuisine taustoineen. Myös marssiminen ja liikkuminen, pyrkiminen johonkin vahvistaa käsitystä omasta edistyksellisyydestä ja korostaa jakautuneisuutta. Tämä on nähtävissä erityisesti Dagens Nyheterin kuvissa, mutta myös Helsingin Sanomissa. Tunteisiin vetoaminen on humanitarismin ydintä, minkä vuoksi empaattisuutta onkin tarkasteltu analyysissä monin eri tavoin. Löydökset viittasivat siihen, että Dagens Nyheterin kuvissa aiemmin mainittu (s. 47) ”*nearest and dearest*” -ilmiö on Helsingin Sanomia vahvempaa. Esimerkiksi menehtyneen pojan toistuva esiintyvyys kieli siitä, että Dagens Nyheterin representaatio oli Helsingin Sanomia skandaalinhakuisempaa ja lähellä tapahtuva pakolaistilanne sai mediassa paljon huomiota.

Molemmissa lehdissä *toiseuden* teema onkin jatkuvasti läsnä. Dikotomiat ja kahtiajako syventävät ajatusta toisesta. Kuvat erottavasta piikkilanka-aidasta tai poliiseista selin kameraan olivat esimerkkejä toiseuden representaatiosta. Myös massakuvat ja kuvat ihmisistä, joiden kasvot eivät ole näkyvillä, vahvistivat toiseuden tematiikkaa. Käsitteet meistä ja heistä yhtäältä rikkoivat ja toisaalta vahvistivat pohjoismaisia yhteiskunnan arvoja tasavertaisuudesta ja länsimaisia arvoja, kuten vapaa liikkuvuus ja yhteistyö. Näihin asioihin peilattuna dikotomiat hierarkisoivat turvapaikanhakijoita ja synnyttävät ansaitsemisen hierarkiaa, sekä rakentavat niin kansallisia kuin kansainvälisiä uhkakuvia. Barthes (1985, 29) toteaa, että monissa hänen analysoimissaan kuvissa kiinnostaa nimenomaan hänen tiedostamansa dualismi. Esimerkiksi ”banaali näkymä” kuvassa, jossa sotilaat kulkevat nunnien kanssa samoilla kaduilla, herätti hänessä ”keskinkertaista liikutusta”. Tämä liikutus sen sijaan syntyy siitä, että katsoja on kulttuurin kautta osallisena kuvien ” – – hahmoissa, kasvojen ilmeissä, eleissä, ympäristöissä, tapahtumissa”²¹. Dagens Nyheterin ja Helsingin Sanomien lukuisat kuvat lapsista ja kärsimyksestä inhimillistivät kuvissa esiintyviä ihmisiä. Myös madonnamaiset muoto- ja henkilökuvat olivat molemmissa lehdissä esimerkkejä hierarkisoidusta toiseuden kuvaamisesta, jossa turvapaikan ansaitsijoita ovat etupäässä naiset ja lapset. Huomionarvoista on lisäksi etnisyyden tarkasteleminen – etnisyytematiikkaan olisi voinut analyysissä perehtyä myös syvällisemmin esimerkiksi tarkastelemalla

²¹ Barthes 1985, 31–32.

etnisyyden ja sukupuolen yhteyttä. Etnisyyden kuvaaminen oli kummassakin lehdessä läsnä. Tähän voitiin liittää muiden muassa passiivisuuden ja aktiivisuuden määritelmät.

Pakolaisten representaatio ja näin ollen humanitarismimyytin rakentuminen olivat näissä kahdessa lehdessä hierarkisia. Dagens Nyheterissä pakolaisrepresentointi oli Helsingin Sanomia skandaalinhakuisempaa, mikä peilaa kansallisiin käsityksiin, ajatuksiin ja tätä kautta poliittisiin, konkreettisiin päätöksiin. Olen tarkastellut väittämää niin sukupuolen, iän kuin etnisyyden ryhmien kautta. Dagens Nyheterin kuvat olivat koodiryhmittäin värikkäämpiä, mikä näkyy kuvien lukumäärissä. Analyysi osoitti, että hierarkisoitunut, muuttunut humanitarismin myytti tarkasteltavissa yhteiskunnissa näyttäytyy niin politiikkakehystä kuin humanikehystä korostavana. Kuvat herättävät tunteita, jotka jäsentyvät ja hierarkisoituvat iän ja etnisyyden kautta rikkomalla aiempia, kulttuurisidonnaisia käsityksiä. Tämän seuraukset olivat analyysiin pohjautuen kahtalaiset: Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin posthumanitarismin myytit korostivat lapsia, naisia ja kärsiviä turvan ansaitsevina turvapaikanhakijoina. Lisäksi humanitarismin konstituiva rooli eräänlaisena moraalinvartijana oli nähtävissä ansaitsemisen hierarkian ja kärsimyksen tematiikkojen kautta. Suomalainen ja erityisesti ruotsalainen humanitarismin myytti oli näin ollen osittain sukupuolittunutta, hierarkisoitunutta ja toiseutta korostavaa.

7.3. Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimukseni osoittaa, että ruotsalainen ja suomalainen humanitarismimyytti on muuttunut. Se on siirtynyt hienoisesti kriittisempään ja hierarkisoituneempaan suuntaan. Kriittisempi humanitarismimyytti toimii yhteiskunnamme moraalisen mittarina. Kriittinen humanitarismimyytti käsittelee kärsimystä, sukupuolta ja toiseutta analyysin mukaan monipuolisella tavalla, mikä voi osittain myös herättää ristiriitaisuutta. Humanitarismimyytin siirtyminen kriittisempään suuntaan kertoo siitä, että Dagens Nyheter peilaa kansallisia tapahtumia lehden kuviin. Kuinka paljon tämä on toisin päin? Kuinka paljon kuvilla on valtaa ja voidaanko kuvilla selittää kansallisia, poliittisia tapahtumia? Analyysini osoittaa, että kuvat eivät ole irrallisia käydystä keskustelusta. Lehtien rakentamat mielikuvat rikkovat, syventävät ja aiheuttavat empatian tunteiden lisäksi mahdollista hämmennystä. Kuvien valtaa on vaikea todentaa. Sen sijaan niiden yhteyttä päivän politiikkaan ja turvapaikkakysymyksiin ei voida, analyysin tulosten mukaan, kiistää. Analyysin tulosten mukaan kuvien luomat humanitarismimyytit niin rikkovat kuin vahvistavat kulttuurin konventioita ja ilmiöitä. Erityisesti Dagens Nyheterissä kuvat seuraavat keskustelua tai toisinpäin. Kumpi tuli ensin: kuvat ja keskustelu vai toiminta ja tapahtumat? Molempien

lehtien uutisoimat ja kuvaamat tapahtumat ovat seurausta jostakin. Lehdet edistivät humanitarisminarratiivin rikkoutumista tai vahvistumista niin kuvien kuin tekstin kautta ja toki vaikuttavat politiikkaan mielikuvien keinoin, mutta kuvilla ei voida selittää eripuraa syntymistä. Näin ollen tutkimuskysymykset olivat osittain liian laajoja.

Dagens Nyheterin kuvat kertoivat Ruotsissa käynnissä olevasta, ristiriitaisemmasta, ääripäiden keskustelusta. Ennakkokäsityksiini peilaten, oli odottamatonta, että teemat, kuten valta, turvallisuus, inhimillistäminen ja uhka, nousivat esille erityisesti Dagens Nyheterin kuvista. Sen sijaan Helsingin Sanomien valitsemien kuvien neutraalimpi linja ei tullut yllätyksenä. Semiotiikka analyysivälineenä käy mielestäni tutkimukseen oivallisesti. Se kuitenkin tarvitsee rinnalleen toista menetelmää, etenkin vastaavanlaisessa laajemmassa tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa toinen menetelmä oli sisällönanalyttinen ote ja työkaluna toimi Atlas.ti-ohjelma. Atlas-ohjelman osuutta olisi voinut mielestäni käyttää tutkimuksessa paremmin hyödyksi. Toisaalta tällöin semioottisen menetelmän mielekkyys ja painopiste kärsisivät. Atlas-ohjelman tarjoamat diagrammit ja tilastot olisivat kenties antaneet tutkimukselle jotakin lisää. Toinen haaste analyysissä olivat kuvien suuren määrän lisäksi tekijänoikeudelliset kysymykset sekä kahden tutkittavan lehden erilaiset käyttötottumukset, jotka koskevat uutistoimistokuvia. Uutistoimistokuvista voisi mahdollisesti saada aikaiseksi toisen tutkimusaiheen.

Tutkimuksessa on yhdistelty elementtejä monitieteellisesti: semiotiikka osana poststrukturalistista suuntausta sekä kuvien tutkiminen laajempaan kokonaisuuteen kansainvälistä politiikkaa ajatellen. Tekemäni analyysi tarjoaa näkökulmia tarkastella pakolaistilannetta vaihtoehtoisesti suhteessa kansainvälisen politiikan suuriin valtavirtateorioihin. Kuvien kautta rakentuva katsojan todellisuus ja humanitarismi semioottisesti tutkittuna ovat kansainvälispoliittisesti tärkeitä aiheita, jotka voidaan liittää isompaan kokonaisuuteen. Tutkimus on osoitus siitä, että semiotiikkaa voidaan käyttää tärkeänä osana kansainvälisen politiikan tieteenalaa niin teoreettisesti kuin menetelmällisesti ja että tulkinnallisuuden yhdistäminen visuaaliseen koodaamiseen onnistuu. Kuvat tai tapahtumat eivät ole yksiselitteisiä. Tutkimus havainnollistaa yhteiskunnamme myötätunnon, tunteiden ja yhteisen muistin rakentumisen logiikkaa ja avaa humanitarismin käsitettä suhteessa kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja narratiiveihin. Laatimani tutkimus vakiinnuttaa kuvatutkimuksen perinnettä myös kansainvälisen politiikan tieteenalalla ja antaa eväitä jatkotutkimuksille. Tutkimuksen tärkeimmät löydökset ovat yllä esitettyjen perusteluiden nojalla seuraavat: Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin representaatiot eroavat hienoisesti toisistaan. Dagens Nyheterin kuvat ovat yhtäältä monipuolisempia ja toisaalta

ristiriitaisempia. Ruotsalainen humanitarismin myytti eroaa suomalaisesta kuvaamalla muun muassa kärsimystä hierarkisoivammin. Analyysin perusteella humanitarismin myytti on muuttunut molemmissa yhteiskunnissa. Ruotsissa muutos on ollut analyysin perusteella Suomea laajempaa.

Sukupuolitutkimuksen osuus ja rooli tulevissa tutkimuksissa on kasvava ja tästä tutkimuksesta olisikin mahdollisuus jatkaa sukupuolentutkimuksen menetelmin. Naisen ja naisellisuuden representointi kuvissa on pakolaisuutisoinnin tutkimuksessa katvealueella. Jatkossa olisi myös tärkeää tutkia muita ajanjaksoja kuin vuotta 2015, jotta voitaisiin hahmottaa humanitarismin rakentumista tänä päivänä. On selvää, että jatkotutkimusaiheita on monia.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Aaltola, Mika (2009). *Western Spectacle of Governance and the Emergence of Humanitarian World Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Agius, Christine (2006; 2012). *The Social Construction of Swedish Neutrality: Challenges to Swedish Identity and Sovereignty*. Manchester: Manchester University Press.
- Ahmed, Sara (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Anttila, Pirkko (2006). *Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen*. Hamina: Akatiimi.
- Anttila, Pirkko (1996). *Tutkimisen taito ja tiedonhankinta*. Helsinki: Akatiimi.
- Barnett, Michael (2011). *Empire of Humanity. A History of Humanitarianism*. Ithaca & Lontoo: Cornell University Press.
- Barthes, Roland (1994). *Mytologioita*. Suomentanut Panu Minkkinen. Helsinki: Gaudeamus. Ranskankielinen alkuteos 1957.
- Barthes, Roland (1961). ”Sanoma valokuvassa”, teoksessa Martti Lintunen (toim.): *Kuvista Sanoin, Ajatuksia valokuvasta*. 2. 1984. (1984). Helsinki: Suomen valokuvataiteen museon säätiö.
- Barthes, Roland (1985). *Valoisa Huone. La Chambre Claire. Camera Lucida*. Suomentanut Martti Lintunen, Esa Sironen & Leevi Lehto. Jyväskylä: Gummerus Oy. Ranskankielinen alkuteos 1980.
- Berlant, Lauren (toim.) (2004). *Compassion: The culture and politics of an emotion*. New York: Routledge.
- Berlin, James (1992). ”Poststructuralism, Cultural Studies, and the Composition Classroom: Postmodern Theory in Practice”. *Rhetoric Review* 11(1), 16–33.
- Borevi, Karin (2012). Sweden: ”The Flagship of Multiculturalism”, teoksessa Brochmann, G., Hagelund, A., Borevi, K., Vad Jønsson, H. & Petersen, K. (2012). *Immigration policy and the Scandinavian welfare state 1945-2010*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Brochmann, G., Hagelund, A., Borevi, K., Vad Jønsson, H. & Petersen, K. (2012). *Immigration policy and the Scandinavian welfare state 1945-2010*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Burgin, Victor (toim.) (1982). *Thinking photography*. Hong Kong: Macmillan Education LTD.
- Butler, Judith (2010). *Frames of War: When Is Life Grievable?*. Lontoo: Verso.
- Chandler, Daniel (2007). *Semiotics: The basics*. New York: Routledge.
- Choat, Simon (2010). *Marx Through Post-Structuralism*. New York: Continuum International Publishing Group.

- Chouliaraki, Lilie (2013). *The Ironic Spectator. Solidarity in the Age of Post-Humanitarianism*. Cambridge: Polity.
- Chouliaraki, Lilie (2010). "Post-humanitarianism. Humanitarian Communication beyond a Politics of Pity". *International Journal of Cultural Studies* 13(2), 107–126.
- Chouliaraksi, Lilie (2006). *The Spectatorship of Suffering*. Lontoo: SAGE Publications.
- Cohen, Stanley (2001). *States of denial: Knowing about atrocities and suffering*. Cambridge: Polity.
- De Lint, Willem & Giannacopoulos, Maria (2013). "Framing Migration". *Griffith Law Review* 22(3), 619–647.
- De Waal, Alex (1994). "Pidäkkeetön humanitarismin avustusoperaatioiden ongelmia". Teoksessa Johansson, Frank (toim.) (2013). *Hyvän tekeminen ja valta. Humanitarismin kriittistä tarkastelua*. Suomentanut Kati Pitkänen. Gaudeamus: Helsinki.
- Dornelles, Felipe Krause (2002). "Postmodernism and IR: From Disparate Critiques to a Coherent Theory of Global Politics". *Global Politics Network*, 1–19.
- Douzinas, Costas (2007). "Humanitarismin monet kasvot", teoksessa: Johansson, Frank (toim.) (2013), *Hyvän tekeminen ja valta. Humanitarismin kriittistä tarkastelua*. Suomentanut Kati Pitkänen. Gaudeamus: Helsinki.
- Edkins, Jenny (2010). "Humanitarianism, Humanity, Human.". *Journal of Human Rights* 2(2), 253–258.
- Edkins, Jenny (1999). *Poststructuralism and International Relations: Bringing the Political Back In*. Lontoo: Lynne Rienner Publishers.
- Eger, Maureen. A & Valdez, Sarah (2015). "Neo-nationalism in Western Europe". *European Sociological Review* 31(1), 115–130.
- Esses, Victoria. M, Medianu, Stelian & Lawson, A.S. (2013). "Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the Dehumanization of Immigrants and Refugees". *Journal of Social Issues* 69(3), 518–536.
- Fassin, Didier & Gomme, Rachel (2012). *Humanitarian reason: A moral history of the present*. Berkeley: University of California Press.
- Fehrenbach, Heide & Rodogno, Davide (2015). "A horrific photo of a drowned Syrian child": Humanitarian photography and NGO media strategies in historical perspective." *International Review of the Red Cross* (2015), 97 (900), 1121–1155.
- Fiske, John (1992) [suomennoksen toimittajat Veikko Pietilä, Risto Suikkanen, Timo Uusitupa]. *Merkkien kieli: Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gasparov, Boris (1974). "Tarton semioottinen koulukunta. Teoreettiset perusteet ja nykyiset suuntaviivat". Suomentanut Eero Tarasti. Teoksessa Apo, Satu & Enckell, Johanna & Kuusi, Osmo & Tarasti, Eero (toim.) (1974). *Strukturalismia, Semiotiikkaa, Poetiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

- Holmes, Seth, M & Heide Castañeda (2016), "Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death." *American Ethnologist* 43(1), 12–24.
- Hyndman, Jennifer. (2000). *Managing displacement: Refugees and the politics of humanitarianism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Höijer, Birgitta (2004), "The Discourse of Global Compassion: The Audience and Media Reporting of Human Suffering." *Media, Culture and Society* 26(4), 513–531.
- Johansson, Frank (toim.) (2013). *Hyvän tekeminen ja valta. Humanitarismin kriittistä tarkastelua*. Suomentanut Kati Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Johansson, Frank (2013). "Hyvän tekeminen ja valta", teoksessa: Johansson, Frank (toim.) (2013), *Hyvän tekeminen ja valta. Humanitarismin kriittistä tarkastelua*. Suomentanut Kati Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Kennedy, David (2004). *The dark sides of virtue: Reassessing international humanitarianism*. Princeton: Princeton University Press.
- Klaus, Elisabeth & Kassel, Susanne (2005). "The Veil as a Means of Legitimization. An Analysis of the Interconnectedness of Gender, Media and War." *Journalism* 6(3), 335–355.
- Kuusamo, Altti (1996). *Tyylistä tapaan. Semiotiikka, tyyli, ikonografia*. Tampere: Gaudeamus.
- Kuusamo, Altti (1990). *Kuvien edessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Käpylä, Juha & Kennedy, Denis (2014). "Cruel to care? Investigating the Governance of Compassion in the Humanitarian Imaginary." *International Theory* 6(2), 255–292.
- Manzo, Kate (2008). "Imaging Humanitarianism: NGO Identity and the Iconography of Childhood." *Antipode* 40(4), 632–667.
- Methmann, Chris (2014). "Visualizing Climate Refugees: Race, Vulnerability and Resilience in Global Liberal Politics." *International Political Sociology* 8(4), 416–435.
- Moeller, Susan (1999). *Compassion fatigue: How the media sell disease, famine, war, and death*. Lontoo: Routledge.
- Moeller, Susan (2002). "A Hierarchy of Innocence. The Media's Use of Children in the Telling of International News." *Press/Politics* 7(1), 36–56.
- Newman, Saul (2005). *Power and Politics in Poststructuralist Thought. New theories of the political*. New York: Routledge.
- Nordberg, Camilla (2004). "Legitimizing Immigration Control: Romani Asylum-seekers in the Finnish Debate." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30(4), 717–735.
- Nordensvard, Johan & Ketola, Markus (2015). "Nationalist Reframing of the Finnish and Swedish Welfare State- The Nexus of Nationalism and Social Policy in Far-right Populist Parties." *Social Policy and Administration* 49(3), 356–375.

Pascasio, Luis (2017). "Mediated Compassion and the Politics of Displaced Bodies." *Eurasian Journal of Social Sciences* 5(1), 1-10.

Petersen, Alan R. & Barns, Ian & Dudley, Janice & Harris, Patricia (1999). *Poststructuralism, Citizenship and Social Policy*. Lontoo; New York: Routledge.

Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne (2005). *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvaan tulkitsejalle*. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne (2001). *Valokuvaa ei ole*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

Slim, Hugo (2002). "Not Philanthropy But Rights: The Proper Politicisation of Humanitarian Philosophy." *International Journal of Human Rights* 6(2), 1–22.

Slim, Hugo (1997). "Doing the Right Thing: Relief Agencies, Moral Dilemmas and Moral Responsibility in Political Emergencies and War." *Disasters* 21(3), 244–257.

Swinnen, Johan & Luc Deneulin (toim.) (2010). *The Weight of Photography: Photography History Theory and Criticism: Introductory Readings*. Academic and Scientific Publishers.

Ticktin, Miriam (2011). "The Gendered Human of Humanitarianism: Medicalising and Politicising Sexual Violence." *Gender & History* 23(2), 250–265.

Tuomisto, Anja & Heli Uusikylä (toim.) (1995). *Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen*. Jyväskylä: Gummerus.

Ure, Michael & Frost, Mervyn (toim.) (2014). *The Politics of Compassion*. New York: Routledge.

Veivo, Harri & Huttunen, Tomi (1999). *Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Edita.

White, Stephen (1988), "Poststructuralism and Political Reflection". *Political Theory*, 16(2), 186–208.

Wright, Terence (2002), "Moving images: The media representation of refugees", *Visual Studies*, 17(1), 53–66.

INTERNET

ECHO (Humanitarian aid and Civil Protection, European Commission) (2015), Saatavissa <http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf>, luettu 12.4.2016.

Eurostat (2015). Saatavissa <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report>, luettu 18.2.2016.

Frontex, 18.8.2015. Saatavissa <<http://frontex.europa.eu/news/number-of-migrants-in-one-month-above-100-000-for-first-time-19MIIo>>, luettu 23.11.2015.

Helsingin Sanomat, 3.2.2016. Saatavissa <<http://www.hs.fi/politiikka/a1454470908583>>, luettu 29.3.2016.

Helsingin Sanomat, Mykkänen, Pekka. 18.8.2015. Saatavissa <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002845613.html>>, luettu 23.10.2017.

Helsingin Sanomat, Mykkänen, Pekka. 29.8.2015. Saatavissa <<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1440811643516>>, luettu 14.4.2016.

Helsingin Sanomat, Lämsä Heidi, 2.9.2015. Saatavissa <<http://www.hs.fi/politiikka/a1441167333234>>, luettu 26.11.2015.

Helsingin Sanomat, Hanna Mahlamäki, 3.9.2015. Saatavissa <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002849786.html>>, luettu 19.10.2017.

Helsingin Sanomat, Pohjanpalo Olli, 14.10.2015. Saatavissa <<http://www.hs.fi/politiikka/a1444788343701>>, luettu 26.11.2015.

Helsingin Sanomat, Juha-Pekka Raeste, 4.2.2017. Saatavissa <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005074344.html>>, luettu 30.10.2017.

Horsti, Karina (2005), Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Tiedotusopin laitos. <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67525/951-44-6423-0.pdf?sequence=1>> Viitattu 6.6.

Maahanmuuttovirasto. Saatavissa <http://migri.fi/documents/5202425/6161882/64990_Tp-hakijat_2015.pdf/f6fced12-0552-4ae5-a0ab-69c522786688>, luettu 24.1.2018.

Maaseudun Tulevaisuus, Riitakorpi, Matti, 12.8.2015. Saatavissa <<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka-ja-talous/sis%C3%A4ministeri-orpo-kehottaa-kuntia-avaamaan-pakolaiskeskuksia-1.125699>>, luettu 23.11.2015.

Statistiska Centralbyrån. Ruotsin tilastokeskus. Saatavissa <http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START_BE_BE0101_BE0101P/Asylsokande/table/tableViewLayout1/?rxid=86abd797-7854-4564-9150-c9b06ae3ab07>, luettu 24.1.2018.

Suomen Kuvalehti, Perna, Ville, 31.12.2015. Saatavissa <<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/elintasopakolainen-termista-tuli-normaalia-virkakielta/>>, luettu 1.2.2018.

The Washinton Post, Witte, Griff, 19.10.2015, Saatavissa <https://www.washingtonpost.com/world/europe/behind-swedens-warm-welcome-for-refugees-a-backlash-is-brewing/2015/10/17/b5f4110c-661d-11e5-bdb6-6861f4521205_story.html>, luettu 17.11.2016.

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2015), Saatavissa <<http://www.unhcr.org/5592bd059.html>>, luettu 12.4.2016.

UNRIC (United Nations Regional Information Centre), 19.2.2014, Saatavissa
<<http://www.unric.org/fi/newsletter/26830-ruotsi-ottaa-syyrialaiset-avosylin-vastaan>>, luettu
16.1.2018.

Yle.fi, 21.8.2015. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-8245359>>, luettu 1.2.2018.

Yle.fi, Länkinen, Tiina, 19.12.2015. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-8514418>>, luettu 1.2.2018.